

ipdol

ARKEOLOJİ VE ARKEOLOGLAR DERNEĞİ DERGİSİ
NİSAN-MAYIS-HAZİRAN 2001 Sayı: 9

Memleketimizin hemen her tarafında emsalsiz defineler halinde yatmakta olan kadim medeniyet eserlerinin ileride tarafımızdan meydana çıkarılacak ilmi bir surette muhafaza Ve Tasniflerininve geçen devirlerin sürekli ihmali yüzünden pek harap bir hale gelmiş olan abidelerin muhafazaları için müze müdürlüklerinde ve Hafriyat işlerinde kullanılmak üzere arkeoloji mütehassıslarına kat'î lüzum vardır.

21 Şubat 1931 Konya-Gazi Mustafa Kemal

İDOL

**Arkeoloji ve Arkeologlar
Derneği Adına Sahibi**

Prof. Dr. Ahmet TIRPAN
Dernek Başkanı
Tel: (0.332) 322 28 94
(0.332) 241 01 06
Cep: (0.532) 746 85 10
Fax: (0.332) 381 89 58

Yazı İşleri Müdürü
Nurettin ÇELEM

Yayın Kurulu
Prof. Dr. Ahmet TIRPAN
Prof. Dr. Levent ZOROĞLU
Doç. Dr. Fikri KULAKOĞLU
Turgut BATUR
Özgür ÇAVGA

Kapak Resmi
Lagina
Prof.Dr.Ahmet TIRPAN

Yazışma Adresi
P.K. 398 06042 Ulus-ANKARA

İletişim
idol_idol@hotmail.com
Tel & Fax: (0.312) 310 08 76

Dernek Merkezi
Atatürk Kültür Merkezi
2 Nolu Alan
Hipodrom / ANKARA

Aidatlar ve Bağışlar için
T.C. Ziraat Bankası/Ulus Şubesi
255457 Nolu Hesap

Posta Çek Hesabı:Arkeoloji
ve Arkeologlar Derneği
1900323

Yapım
Mustafa ÜÇGÜL
Baskı:Berkay Matbaacılık

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ

KAZI

ARAŞTIRMA

TARİHİ COĞRAFYA

MİTOLOJİ

MAKALE

YAYIN TANITIMI

MÜZECİLİK

BASINDAN

DERNEĞİMİZİN ETKİNLİKLERİ

BİZE YANSIYANLAR

ÜYELERİMİZDEN HABERLER

..... 3

Tepebağ Höyük (Uru Adanına):
Ovalık Kilikya=Çukurova
Yrd.Doç. Dr. K. Serdar GİRGİNER..... 4

Vasgirt Kaya Mezarları Hakkında İlk Gözlemler
Ertuğrul DANIK 12

Dokimeion Mermer Ocağı
Tulga ALBUSTANLIOĞLU..... 17

Demir Devri I'de Suriye-Filistin ve
Komşu Bölgelerin Siyasi Haritası
Derleyen Dr. Eyyup AY.....23

M.Ö.3000'de Anadolu'nun Politik Coğrafyası
Hakan KALE.....25

Mythos, Ölümlü Tanrı ya da Gılgamesh Destanı
Dr. Eyyup AY.....35

Eskiçağ İnsanının Düş Anlayışı
Haydar DÖNMEZ..... 41-

Türkiye Arkeolojisi Ve İstanbul Üniversitesi45

Zeugma Yalnız Değil! Türkiye'de Barajlar Ve
Kültürel Miras.....46

Müzelerimiz ve Müzeciliğimiz
Prof. Dr. Ahmet TIRPAN.....47

.....48

.....50

Yüksek Öğretim Kurulu Başkanlığı'na;.....51
Prof.Dr.Tahsin ÖZGÜÇ'e Berlin Frei Universitat
Tarafından "Şeref Doktoru" Ünvanı Verilmesi

Kaybettiklerimiz..... 57

"Dergide yayınlanan yazıların tüm sorumluluğu yazarına aittir."

Sevgili İDOL okurları

Bir önceki sayıda olduğu gibi yine acı bir haberle sizlerin karşısına çıkıyoruz. Müzeler Haftası'ni kutladığımız 21 Mayıs 2001 günü meslektaşımız Nalan AKYÜREK VARDAR'ı kaybettik. Hepimizi derin acıya boğan bu haberi, dergi hazırlıkları aşamasında aldık. Elimiz gitmeyerek kaleme aldığımız bu acı haberi ve üzüntümüzü sizlerle paylaşmak istedik.

Nisan ve Mayıs aylarının arkeoloji bilimi açısından hareketli geçeceğini, V. Olağan Genel Kurulun da bu günlerde olacağını duyurmuştuk. O gün geldi; 3 Haziran 2001 günü saat 10.00'da Milli Kütüphane, Yunus Emre Salonu'nda hepimizi yeni yönetim kurulunu seçmeye bekliyoruz.

Geçen dönemden (1999 Haziran-2001 Haziran) bu döneme kadar yaptıklarımıza kısaca değinmek istiyoruz;

- 1999 yılında ilk sayısını (Mayıs-Haziran-Temmuz) çıkardığımız İDOL Dergisini periyodik olarak aksatmadan sürekli kılmaya çalıştık. Bugün elinizdeki 9. sayıya sizlerin katkısıyla ulaştığımızı belirtmek isteriz. Kültür Bakanlığı Kütüphaneler Genel Müdürlüğü'nü, dergimize abone yaparak 200 kütüphaneye dağıtımını gerçekleştirdik. Bugüne kadar 9.000.000 adet derginin basım ve dağıtımını kısıtlı olanaklarla yapmaya çalıştık. Derneğimizin amaçlarından olan arkeolojiyi genç kuşaklara tanıtmayı ve sevdirmeyi, kütüphanelere gönderdiğimiz dergilerle bir ölçüde başardığımızı inanıyoruz.

- Kütüphaneler Genel Müdürlüğü'nün dışında, Bilim Kuruluşlarının Kütüphanelerine, Yerli-Yabancı Araştırma Enstitülerine, Basın Kuruluşlarına ve Yayın Organlarına da İDOL'ü gönderdik.

- İDOL'ün her sayısını basına tanıttık.

- Allionai ve Zeugma ile ilgili kamuoyu yaratma çabalarında bulunduk.

- Avrupa Arkeolojik Mirasın Korunması Sözleşmesini İDOL'de yayınlayarak, kamuoyunun bilgilenmesini sağladık.

- Kültür Bakanlığı'nca 29.04.1999 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe konan "Taşınır Kültür ve Tabiat Varlıkları Koleksiyonculuğu ve Denetimi" hakkındaki yönetmelikte yapılan değişikliğin iptali için Danıştay'da dava açtık. Dava kısmen lehimize sonuçlandı. Yönetmeliğin 1. maddesinin (a) bendi yeniden yürürlüğe girdi. 14. maddesine yaptığımız itiraz ise reddedildi.

- Çeşitli panel, konferans, açık oturum gibi etkinliklere katıldık.

- Özlük haklarımızın iyileştirilmesi ve 2863 sayılı yasada yapılacak değişikliklerle ilgili derneğimizin görüşünün alınması hususunu Kültür Bakanlığı'na ilettik.

- Adana Şubemizin kuruluş çalışmalarını gerçekleştirdik.

*Saygılarımızla
Yönetim Kurulu*

TEPEBAĞ HÖYÜK (URU ADANIA):**Y.Doç.Dr.K.Serdar GİRGINER*****EN ESKİ ADANA KAZILDIĞINDA
ÇUKUROVA VE YUKARI OVA
ARKEOLOJİSİNE AİT ÇOK ÖNEMLİ
ANAHTAR BİLGİLER ELDE EDİLECEK !**

"Adana merkezinde Tepebağ denilen şehir içindeki höyük, çok dikkate değer. Burası, eski tarihi olmadığı sanılan Adana'nın en eski çekirdeğini teşkil eder. Burada esaslı bir hafriyat yapıldığı takdirde bize en eski Adana'yı tanıttacak mühim belgeler çıkacağı şüphesizdir."

Naci KUM (Adana,1944)

"Çukurova tarihini daha kesin bir şekilde aydınlatılabilmek için mevcut mozaiklerin arasını yenilerle doldurmak gerekir, bunun da en büyüğü ve en önemlisi en eski Adana yani Tepebağ'dır ve yeni çalışmaları beklemektedir."

Prof. Dr. Barthel HROUDA (Adana, 1999)

"50 senedir Adana'dan geçerken hep bu dev yerleşim biriminin yani Tepebağ Höyük'ün kazılmamış olması içimde ukde olarak kalmıştır.."

Prof. Dr. Halet ÇAMBEL (Adana, 1999)

"Aman Tanrım! Tabletler gelecek, bu projeye çok sevindim...."

**Prof. Dr. Muazzez İlmiye ÇİĞ
(Adana, 1999)**

"M.Ö.9.Binde Anadolu'da ilk köy kültürü başlıyor. Yeni kazılarla uygarlığın beşiğinin Güneydoğu Anadolu olduğu anlaşılıyor, Kilikya'nın da dahil olduğu bu bölge daha sonraları Aşıklı ve Çatal Höyük gibi merkezlerin ortaya çıkmasında köprü vazifesi görmüştür. Adaniya M.Ö. 9. yüzyılda bölgenin bilinen en önemli merkezlerinden biridir."

**Prof. Dr. Harald HAUPTMANN
(Adana, 1999)**

"Çivi yazılı tabletlerin saklandığı Kizzuwatna'nın yerli arşivleri bir gün mutlaka bulunacaktır. Bugün Seyhan Irmağı kenarında

Tepebağ Höyük'te dev gibi yatan eski Adana kazıldığında, Adana=Adaniya eşitlemesi daha sağlam temellere oturtulacaktır."

Prof. Dr. Ahmet ÜNAL (Adana, 2000)**OVALIK KİLİKYA=ÇUKUROVA**

Eskiçağların ünlü coğrafyacısı Strabon'a göre¹, Hellenistik ve Roma Dönemlerinde Kilikya iki kısma ayrılmaktadır: Cilicia Trakheia ya da Cilicia Aspera adıyla 'Dağlık-Taşlık-Engelibeli Kilikya', Cilicia Pedias veya Cilicia Campestris adıyla da 'Ovalık Kilikya' anlatılmak istenmiştir.² Bizans Dönemi'nde ise, Dağlık Kilikya'ya Cilicia Prima, Ovalık Kilikya'ya ise, Cilicia Secunda ismi verilmiştir. Osmanlı Dönemi'nde de, Kilikya Bölgesi'nin batısına Taşeli, doğusuna ise, İçel denmekteydi. Ova kesimi yani Cilicia Pedias veya Cilicia Campestris, hem konum, hem de büyüklük olarak günümüz Çukurova'sına tekabül etmektedir. Doğuda Türkiye-Suriye sınırında başlamakta ve Antakya da dahil olmak üzere İçel'e kadar devam etmektedir.³

M.Ö.1.Binin başlarında Çukurova Geç/Yeni Assur yazılı metinlerinde Kue (Kaue) veya Hilakku (Hilakki) olarak karşımıza çıkar.⁴ Etimolojik açıdan incelendiğinde, Hilakku ile Kilikya'nın aynı ad olduğu anlaşılmaktadır.

Çukurova'nın bilinen en eski (M.Ö.2.Binde) ismi ise, Kizzuwatna'dır.⁵ M.Ö.2.Binin başlarında Kültepe ve Boğazköy'den ele geçen Eski Asurca ve Hititçe metinlerine göre, Kizzuwatna'da yerli bir hanedanın olduğunu görüyoruz. Büyük çapta Hurri az da olsa, Luvi etkileri sezilmekle birlikte, bu hanedanın yerli olması konusunda tüm araştırmacılar hem fikirdir. Kizzuwatna, Orta Anadolu, Doğu Akdeniz sahilleri, Kuzey Suriye, Mezopotamya, deniz yoluyla da Kıbrıs, Mısır, Ege Dünyası ile iletişimi olan çok önemli bir konumdaydı. M.Ö.2.Binin 2.çeyreğinden itibaren Hititler, Kizzuwatna Krallığı ile hep iyi geçinmişlerdir ve aralarında yapılmış devlet anlaşmalarının metinleri Hititçe ve Akadça olarak Boğazköy'de bulunmuştur. Bu anlaşmalara göre de, Kizzuwatna bu dönemden itibaren eşit haklara sahip, bağımsız bir devlet statüsüne sahip olmuştur. Hitit Kralı

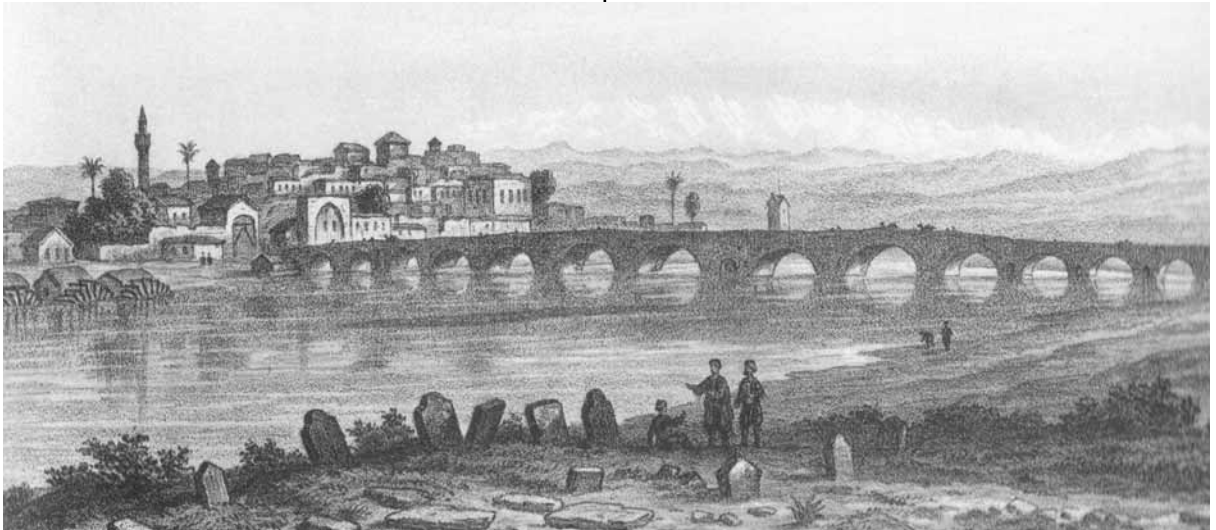
Ammuna'-dan I.Suppiluluma'ya kadarki dönemler içinde Kuzey Mezopotamya'da gittikçe güçlenen Hurri-Mitanni Krallığı ile de yakın ilişkiler içindedirler.⁶ Hatta Açına Krallığı ile de politik ilişkiler kurulmuş, daha sonra M.Ö.1350 yıllarında II.Tudhalia veya I.Suppiluluma zamanında Kizzuwatna Krallığı işgal edilmiş ve doğrudan Hititler'e bağlanmıştır. Politik gücünü yitiren ve her geçen gün biraz daha Hurri kültürünün etkisi altına girmeye başlayan Kizzuwatna, din, dini ayinler, büyüçülük, tıp, falcılık ve küçük el sanatları açısından Hitit Ülkesini tamamen etkisi altına almıştır. Hatta Maşat Höyük'te bulunan bir tabletten anlaşıldığı kadar, Kizzuwatna'nın sınırları Zile'ye kadar ulaşıyordu.⁷ Coğrafi tanımların aksine, Kizzuwatna Ülkesi sınırları içine, Yukarı Ova da girmektedir.⁸

TEPEBAĞ HÖYÜK=ADANIYA

Ad(t)aniia ismi, ilk kez M.Ö. 2.Binin ortalarında (M.Ö.1510-1485) Hitit krallarından Telepinu'nun Hitit İmparatorluk Dönemi Başkenti Boğazköy-Hattusa'daki bir yazılı metinde karşımıza çıkmaktadır.⁹ Bu belgelere göre, Adana Çukurova'nın çok önemli bir merkezidir. Aynı isme, M.Ö. 8.yüzyıl Karatepe-Aslantaş hiyeroglif yazıtlarında tekrar rastlıyoruz.¹⁰ Adana=Adaniia eşitliğini ilk kez 1922 yılında Olmstead ileri sürmüştür.¹¹ Adana kentinin ortasında, Seyhan Nehri'nin batısındaki, Tepebağ ve kısmen de Kayalıbağ mahallelerinin altındaki höyük, Hitit yazılı metinlerindeki adıyla Adaniia olmalıdır.

Dolayısıyla Tepebağ Höyük=Adaniia eşitlemesini yapmak pek de hatalı olmasa gerektir (Fotoğraf 1).

Tepebağ Höyük'te ilk kez Adana Arkeoloji Müzesi'nin ilk müdürü A.R.Yalçın (1887-1960), 1936 yılında 6 gün süren bir sondaj kazısı yapmış, 4 m. derinlikte çalışmalar bırakılmıştır.- 'Akmehmet Mahallesi 19.Sokak Hacı Hafızın yeni evi önünde' şeklinde tasvir edilmiş olan sondaj kazısından çıkan eserler, müzeye kazandırılmıştır. Bu eserlerin çoğunluğunu geç dönem malzemesi oluşturmasına rağmen, daha eski dönem eserlerine de rastlanıldığı ifade edilmiştir.¹² Höyüğü 1942 yılında R.O.Arık ziyaret etmiş ve bu yerleşmede daha esaslı bir araştırmanın yapılması gerektiğine dikkat çekmiştir.¹³ 1951 yılında M.V.Seton-Williams, yüzey araştırması esnasında höyükten daha önceki sondaj kazısından çıkan eserleri müzede incelemiş ve bu malzemeleri geç dönemlere tarihlemiştir.¹⁴ 1965 yılında Adana Müze Müdürlüğü tarafından Çavuşlu, Sirkeli, Termel , İncirlik, Kürkçüler, Mercin ile birlikte Tepebağ'da da sondaj kazısı yapıldığından söz edilmektedir.¹⁵ Höyük 1967 yılında tescil edilmiş, Adana Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından 27.03.1998 tarih ve 3028 sayılı kararla da , höyüğün çok az bir kısmı 2.Derece Arkeolojik Sit alanı olarak belirlenmiştir. Müzenin yaptığı çeşitli sondaj ve kurtarma çalışmaları esnasında Abidinpaşa Caddesi'nde, günümüz Merkez Bankası'nın üzerine inşa edildiği alanda Roma Dönemi'ne tarihlenmiş mozaiklerin bir kısmı kurtarılarak

Fotoğraf 1 : 19.yüzyılın sonlarında Tepebağ Höyük ve Taş Köprü. (M.Sevim'den)

müzedede sergilenmeye başlamıştır. İnönü Caddesi'ndeki bir hafriyat esnasında da yine aynı döneme ait bir aslan heykeli; Çakmak Caddesi'ndeki bir hafriyatta ise, Roma Dönemi'ne ait bir lahit ortaya çıkarılmıştır. Bunların dışında höyüğün batı eteklerinin aşağısında, Kuruköprü Mahallesi'nde 1971 yılında 4. yüzyıla ait pişmiş toprak mezarlar ve mezar eşyaları ortaya çıkarılmıştır.¹⁶ Bu alan yerleşmenin nekropolü olmalıdır.

Tepebağ Höyük=Adaniia lokalizasyonu konusuna ihtiyatla yaklaşan araştırmacılar vardır: A.Ünal, Tepebağ Höyüğün kazılmasının tüm bu sorunlara çözüm getireceğini;¹⁷ J. Garstang ise, Tepebağ'da yapılmış olan küçük çaplı sondaj kazılarının kent tarihinin çok gerilere gitmediğini gösterdiğini, ancak Adana il merkezinin 12 km. kuzeyinde, Seyhan Nehri'nin batısında, şimdi baraj gölü içinde kalan, H.Goldman'ın bulunduğu Velican Höyüğünün Adaniia olabileceğini belirtmektedir.¹⁸ M.V.Seton-Williams'ın da çok haklı olarak belirttiği gibi, bu yerleşmenin Adaniia ile lokalize edilmesi, çok küçük boyutlu olması açısından oldukça zordur.¹⁹

Bilim dünyasındaki bu tartışmaların dışında, Adana-Tepebağ Höyük ve çevresiyle ilgili 1996 yılında yapılan Adana Koruma Amaçlı İmar Planı raporunda da bölgenin eskiçağlar açısından önemine dikkat çekilmiş, bunun dışında özellikle höyük üstünde kalan tarihsel dokuyla ilgili de çok sayıda proje üretilmiştir.²⁰

TEPEBAĞ HÖYÜK KAZI PROJESİ HAZIRLANIYOR!

Çukurova Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji ve Sanat Tarihi Bölümü tarafından, 14.12.1999 tarihinde Tepebağ Höyüğün arkeolojik karakterine dikkat çekmek ve üzerindeki yapı dokularıyla ilgili neler yapılması konusunda bir panel düzenlenmiş, Arkeoloji Bölümü'nün Tepebağ Höyük Arkeolojik Kazı Projesi kamuoyuna tanıtılmıştır²¹ (Fotoğraf 2).

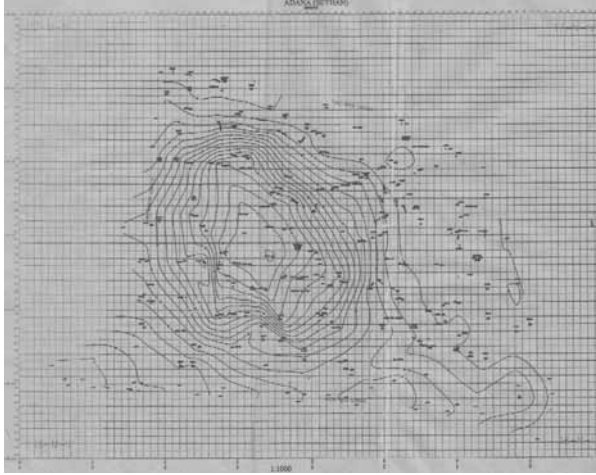
Tepebağ'ın, arazide titiz çalışmalardan sonra hali-hazır durumu üzerinden topoğrafik haritası çıkarılmış, bilinenden çok daha büyük bir höyük olduğu ve yaklaşık 2.1 hektarlık alanı kapsadığı tespit edilmiştir²² (Şekil 1-3). Höyüğün en yüksek kodu 40, eteklerde de 29 civarındadır. 1998 yılı üzücü Adana depreminden sonra, özellikle höyüğün tepe noktalarında 2.5-3 dönümlük alanlar enkazların kaldırılmasından sonra açığa çıkmıştır. Bunun dışında, tapu sicil dökümlerinde yaptığımız incelemeler sonucunda, Seyhan Vilayeti ve Seyhan İlbaşı'na kayıtlı, yaklaşık 7 dönüm hazine arazisi tespit edilmiştir.²³ Ancak, bu alanın üzeri modern yapılarla (geneli tek katlı) kaplıdır.

BÖLGEDE PALEOLİTİK KÜLTÜRLER DE OLMALI!

Adana ve çevresinde sistemli araştırmaların

Fotoğraf 2: 14.12.1999 tarihinde yapılan Tepebağ Höyük Kazıları Projesi Paneli

Şekil 1: Tepebağ Höyük Topografik Haritası

yetersizliğinden dolayı, Paleolitik kültürler hakkında hiç bir bilgiye sahip değiliz. Antalya ve çevresindeki yoğun çalışmalar ve son yıllarda Antakya'daki araştırmalar, Doğu Akdeniz Bölgesi'nin de hiç fakir olmadığını göstermiştir.²⁴

Tarsus ve Mersin kazılarının sonuçlarına göre, Tepebağ=Adaniia 'da da Neolitik ve Kalkolitik kültürler beklenmelidir.

M.Ö. 2.BİNDE TEPEBAĞ'DA YERLEŞME VAR MIYDI?

Kizzuwatna Krallığı'nın başkenti olabilecek merkezler içinde, şu ana kadarki araştırmalara

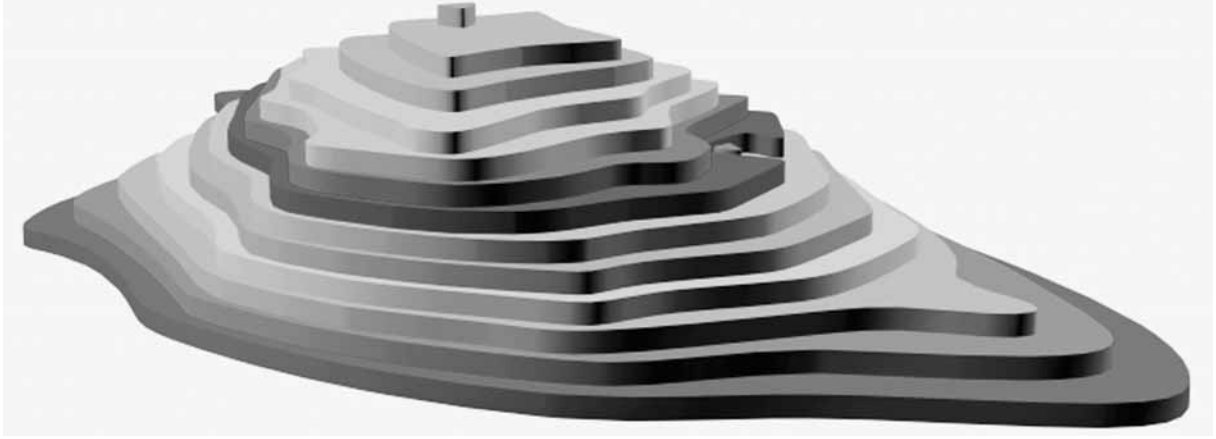
göre, Tepebağ'ın dışında, dini ve kutsal bir bölgede olduğu bilinen Kummanni gösterilmektedir. Ancak, Tufanbeyli-Şar ve çevresinde olması gereken Kummanni kenti henüz bulunamamıştır. Bu bölgedeki höyüklerin çoğunda Ermeniler tarafından kaçak kazı yapıldığı ve bu yerleşmelerin tahrip edildiği konusunda kayıtlar vardır.²⁵ Şar ve çevresindeki, Doğanbeyli Çiftlik Tepe, Sarıfakı ve Pınarlar Hileytepesi aldığımız ihbarlardan sonra araştırılmayı beklemektedir. Unutulmaması gereken bir nokta, bu höyüklerin içinde en görkemlisinin Tepebağ Höyük olduğudur.

ADANA'NIN DENİZ BAĞLANTISI:

Çukurova'nın her döneminde deniz yoluyla Doğu Akdeniz, Kıbrıs, Mısır ve Ege dünyası ile bağlantıları bilinen bir gerçektir. 19.yüzyılda Adana'ya gelmiş olan V.Langlois'nın bir gravüründe,Tepebağ Höyük, Taş Köprü ve Seyhan Nehri üzerinde küçük tonajlı tekneler ve yelkenliler görülebilmektedir (Fotoğraf 3). Bunun dışında A.Ünal'ın da belirttiği gibi ,yine 19.yüzyılda İngiliz bahriyelilerinin Seyhan ve Ceyhan ırmakları açıklarına kadar gelip, demirledikleri gemilerinden inip, bu ırmaklar boyunca kayıklarla arslan avladıkları bilinmektedir.²⁶ S.Göney ise, M.Ö.2.Binde kıyı çizgisinin günümüzden çok daha içeride olduğunu, kıyı

Şekil 2 : Tepebağ Höyük .1998 depreminden önce çekilmiş olan hava fotoğrafı.

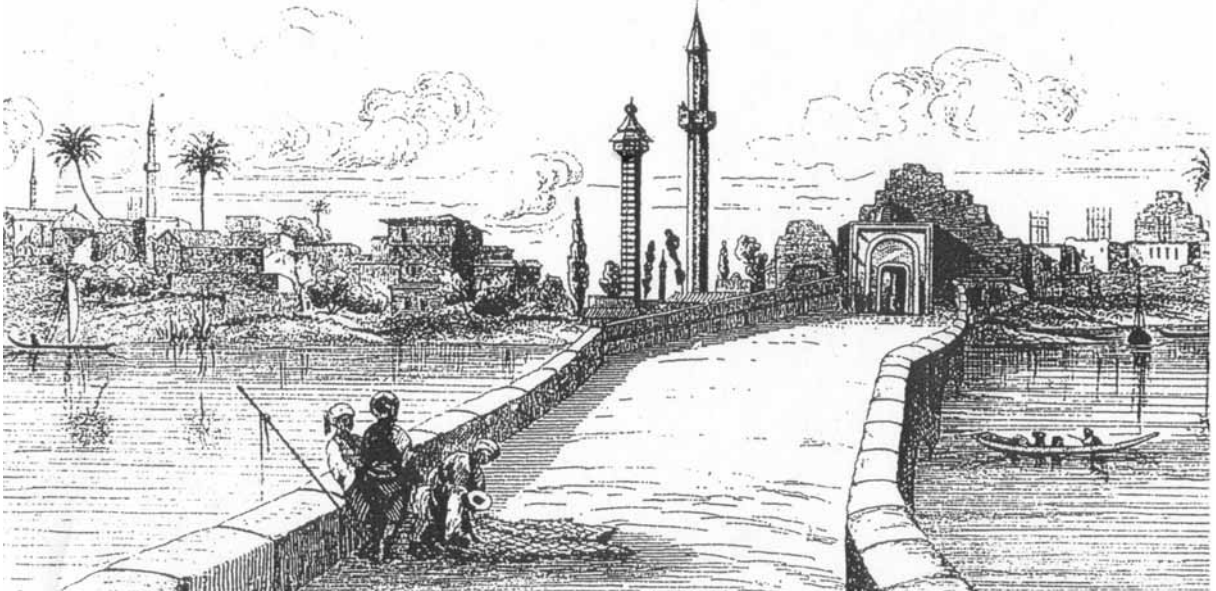
Şekil 3 : Tepebağ Höyük üç boyutlu çizim. Gerçekten bölgenin en büyük höyüğü.

çizgisinin Mersin'den doğuya Kazanlı'ya doğru uzandığını, buradan da Ağzıdelik, Çöplü ve Kuransa köyleri civarından geçtiğini ve Dervişler'den güneydoğuya doğru Domuz Tepe'ye yaklaştığını tespit etmiştir.²⁷ Ceyhan Irmağı üzerinde 1940lı yıllarda Misis'e kadar kayıkla gidilebildiğini, yelkenlilerin ise, Bebeli köyüne kadar gelebildiklerini görüyoruz.²⁸ Dolayısıyla, M.Ö.2.Binde Seyhan Nehri üzerinden denize ulaşımın çok da zor olmadığını, Tepebağ Höyüğün yakınlarında bir yerlerde belki de bir takım liman tesislerinin olduğunu düşünüyoruz. Bunun dışında , belki de yine bu dönemde Seyhan üzerinde bir köprü olabileceğini, bunun da Roma Dönemi'ne ait Taş Köprü'nün çok yakınında aranması gerektiğini söylerken, bu savımıza destek A.Ünal'dan geldi: I.Arnüwanda

(M.Ö.1400-1370) 'nın yıllıkları, Zunnahara ,Adaniia, Sinuwanda, Ullita, Arzawa, Masa ve Arduqqa ile savaşırken, özellikle de Adaniia Kentine karşı yürütülen savaş esnasında bir köprüden söz eder.²⁹

TEPEBAĞ'DA EŞSİZ BİR ESER: M.Ö.2.BİNİN BAŞLARINA AİT MİSİRLİ SATSNEFERU !

Tepebağ kentinin, özellikle Akdeniz dünyası ile gelişmiş ilişkilerini açıklayan bir kanıt da, 1882 yılında, Tepebağ Höyüğün üst seviyelerinde, bir misyoner evinin inşaatı sırasında bulunmuş olan Mısır kökenli bir heykeldir (Fotoğraf 4). Temel çukuru kazısı sırasında bir takım eserlerin görülmesi üzerine, Mr. Montgomery'nin daha derine ulaşılmasını istediğini ve bu esnada da pişmiş toprak bir figürin ile birlikte siyah granit-

Fotoğraf 3: V.Langlois'nın gözüyle Tepebağ ve deniz trafiği. (V.Langlois'dan)

ten, diz çökmüş pozisyonda, sol eli göğsü üzerinde tasvir edilmiş bir heykelin bulunduğu bildirilmiş, bir İngiliz yatı tedarik edilerek, patates çuvalı içinde eser, Amerika'ya götürülmüştür. Heykelin üzerindeki yazıtı, British Museum'dan Dr.S.Birch okumuş ve heykelin Çukurova tarihi için önemi daha da artmıştır. Eser, Mısır'da Orta Krallık Dönemi'nin (M.Ö.2040-1640) 12.Hanedanlığı'na (M.Ö.1991-1783), M.Ö.1800lere tarihlenmiştir. Bu tarihlerde Mısır'da III.Amenemhet (Nima'atre) hüküm sürmüş ve Orta Krallık Dönemi de Mısır'ın en zengin dönemi olarak kabul edilmiştir. Kitabesine göre, bu şahsın isminin 'Hemşire Satsneferu' olduğunu öğreniyoruz. Eser Oturan Snefru grubuna aittir. Araştırmacı Hayes'e göre eser, 12.Hanedanlığın en iyi heykelticilik karakter özelliklerinin tümünü bünyesinde taşımaktadır. E.W.Barber'e göre ise, heykel üzerindeki elbisenin stili tamamen Önasya özelliklerini taşımaktadır.³⁰ Bu eser, eğer dönemi içinde buraya gelmiş ise, M.Ö.2.Binin başlarında son görüşlerin aksine,³¹ Tepebağ=Adaniia Anadolu'nun tarihsel çağlara girdiği bu dönemlerde Mezopotamya ve Mısır ile canlı bir ticaret

Fotoğraf 4:Tepebağ Höyük hatta Anadolu Arkeolojisinin en önemli buluntularından, Mısırlı Satsneferu.Mısır Orta Krallık Dönemi, 12.Hanedanlık M.Ö.18. yüzyıl (39cm) (W. S. SMITH' den)

Fotoğraf 5: Heykelin en kısa sürede Adana'ya dönmesi gerekli-

ilişkisi içinde olmalıydı. Ya da temsil edilen şahıs aynı dönemde kendi heykeliyle birlikte Adana'ya gelmiş ve bu kente hizmet etmiştir. Şayet, bu eser daha geç dönemlerde bir şekilde Adana'ya getirilmiş olsa da, eserin temsil ettiği şahıstan dolayı, yine Adana'nın bir takım özel statülere sahip bir kent olduğunu kabul etmek gerekecektir.³² Eser şu anda, New York The Metropolitan Museum of Art'ta, 18.2.2 müzeye geliş numarası ile, 9.Mısır odasında teşhirdedir. Eserin Adana'ya geri getirilmesi Adana Kenti için prestijdir (Fotoğraf 5).

Tepebağ Höyüğü'nün arkeolojik karakterini anlayabilmek ve yukarıda bahsedilen tüm sorunlara çözüm bulunabilmesi için, bize tahsis edilecek boş alanlarda, bulunacak sponsorların desteği ile, Adana Arkeoloji Müzesi ile birlikte sondaj kazıları yapılmalıdır. Alınacak stratigrafi hem Adana'ya en erken ne zaman yerleşildiğini ortaya çıkaracak, hem de yeni bilgiler Kilikya arkeolojisinde anahtar roller oynayacaktır.

NOTLAR :

*Çukurova Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji ve Sanat Tarihi Bölüm Başkanı -Tepebağ Höyük Kazıları Projesi Başkanı.

1. Strabon, XIV, V-1, s. 197.
2. A.ERZEN, Kilikien; bis zum Ende der Perserherrschaft, Leipzig 1940, s.14,27; S. DURUGÖNÜL, Die Felsreliefs im Rauhen Kilikien, BAR International Series:511, Oxford 1989, s. 6; B.HROUDA, "Adana ve Çukurova'nın Eskiçağ'da Önemi", H.ERKANAL Tarafından 18.05.1999 Tarihinde Adana Arkeoloji Müzesi'nde Sunulan Konferans Metninden, s.1;W.M.RAMSAY, Anadolu'nun Tarihsel Coğrafyası, (Çev:M.PEKTAŞ), İstanbul 1960, s. 11vd; Dağlık Kilikya için bkz:J.KEIL-A.WILHELM, Monumenta Asiae Minoris Antiqua, Vol:III, Manchester 1931; H. HELLENKEMPER - F.HILD, Neue Forschungen in Kilikien, TIB 4,Wien 1986; F.HILD - H.HELLENKEMPER, Kilikien und Isaurien, Vol:I-II, TIB 5, Wien 1990.
3. B.HROUDA, a.y.
4. D.D.LUCKENBILL, Ancient Records of Assyria and Babylonia, Historical Records of Assyria from the Earliest Times to Sargon,Vol:1, New York 1968, s.577,582-583 ;600 vd.;D.D.LUCKENBILL, Ancient Records of Assyria and Babylonia, Historical Records of Assyria from Sargon to the End,Vol:II, New York 1968, s.16,18,25,55,80 vd., 286-288,329 vd,364,383, 516vd, 782,1196; A.ÜNAL, " Çukurova'nın Antik Devirlerde Taşdığı İsimler ile Fiziki ve Tarihi Coğrafyası, Adana, Yapı Kredi Yayını, Baskıda.; A.ÜNAL, " Eskiçağlarda Çukurova'nın Tarihi Coğrafyası ve Kizzuwatna (Adana) Krallığının Siyasi Tarihi", ÇÜ ARKEOLOJİ KONFERANSLARI I, (Ed: K.S.GİRGİNER), Baskıda.; B.HROUDA, a.y.;M.Ö.1.Binde Hilakku ile Que topraklarının sınırları konusundaki tartışmalar için bkz: L.ZOROĞLU, "Cilicia Tracheia in the Iron Age:The Khilakku Problem", ANATOLIAN IRON AGES 3, (Eds: A.ÇİLİNGİROĞLU- D.FRENCH), Ankara 1994, s. 301-309.
5. Bu konuda en ayrıntılı ve son bilgiler için bkz: A.ÜNAL, "Adana'da Kizzuwatna Krallığı, Taş Devrinden Hitit Devletinin Yıkılışına Kadar Adana ve Çukurova Tarihi", Adana, Yapı Kredi Yayını, Baskıda.; A.ÜNAL, "Çukurova'nın Antik Devirlerde Taşdığı İsimler ile Fiziki ve Tarihi Coğrafyası, Adana, Yapı Kredi Yayını,Baskıda; A.ÜNAL, " Eskiçağlarda Çukurova'nın Tarihi Coğrafyası ve Kizzuwatna (Adana) Krallığının Siyasi Tarihi", ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ ARKEOLOJİ KONFERANSLARI I, (Ed: K.S.GİRGİNER), Baskıda. ; A.ÜNAL, "Hitit İmparatorluğu'nun Yıkılışından Bizans Dönemi Sonuna Kadar Adana ve Çukurova Tarihi", ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ ARKEOLOJİ KONFERANSLARI I, (Ed: K.S.GİRGİNER), Baskıda.;A.ÜNAL, "Zur historischen Geographie von Kizzuwatna und Lage

- von Sirkeli- eine Bilanz", Ist.Mitt. 47 (1997), s.143-150.; A.ÜNAL, Hititler- Etiler ve Anadolu Uygarlıkları, İstanbul 1999; Ayrıca bkz: A.GOETZE, Kizzuwatna and the Problem of Hittite Geography,London 1940; J GARSTANG - O.R.GURNEY, The Geography of the Hittite Empire, London 1959, s. 50vd.;A.KUHRT, The Ancient Near East, c.3000-330 BC, Vol:I, London 1995, s. 250 vd.; J.G.MACQUEEN, The Hittites, and their Contemporaries in Asia Minor, London 1996, s.45vd.; S.Ö.SAVAŞ, Anadolu(Hitit-Luvi) Hiyeroglif Yazıtlarında Geçen Tanrı, Şahıs ve Coğrafya Adları, İstanbul 1998, s. 198; A.GOETZE, Kulturgeschichte Kleinasiens, München 1957, s.49vd; Boğazköy metinleri ve bibliyografya için bkz: H.ERTEM, Boğazköy Metinlerinde Geçen Coğrafya Adları Dizini, Ankara 1973, s. 76-77.
6. Hurri-Mitanni için daha ayrıntılı bilgi için bkz: G.WILHELM, The Hurrians, Warminster 1989;D.L.STEIN, "Hurrians", THE OXFORD ENCYCLOPEDIA OF ARCHAEOLOGY IN THE NEAR EAST, Vol:3, (Ed:E.M.MEYERS), Oxford 1997, s.126-130.
 7. A.ÜNAL, "Sirkeli'de (Adana-Ceyhan) Arkeolojik Kazılar Başlıyor", BASIN BİLDİRİSİ, Adana 1992.
 8. J.GARSTANG, çalışmasında Kizzuwatna'yı önce Karadeniz sahillerine yerleştirmek istemiş, Bkz: J.GARSTANG, The Hittite Empire, London 1929; A.GOETZE ise, Karadeniz sahillerinden ziyade Akdeniz sahillerinde, Mersin ile Ayas arasında bulunması gerektiğini belirtmiş ve Mayıs 1935'de Tarsus-Gözlü Kule Kazılarında ele geçen bir bullaya göre de (M.Ö. 16 yüzyıl Kizzuwatna Kralı İştatahuşa'ya aittir), bu savı desteklenmiştir: A.GOETZE, "Philological Remarks on the Bilingual Bulla from Tarsus", AJA XL/2 (1936), s. 210-214; A.GOETZE,"Remarks on the Epicraphic Material Found at Tarsus in1936", AJA 41 (1937), s.254-256; Kizzuwatna Ülkesi'nin tüm lokalizasyon sorunları ve bu konudaki tartışmalar için bkz: A.GOETZE, Kizzuwatna and the Problem of Hittite Geography, London 1940.
 9. Bu yazılı metinler ve bibliyografya için bkz: H.ERTEM, Boğazköy Metinlerinde Geçen Coğrafya Adları Dizini, Ankara 1973, s. 1-2.
 10. Bu şehir isminin tüm değişik yazılışları ve bibliyografya için bkz: S.Ö.SAVAŞ, Anadolu (Hitit-Luvi) Hiyeroglif Yazıtlarında Geçen Tanrı, Şahıs ve Coğrafya Adları, İstanbul 1998, s. 171-174.
 11. A.ÜNAL, "Adana'da Kizzuwatna Krallığı, Taş Devrinden Hitit Devletinin Yıkılışına Kadar Adana ve Çukurova Tarihi", Adana, Yapı Kredi Yayını, Baskıda.
 12. S. DÜŞMEZ, "Çukurova Coğrafyasına Toplu Bir Bakış", GÖRÜŞLER (Adana Halk Evi Kültür Dergisi) 52 (1943) s.4; N.KUM, "Çukurova'da Tarih, Arkeoloji ve Folklor Tetkikleri", GÖRÜŞLER (Adana Halk Evi Kültür Dergisi) 6 / 55 (1944) s.9.

- 13 R.O.ARIK, "1942'de Türk Tarih Kurumu Adına Yapılan Bitik Kazısı ve Hatay Tetkikleri Hakkında Kısa Rapor", BELLETEN VIII/ 30 (1944), s.363-365.
- 14 M.V.SETON-WILLIAMS, " Cilician Survey", AS IV (1954), s.148.
- 15 M.H.ALTAY, Adım Adım Çukurova, Adana 1965, s.7.
- 16 O.ARSLAN - A.BEDİZ, Adana İli Sınırları İçerisinde Yeralan Tesbiti ve Tescili Yapılmış Olan Höyük ve Kale ler, Çukurova Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji ve Sanat Tarihi Bölümü'nde Sunulmuş, Yayın lanmamış Yüksek Lisans Semineri, Adana 1999, s.1-2.
- 17 A.ÜNAL, a.y.
- 18 A.ÜNAL, a.y. ; J GARSTANG- O.R.GURNEY, The Geography of the Hittite Empire, London 1959, s. 61.
- 19 Ayrıca M.V.Seton-Williams, yerleşmenin Kalkolitik-D emir Çağı arasındaki dönemlerde iskan gördüğünü söyle mektedir. Bkz:M.V.SETON-WILLIAMS, a.g.e, s.171- 172.;A.R.Yalman tarafından Velican Höyükten toplanan seramiklerin Neolitik karakter gösterdikleri ve bu malze melerin Adana Arkeoloji Müzesi'nde olduğu bildirilmek tedir. Bkz: F.HOURS - O.AURENCHE vd, a.g.e, s. 357 ve S.HARMANKAYA-O.TANINDI, Türkiye Arkeolojik Yerleşmeleri 2 : Neolitik, İstanbul 1997, Velican.
- 20 Bkz: T.GÖK- F.D.ORAL vd., Adana Koruma Amaçlı İmar Planı Raporu, Çukurova Üniversitesi Mühendislik- Mimarlık Fakültesi Tarafından Seyhan Belediyesi İçin Hazırlanmış, Adana 1996, s.6 vd. Höyüğün arkeolojik karakterinin dışında, höyük üzerinde 1998 yılındaki üzü cü Adana depreminden sonra ayakta kalabilen günümüz yapılarıyla birlikte Beylikler Dönemi, Cumhuriyetin ilk yıllarına ait 60'dan fazla da tescilli yapı mevcuttur.
- 21 K.S.GİRGİNER, "ÇÜ. Arkeoloji Bölümü'nün Tepebağ Kazısı Projesi'ne Büyük Destek :Tepebağ Arkeolojik Kazısı Projesi Paneli Sonuç Bildirgesi ve Öneriler", 18 Aralık 1999 Tarihli Basın Bildirisi, Adana.
- 22 Bu titiz ve özverili çalışmayı gerçekleştiren, Şekil 1'i ha zırlayan Hrt.Müh.Bekir KOÇ'a; Şekil 3'ü yayın için hazırlayan Arkeolog Faris Demir'e candan teşekkür ederim.
- 23 Bu konudaki yardımlarından dolayı, Şehir Plancısı Tevfik YILDIRIM'a teşekkür ederim. Tepebağ Mahalle si'nin adı ilk defa 1547 tahririnde geçer ve daha önceki adının ise, Kasarcılar olduğu sanılmaktadır. Bkz: F.D.ORAL, XVI.Yüzyılda Adana Kentinin Fiziksel Yapısı,Çukurova Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adana 1996, s.52.
- 24 A.Ünal'da aynı konuya dikkat çekmiş, Taşucu'ndaki Sırt lanini mağaralarının (şu anda fosetik olarak kullanılı yor) bu bölgede de Paleolitik kültürlerin varlığını kanıtla dığını belirtmiştir .Bkz: A.ÜNAL. a.y; İ.K.KÖKTEN, " Tarsus-Antalya Arası Sahil Şeriti Üzerinde ve Antalya Bölgesinde Yapılan Tarihöncesi Araştırmaları", TAD VIII-2 (1958), s.10-16. Ayrıca bkz: B.HROUDA, "Adana ve Çukurova'nın Eskiçağ'da Önemi", H. ERKA NAL Tarafından 18.05.1999 Tarihinde Adana Arkeoloji Müzesi'nde Sunulan Konferans Metninden, s.4.
- 25 N.KUM, "Saimbeyli Bölgesinde Tarihi Eserler II; Komana-Şar Tarihçesi", GÖRÜŞLER (Adana Halk Evi Kültür Dergisi) 8/82-83 (1945) s.22.
- 26 A.ÜNAL, "Eskiçağlarda Çukurova'nın Tarihi Coğrafyası ve Kizzuwatna (Adana) Krallığının Siyasi Tarihi", ÇÜ ARKEOLOJİ KONFERANSLARI I, (Ed: K.S. GİRGİNER), Baskıda.
- 27 S.GÖNEY, Adana Ovaları I, İstanbul 1976, s.17, Hrt.I-2.
- 28 S.ALPAN, "Adana Coğrafyasına Bir Bakış, Akarsular ve Rejimleri", GÖRÜŞLER (Adana Halk Evi Kültür Dergi si) 6/ 54 (1943) s.3.
- 29 A.ÜNAL, "Adana'da Kizzuwatna Krallığı, Taş Devrin den Hitit Devletinin Yıkılışına Kadar Adana ve Çukuro va Tarihi", Adana, Yapı Kredi Yayını, Baskıda.; A.ÜNAL, Hititler - Etiler ve Anadolu Uygarlıkları, İstan bul 1999, s.43.
- 30 Bu konuda bize bilgi veren, ulaşamadığımız kaynakları gönderen Prof.Dr.M.MELLINK'e ve Y.Doç.Dr. Aslı ÖZYAR'a; yine kaynak temini için Prof.Dr.Ahmet ÜNAL'a candan teşekkür ederim. Bu eserle ilgili bkz: H.E.WINLOCK, "An Egyptian Statuette from Asia Minor", BMMA XVI/9 (1921), s.208-210.; E.W.BARBER, Women's Work: The First 20000 Years, Women, Cloth and Society in Early Times, New York- London 1994, s.202-203, Şek.8.6(sol.); W.S.SMITH, Intercon nection in the Near East, New Haven 1965, s.14. Ayrıca bkz: J.BAINES - J.MALEK, Eski Mısır, (Çev: Z.ARUOBA - O.ARUOBA), İstanbul 1986, s.5,32 ve 36. P.A.CLAYTON, Chronicle of the Pharaohs, The Reign-by-Reign Record of the Rulers and Dynasties of Ancient Egypt, London 1994, s.84-89.
- 31 Günümüzde de Önasya'yı çevre bölgelere bağlayan en önemli geçitler Anadolu'nun içindeki yaylalardan Adana Ovaları'na doğru iner. Bu konu özellikle M.Ö.2.Binde büyük önem arz etmiştir. Bkz: A.GOETZE, Kulturgeschichte Kleinasiens, München 1957, s.72-79.; K.BITTEL, Grundzuge der Vor-und Frühgeschichte Kleinasiens, Tübingen 1950, s.65; S.GÖNEY, a.g.e., s.69-70. Dolayısıyla da, bölgedeki höyüklerde sistemli kazıların başlaması ile M.Ö.2.Binde Adana Ovalarının, özellikle de Çukurova'nın tarihte oynadığı rol daha iyi anlaşılacaktır.
- 32 K.S.GİRGİNER, "Adana- Tepebağ Höyük'teki Mısırlı; Adana, Amerika'ya Kaçırılan Mısır Heykelini İstiyor", 18 Haziran 2000 Tarihli Basın Bildirisi, Adana.

VASGİRT KAYA MEZARLARI HAKKINDA İLK GÖZLEMLER

Ertuğrul DANIK*

GİRİŞ

1882-1883 yıllarında Jeolog Wünsch'ün gözlemleriyle başlayan Tunceli yöresi Urartu araştırmalarında¹, günümüze kadar olan süreç içinde Kaleköy, Mazgirt ve Bağın olmak üzere üç yerleşimde, toplam beş adet kaya mezarı saptanmış olup, incelemelerini yaptığımız Vasgirt kaya mezarları, bugüne kadar literatüre girmiş ya da söz edilmiş değildir². Bu bağlamda Vasgirt'te saptadığımız beş yeni Urartu kaya mezarı ile birlikte, Tunceli bölgesindeki Urartu kaya mezarı sayısı on adete çıkmıştır.

Tunceli ili Pertek ilçesi Pınarlar (Paşavenk) bucak merkezine bağlı olan Vasgirt köy yerleşimi, günümüzde Çalıözü adıyla anılmakta olup, kuzeyde Harsik Deresi, güneyde dik kayalıklarla ve devamında Keban Baraj Gölü ile sınırlanmaktadır. Çevreyi saran bodur meşe ağaçları ile yoğun kayalıklar ve su kaynak-

Tunceli, Pertek, Vasgirt Yerleşimi Çalıözü Köyü

larının bolluğu, yöreyi her dönemde yerleşime açmıştır. Köyün kuzeyindeki kayalıklarda görülen kimi Urartu kaya mimarisine ait verilerle birlikte, özellikle güneyde yer alan ve Bapir Mezrası'na giden yol, ile Hançerli Mevkisi olarak anılan yaklaşık 1 km.'lik alanda bulunan Urartu izleri dışında, yine bu bölgenin önünde yer alan teraslarda rastlanılan İlk Tunç, Demirçığ, Ortaçığ ve Ortaçığ sonrası dönemlerine ait seramik kalıntılar ile birlikte, köy içindeki yapılarda kullanılan devşirme malzemeler ve Osmanlı Dönemi mimari verileri, yörenin uzun süre kesintisiz iskan gördüğünü gösterir.

Köy yerleşiminin güneyindeki kayalık alanlarda görülen, birçok Urartu verisi ile birlikte özellikle Cırnabek Mevkisi'nde iki, Hançerli Mevkisi'nde üç olmak üzere, toplam beş

*Kurtuluş Savaşı ve Cumhuriyet Müzeleri Müdürü 06100 Ulus/ANKARA

(1) Jeolog Wünsch'nin çalışmalarının devamında, 19. Yüzyıl sonları 20. Yüzyıl başlarında Lehmann-Humpt, Huntinton, Belcek gibi seyyahların çalışmalarını görmekteyiz. 1940'lı yıllardan sonra Kılıç Kökten bölgeye uğrasa da, 1960'lı yıllarda Keban projesi ile birlikte önem kazanan bölgede, bu yıllardan sonra yeni kuşak Urartu araştırmacılarından H.P. Schafer, Veli Sevin, Kemalettin Köroğlu, Nevzat Çevik ve Recep Yıldırım (Bölgedeki Urartu çalışmaları tarihçesi için bkz. Kemalettin Köroğlu. *Urartu Krallığı Döneminde Elazığ (Alzi) ve Çevresi*, İst., 1996) gibi araştırmacıların değişik incelemeleri ve yayın çalışmaları görülebilmektedir.

(2) Vasgirt yerleşiminden söz eden iki araştırmacıdan Kılıç Kökten ve Thomas Alain Sinclair'de; bölgenin Urartu yerleşiminden ve kaya mezarlarından söz edilmez.(bkz. Kılıç Kökten "Keban Baraj Gölü Alanında Diptarih Araştırmaları, 1971", *Keban Projesi 1971 Çalışmaları*, Ank., 1974, s.5; Thomas Alain Sinclair, *Eastern Turkey: An Architectural and Archaeological Survey III*, London, 1989, s. 86,87).

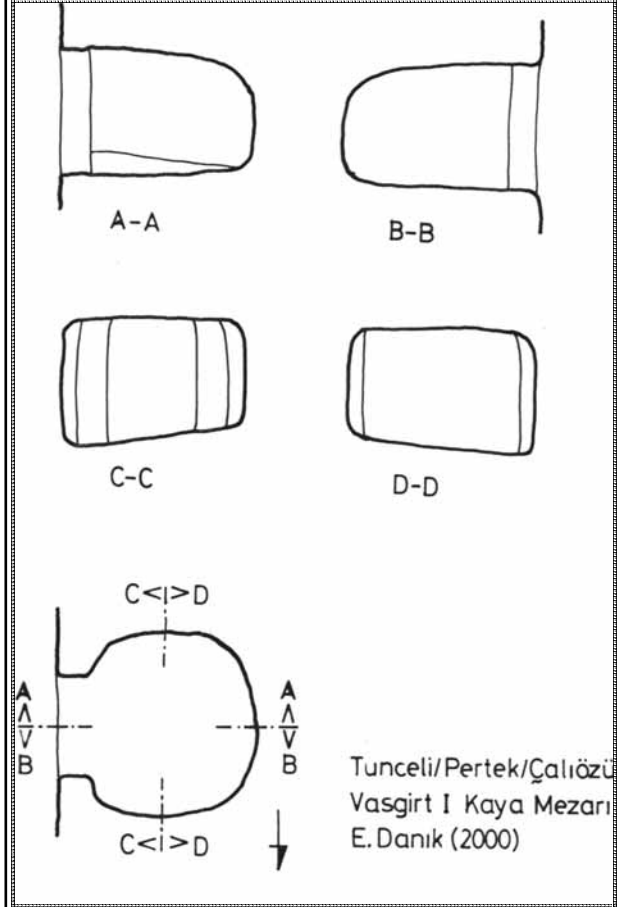

Vasgirt I ve II No'lu Kaya mezarları

adet kaya mezarı ise, kuşkusuz bu buluntu yoğunluğunun en ilginç verilerini oluştururlar. Vasgirt I-V olarak adlandırılan bu kaya mezarlarından Vasgirt II ve V no'lu olarak adlandırılanlara ulaşamadığımızdan, mimari konumları hakkında şimdilik fazla bilgimiz bulunmazken, özellikle Vasgirt I, III ve IV no'lu mezarlar ayrıntılı olarak belgelenmişlerdir.

VASGİRT I NO'LU KAYA MEZARI

Köy yerleşiminin güneyindeki alanın "Cırnabek" diye adlandırılan bölgesinde, bağımsız bir kaya platformunun doğu cephesinde, yerden yaklaşık 5 m. yükseklikte yer almakta olup, güneyden kuzeye doğru alçalan bir meyille oyulmuştur. 2.10m.derinliğinde, 1.83m. genişliğinde ve 1.25 m.yüksekliğinde, kenarları yuvarlatılmış dikdörtgen planlı oda mezarın giriş kapısının ölçüleri,1.80x1.03x0.30m.dir. Odanın kuzey yönündeki zemin

Vasgirt I

yükseklik farkı, olasılıkla oluşturulması düşünülen bir seki için bırakılmış olmalıdır ki; bu durum, mezar yapısının bitirilmediğini düşündürür.

VASGİRT II NO'LU KAYA MEZARI

Vasgirt I no'lu kaya mezarı ile aynı kayalık kütlede, aynı cephede ve yaklaşık 2 m. kadar güneyinde aynı yükseklikte yer almakta olup, içine girilemedi. Ancak dıştan yapılan gözlemlerde, Vasgirt I'de olduğu gibi güneyden kuzeye doğru eğimlendiği izlenmektedir ki, olasılıkla benzer bir planı yansıtmaktadır

VASGİRT III NO'LU KAYA MEZARI

Köy yerleşiminin güneybatısında, kayalık uzantıların köy yolu ile birleştiği noktada "Hançerli" diye anılan bölgede yer alır. Yöre halkı tarafından "Hançerli Kalesi" diye de anılan bağımsız kayalık bir kütle batı

Vasgirt III No'lu Kaya mezarı

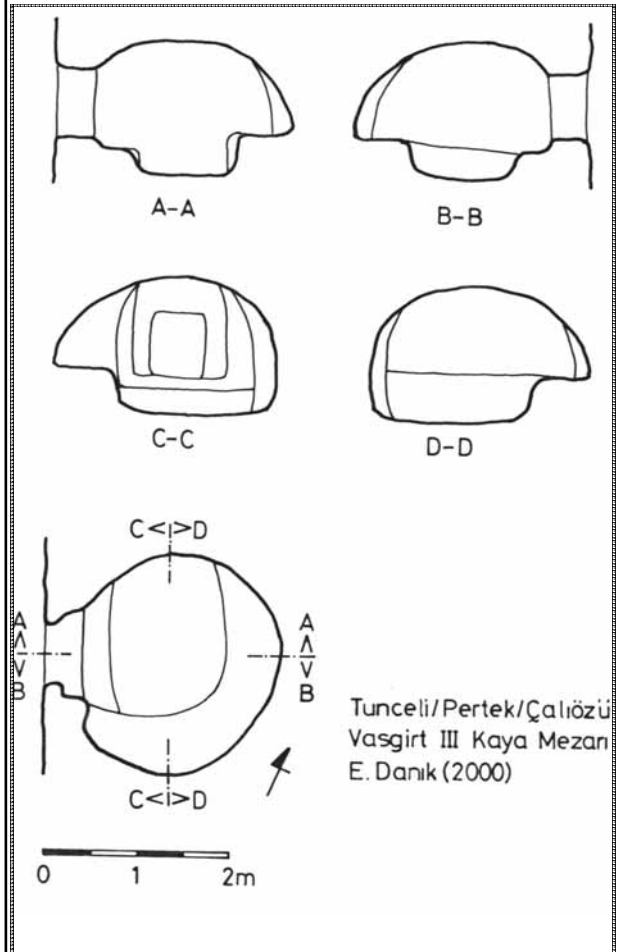
yönünde, yerden yaklaşık 8 m. yukarıdaki mezar odasına, 15 ve 30 cm.lik derinlikte, 62 ve 88 cm.lik genişlikte ve 75 cm. yüksekliğinde iki kademeli bir kapı ile girilir. Girişin devamındaki mezar odası 2.40 m. genişliğinde, 2.15 m. derinliğinde ve 1.50 m. yüksekliğindedir. Girişten hemen sonra 12 cm. aşağıda 30 cm. derinliğindeki platformun devamında 22 cm. aşağıda oda zemini yer alır ki; bu zeminin güneyinde ve doğusunda zeminden 45 cm. yükselen bir başka platform görünür. Merkezde zeminden 1.50 m. yükseklikte bulunan tavan, Vasgirt I'in aksine girişte ve duvar cephelerinde ovalleşerek son bulur.

VASGİRT IV NO'LU KAYA MEZARI

"Hançerli" Mevkisi'ndeki kayalık kütleinin güney cephesinde kuzeye doğru oluşan girişinin diğer yüzünde, yerden yaklaşık olarak 6-7 m. yükseklikte, Vasgirt III no'lu mezar odasının tam arkasında yer alır. Diğer tüm kaya mezarlarının aksine, giriş cephesi dışta düzeltilerek çerçeve içine alınmış olup, mezar odasına 80 cm. genişliğinde 40 cm. derinliğindeki bir kapıdan girilir. Girişten itibaren 1.70 m. derinliğinde ve 2.20 m. genişliğinde

olan mezar odası, 1.10 m. yüksekliğindedir. Oval planlı odanın girişinden 1.00 m.lik derinlikte, zeminden 25 cm. yukarıda ve 70 cm. derinlikteki platform, doğudaki giriş cephesi hariç tüm yönleri dolaşır. Platformun güney yönde bulunan doğu ucunda, duvara yakın yerdeki çanak yuvası ve mezar odasını üç yönde dolaşan platform, bu mezarı

diğer Vasgirt kaya mezarlarından ayırır.

Vasgirt III

Vasgirt IV No'lu Kaya mezarı

mezarının tespit edilmiş olması³ Urartu'nun bölgedeki yayılımı açısından önemli bir veridir.

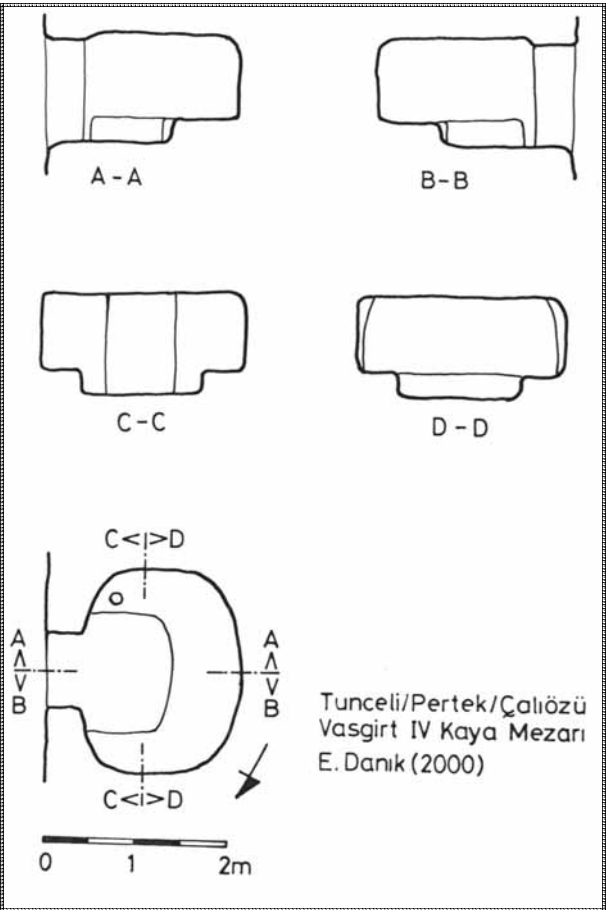
Elazığ bölgesi kaya mezarlarının tipolojisine baktığımızda; Palu'daki üç mezar ile Tanrıverdi I' in çok odalı, Tanrıverdi II, III, Hacıseli, Kürdemlik ve Gökbelen'in tek odalı tipte olduğunu görmekteyiz. Bugüne kadar bilinen

VASGİRT V NO'LU KAYA MEZARI

"Hançerli" mevkindeki kayalık kütlemin doğu cephesinde, yerden yaklaşık 7-8 m. yükseklikte bulunmakta olup, mezar odasına girilemedi. İç yapısı bu çerçevede tam olarak görülemezle birlikte, dıştan oldukça basık bir yapıya sahip olduğu ve geniş bir girişe karşın derinliğinin fazla olmadığı görülebilmektedir.

DEĞERLENDİRME

Tunceli bölgesinde literatürlere giren Mazgirt I, II, Kaleköy ve Bağın I, II kaya mezarları dışında, Vasgirt'deki beş adet kaya mezarının ilk defa tespit edilmiş olması, bu bağlamda bölgenin Urartu bağlantıları açısından oldukça önemlidir. Tunceli'nin hemen güneyinde yer alan Elazığ ile değerlendirdiğimizde ki, her iki ilin oluşturduğu coğrafi alan, büyük ölçüde Urartu Dönemi'nin "Sophane/Supane" bölgesini oluşturmaktadır, Elazığ bölgesinde bugüne kadar 11 adet kaya

Vasgirt IV

(3) 3 adet Palu, 3 adet Tanrıverdi, 1 adet Köşker (Gökbelen), 1 adet Hacıseli (Erbildi), 1 adet Çalakos, 1 adet Mergamendi ve 1 adet Kürdemlik. Tüm bu mezarlar hakkında bilgi için bkz. Kemalettin Köroğlu, *Urartu Krallığı Döneminde Elazığ (Alzi) ve Çevresi*, a.g.e., İst.,1996, ve Nevzat Çevik, *Urartu Kaya Mezarları Ölü Gömme Gelenekleri*, Ank.,2000.

Vasgirt V No'lu Kaya mezarı

Tunceli bölgesi örneklerinden Kaleköy çok odalı, Bağın ve Mazgirt örnekleri tek odalı tiptedir. Bu bağlamda Vasgirt'te tespit ettiğimiz beş adet mezarın tümü, bölge genelinde yoğunlukta olduğu gibi, yine tek odalılar grubundadır.

Plan tiplerine bakıldığında ise, ortaya karışık bir durum çıkmaktadır. Gerek Tunceli, gerekse Elazığ kaya mezarlarının tümü, kimi yamuklukları ve köşelerdeki hafif ovalleştirme yok saydığımızda, ufak çaplı kimi ölçü değişikliklerine karşın, dikdörtgen plan tipini vermektedir. Oysa Vasgirt örneklerinden planını çıkarabildiğimiz üç mezar odasından, sadece I no'lu mezar odası dikdörtgene yakın plan verirken; III ve IV no'lu örneklerimiz oval formu ile dikkat çekerler ki, bu durum tüm bölge için değişik plan tipini yansıtmaktadır.

Boyutlar bağlamında değerlendirdiğimizde ve anıtsal örnek olan Palu örneklerini bir tarafa koyduğumuzda, genel anlamda 2.30x1.10 m. ile 2.85x1.30 m. arasında değişen bölge ölçülerinin içinde yer alan Vasgirt örneklerimizde; yükseklik olarak 0.95 m. ile Gökbelen örneği dışında 2.80 ve 1.40 m.'lik standartlarından daha düşük ölçüler

görülmür. Sırasıyla 1.25, 1.50 ve 1.10 m.'lik yükseklikler, tüm diğer bölge örneklerinin altındadır. Değerlendirme çerçevesinden Elazığ bölgesini çıkarıp Tunceli ile sınırlı tuttuğumuzda ise, Kaleköy örneği anıtsal düzeyde kalırken; Mazgirt ve Bağın örnekleri, Vasgirt oda mezarına daha çok yaklaşmaktadır.

Bölgenin tüm örneklerinde, Palu III'deki bitirilemediği düşünülen 2 no'lu odanın tavanı hariç, tüm kaya mezarlarının tamamı düz ya da düze yakın örtü sistemini yansıtırken, bu bağlamda Vasgirt I ve IV bu tiplere uygun düşmektedir. Vasgirt III ise, ovalleşen plan tipi gibi, tavanındaki ovalleşme ile de farklılık yaratmaktadır.

Sonuçta gerek bölge bağlamında, gerekse Tunceli özelinde ve gerekse kendi içlerinde değerlendirdiğimizde; Vasgirt örnekleri, bilinen diğer örneklerden birçok yönde ayrılırken, özellikle Vasgirt III no'lu mezar odası bölgenin özgün örneği olarak görülür. Bütün bu özelliklerle birlikte, Vasgirt kaya mezarlarını geç dönem örneği olarak düşünmek gerekir. Özellikle MÖ. VII. yüzyıl ortalarında II Rusa Dönemi'nde (M.Ö. 685-645) yoğun imar çalışmalarından sonra, devamında Med tehlikesi ve zayıflayan Urartu'nun M.Ö. 612'de yıkılması süreci içindeki, M.Ö. VII. yüzyılın sonlarına tarihlenmek, yanlış olmasa gerekir. Ancak örneklerimizden Vasgirt III, bu bağlamda II. Rusa Dönemi olan VII. Yüzyılın ilk yarısına götürülebilir ki, yörede yapılacak arkeolojik kazılar ve diğer veriler, tarihlendirme sorununu daha da netleyecektir.

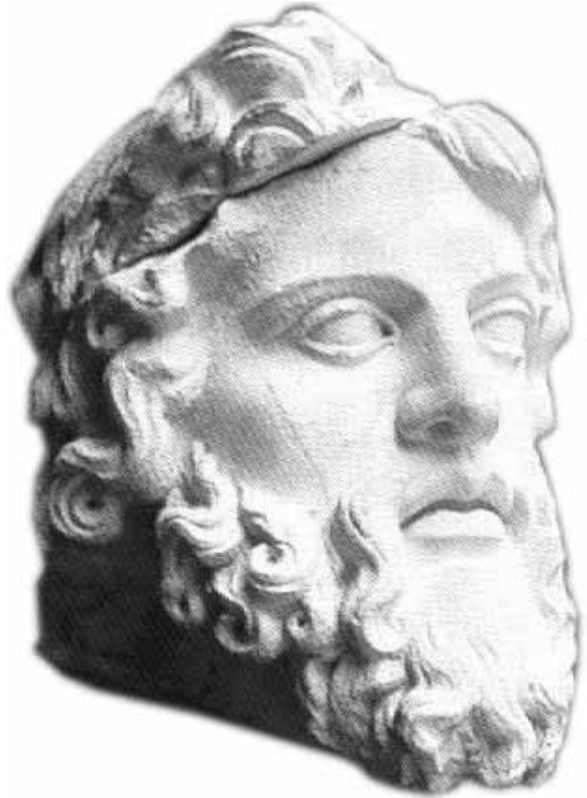
DOKİMEİON MERMER OCAĞI¹

Tulga ALBUSTANLIOĞLU

Arkeolog, Başkent Üniversitesi, Turizm Rehberliği Programı, Öğr.Gör.

Dokimeion, Afyon ili' nin 23 km kuzeyinde, İsehisar ilçesinin 1.5 km kadar doğusunda yer almaktadır. Anadolu' da Prokonnesos ile birlikte en önemli mermer merkezlerinden birisi olan Dokimeion' dan bugün de olduğu gibi antik çağlarda ve özellikle Roma ve Bizans dönemlerinde büyük miktarlarda mermer çıkarıldığı bilinmektedir.² Çıkarılan bu mermerler yerel ihtiyacı karşılamakla kalmamış, Anadolu'nun değişik bölgelerinde bulunan kentlerin yapılarını süslemiş ve deniz aşırı ülkelere ihraç edilmiştir.

Strabon, Dokimeion mermer ocağından Roma' ya mermer ihraç edildiğini belirterek, Dokimeion mermerlerindeki renk çeşitliliğini över ve su mermerine olan yakınlığını belirtir.³ Ramsay ise; Dokimeion mermerlerinin antik kaynaklarda genellikle Synnada mermeri olarak geçtiğini, oysa Synnada' nın Dokimeion'dan ayrı bir yerleşim olarak kendi mermer yataklarına sahip olduğunu söylemiştir.⁴ Bu yanlışlıkla Dokimeion mermerlerinin nakliyesinin Synnada üzerinden yapılmasından kaynaklanmıştır.⁵ Gerçekten de Dokimeion' da çıkarılan mermerler Synnada üzerinden, Apamea'ya ulaşıyor, buradan Ephesos limanına gönderiliyordu.⁶ İdare merkezi ve ana depolar Synnada' da

Zeus Başı, Efes M.S. 1. YY

bulunuyordu.⁷ Bölgenin bilinen en önemli kenti Synnada aynı zamanda bir Roma procurator'unun oturduğu ve bölgenin idaresini elinde tuttuğu bir yerleşimdir.⁸

Roma imparatorluk işletmelerinin Phrygia' da bulunan kuruluşları sadece ocaklar ile sınırlı değildi. Toplama ve yönetim Synnada, Procurator Phrygiae, üzerinden yapılıyordu. Dokimeion mermer işletmeleri M.S.II.y.y.'a gelinceye kadar kendi yönetimlerini kuramamışlardı.⁹ Üretilen mermerin hemen her dönemde ihtiyacı rahatlıkla karşılayacak miktarlarda olması ve kalitesinin yüksekliği nedeniyle¹⁰ Roma dönemi Anadolu heykelinde Paros ve Naksos gibi

1) Dokimeion Antik Mermer ocağı ile ilgili çalışmalarım da bana destek olan sayın hocam Prof.Dr.Cevdet Bayburtluoğlu'na ve Dr. Kutalmış Görkay'a teşekkürlerimi sunarım

2) Röder, 1971, s. 253

3) STRABON, PEKMAN, A., (Çev) Antik Anadolu Coğrafyası, (Geographika XII - XIII - XIV), İstanbul, 1993, s.77

4) RAMSAY, W.M., The Historical Geography of Asia Minor, London, 1890, s.433

5) Monna, 1977, s.44

6) Monna, 1977, s.72-73

7) Röder, 1971, s. 253

8) STRUBBE, J, A Group of Imperial Estates in Central Phrygia, Ancsoc 6, 1975, s.229-50

9) Strubbe, 1975 s.244 ve n.60., Pflaum, Les Carrieres, 1960, 746 n. 11

10) Maggie., Roman Rule, s.50

Perge Tiyatrosundan Friz

Ege mermerlerinin sanıldığı gibi çok kullanılmadığı, Dokimeion kentinin bu konuda rakipsiz olduğu bilinmektedir.¹¹ Dokimeion basımı sikkeler M.Ö.II.y.y. içerisinde Makedonon ve Dokimeion adlı iki etnik grubun burada yaşadığını göstermektedir. Sikkeler üzerindeki epigramlardan kentin kurucusunun Dokimos adlı bir kişi olduğu kabul edilmektedir.¹² Kent, DOKIMENWN veya DOKIMENWN MAKEDONWN adıyla Cladius'tan Tranquilina'ya kadar sikkeler basmıştır.¹³ Antigonos'un generallerinden birisi olan Dokimos, M.Ö.302 yılında Lysimakhos'a karşı koyarak Synnada'nın yönetimini ele geçirmiştir. W.M.Ramsay, Strabon'un Dokimeion için köy, yerleşimi sözünü kullanmasından yola çıkarak buranın geniş anlamda bir polis olamayacağını ortaya koymuş-

tur.¹⁴ Dokimeion kentine ait mermer ocakları özellikle Yukarı Tembris vadisi olarak adlandırılan bugünkü Altıntaş ovası kesiminde yer almaktaydı.¹⁵

Mermer ocakları üzerine ilk çalışmalar İtalyan araştırmacı L.Bruzza'nın Roma yakınındaki Marmorata mermer ocaklarında 1870 yılında temizleme çalışmaları sırasında bulunan bloklardaki yazıtları yayınlamasıyla başlamıştır. Avrupa'da bilim adamlarınca ele alınan yeni ilgi alanının Dokimeion mermer ocaklarını kapsaması 1926 yılında Cox'un¹⁶ ve 1930 yılında¹⁷ W. Ramsay 'in bu konuya ilgi göstermeleri sayesinde olmuştur. Ramsay, bu çalışmalarını Dokimeion ve yakın çevresindeki 25 ocak alanında gerçekleştirmiştir.

J.B.Ward Perkins'in Güney Etruria'da mer-

11) **Asgari.**, 1979 s.453

12) **SNG**,1964 no. 3554-3555; yazıtlar için, **ROBERT, C.**, Stace les carrières et les monnaies de Dokimeion A.travers l'Asie Mineure, Poètes et Prosateurs monnaies grecque, voyageurs et géographie, Paris, 1980,s.267

13) **ASLAN, M.**, Anadolu Medeniyetleri Müzesinde bulunan Phrygia ve Galatia Tehir Sikkeleri, **AMMY**, 1989-1990s.148 (144-175),Levha III,No 22

14) **RAMSAY, W.M.**, **Social Basis of Romen Power in Asia Minor**, London, 1961,s.286

15) **PEACOCK, D.P.S.**, The Roman Quarries of Mons Claudianus Egypt. An Interim Report, **Classical Marble:Geochemistry, Technology, Trade** (NATO ASI Series Vol:153) Dordrecht/London/Boston, 1988s.45; **TEXIER, C.**, Asie Mineure, Paris, 1862, s.146-50; **HAMILTON, W.J.**, Researches in Asia Minor, London, 1842, s.46.

16) **Sir Christopher Cox** 1926 yılında Yukarı Tembris vadisinde araştırmalarda bulunmuştur. Bu araştırmalarda Cox, Roma'daki Traian Forumu'nu süsleyen Dakialı Mahkumlar heykellerinin (M.S. 107-116) benzerlerinden birisine rastlamıştır. **Wealkens** 1985, s.642

17) **Ramsay** tarafından yapılan bu çalışmalar J.A.C.Anderson'un editörlüğünü yaptığı, The Social Basis of

Perge Tiyatrosundan Friz

merin çıkarılması, çeşitleri ve ekonomik önemi üzerine yaptığı çalışmalara ilave olarak 1980 yılında Dokimeion ile ilgili çeşitli belgeleri yayınlaması sonucunda antik Dokimeion ocakları genel bir merak ve ilgi odağı haline gelmiştir.¹⁸ Röder, 1970'li yıllarda bölgenin jeolojik yapısı yanında ocakların özelliklerini incelemiş, C. Robert ise ocaklarla birlikte Anadolu tarihi içinde yerleşimin tarihini araştırmış ve Dokimeion'un Kybele ile ilgisini üzerine araştırmalar yapmıştır.

Günümüzde mermer ocakları ile ilgili çalışma ve araştırmalar artan bir hızla devam etmektedir. Bu konu hakkında araştırmalar yapan kişilerin başında ve özellikle Phrygia bölgesindeki mimari bezemeli lahitler ve mezar taşları üzerinde araştırmalarda bulunan M. Waelkens gelmektedir. Yapmış olduğu araştırmalarda M. Waelkens, özellikle lahit ve mezar taşlarının üretildikleri merkezin Dokimeion atölyeleri olduğunu belirtmektedir. Waelkens, antik dönemde beyaz mermerden yapılmış olup geniş bir dağılım gösteren Sidamara tipi lahitlerin orijininin Dokimeion ocakları olduğunu sap-

tamıştır. Son yıllarda C. Fant bu ocaklarla ilgili olarak ocaklarda terk edilmiş bloklar üzerinde bulunan yazıtların incelenmesi ve bunlara dayanarak ocakların işletme ve ihracat organizasyonlarına yönelik çalışmalar yapmaktadır.¹⁹

Yapılan incelemeler sonucunda Roma'da yapılar-

olarak bilinen mermer türünün Dokimeion kökenli olduğu saptanmıştır. Pavonazetto cinsi mermerin Roma'da Traian Foru-mu'nda kullanılmış olduğunun da saptanmasıyla, Dokimeion mermerleri üzerine yapılan çalışmalar daha fazla yoğunluk kazanmıştır. Bu çalışmalar sonucunda taşın çıkarılmasından başlayarak hammadde veya yarı işlenmiş olarak ihracına varıncaya kadar, bütün işlerin Roma yönetimince gerçekleştirildiği anlaşılmıştır.²⁰ Roma İmparatorluğunun erken evrelerinde mermer üretimi konusunda Anadolu'da belirli bir bölge ve yer yoktur. Örneğin Plinius, Geç Cumhuriyet döneminde yapı malzemesi olarak mermerin yaygın bir kullanım alanı olduğunu söylerken pavonazetto'ya hiç değinmemiştir. Bu durum pavonazetto cinsi mermerin Roma için bilinen ve aranan bir taş olmadığını göstermektedir.²¹ Pavonazetto'nun kullanımına ilişkin en erken ve önemli kanıtlara Tibullan Corpus'larında rastlanılmaktadır.²² Bu kayıtlarda pavonazetto cinsi blokları Roma'nın ithal ettiği belirtilmektedir.

18) WARD PERKINS, J.B., Tripolitania and the Marble Trade, *JRS*, 41, 1951, s.89-104, s.23-69

19) FANT, J.C., *Cavum Antrum Phrygiae. The Organization and Operations of the Roman Imperial Marble Quarries in Phrygia*, BAR, n.482, Oxford, 1989, s.9

20) Waelkens 1985, s. 644

21) Fant, 1989, s.10 ; GNOLI, R., *Marmora Romana*, Roma, 1971s.142

22) Fant, 1989, s. 8-10

Dinlenen savaşçı. Efes M.S. 1 y.y.

Dokimeion kaynaklı mermerin Roma'ya Cumhuriyet döneminin sonu ile İmparatorluk döneminin erken safhalarından başlayarak gönderilmiş olduğu anlaşılıyor. Bu husus Strabon tarafından da doğrulanmaktadır. Strabon, bu bilgileri M.S.18 yılında vermektedir M.Waelkens ve diğer araştırmacıların ortak görüşüne göre yaklaşık bu zaman aralığı ocakların Roma idaresine geçip üretime başladıkları tarih için terminus ante quem'i oluşturmaktadır.²³ Ocakların işletmeye açılması ve üretilen malzemenin ihraç edildiğini gösteren en erken örnek Roma Forumu'nda bulunan Mars Ultor tapınağındandır. Bu tapınağın payandaları pavonazetto taşından yapılmıştı.²⁴ Yine Forum'da bulunan ve Plinius tarafından dünyanın yedi harikasından birisi olarak kabul edilen Bazilika Aemilia'nın sütunları da Dokimeion kökenlidir.²⁵ Bu sütunlar büyük olasılıkla M.S.14 yılında meydana gelen yangın veya yeniden düzenleme çalışmalarının yapıldığı M.S. 22'den sonraki bir tarihte inşa edilmiş olmalıdır.²⁶ Pavonazetto tipinin kullanıldığı bir diğer yer Bazilika Julia'dır.²⁷

Augustus döneminden başlamak üzere bu mermer cinsi Roma İmparatorluk binalarının değişmez yapı taşı olmuştur. Pavonazetto mermerinin kullanılmış olduğu yapılardan bir diğeri Pantheon'dur. Mermer burada zeminlerde bir kaplama taşından daha çok, kemerli nişlerin sütunları olarak karşımıza çıkmaktadır.

Dokimeion mermerinin birçok Anadolu kentinin binasında yapı malzemesi olarak kullanıldığı da bilinmektedir. Ephesos bunlardan en tanınmışıdır. Ephesos antik kentinin tamamına yakın bir kısmında Dokimeion kökenli mermerlerin kullanıldığı bilinmektedir. Ephesos'da Vedius ve Liman Hamamları'nda Celsus Kütüphanesi'nde, Artemis Tapınağı yakınlarında bulunan Hestiatorion'da Dokimeion mermerleri kullanılmıştır. Bunun yanısıra Sardes Gymnasiumu'nda, Pergamon Kızıl Avlu'da ve Side'de Sütunlu Yol'da bu mermer cinsine rastlanmıştır. Bunun yanısıra Hierapolis Skene Frons'u gibi daha büyük ölçekte ve normal standartların dışında bazı blokların da Dokimeion'dan ısmarlanmış olduğu bilinmektedir.²⁸

23) WAELEKENS, M., Dokimeion. Die Werkstatt der repräsentativen kleinasiatischen Sarkophage. Chronologie und Typologie ihrer Produktion. Berlin, 1982, s. 23

24) BLAKE, M.E., Ancient Roman Construction in İtaly from the Prehistoric Period to Augustus, Washington, 1947, s. 60

25) Blake, 1947, s. 176 ve Monna, 1977, s. 46

26) Fant, 1989, s.8

27) Blake, 1947, s. 151 ve Monna, 1977, s.46

28) Fant 1993, s. 154

Celsus Kitaplığı, Efes M.S.110-135

Ocaklarda yoğun olarak üretime başlanılması yazılı belgeler göre M.S.92 yılına tarihlendirilmektedir. Ancak, J.Röder tarafından bu tarihten önceki dönemler de ocak faaliyetinin ve üretiminin büyük miktarlara ulaşmış olabileceği ileri sürülmektedir. Bu savın gerçeği yansıttığı söylenebilir. Nitekim, M.S.64 yılında Roma'nın yanmasından sonra başlatılan imar faaliyetlerinde Dokimeion ocaklarından mermer ithal edildiği bilinmektedir. Domitian ile başlayan ve Traian ile devam eden bu faaliyetler sırasında büyük miktarlarda mermer ithal edilmiş olmalıdır.²⁹

M.S.92 tarihinden başlayarak Dokimeion ocaklarının işletilmesi ve organizasyonunda önemli değişimlerin yer aldığı yaklaşık yirmi beşer yıllık yönetim dönemlerine girilmiştir.³⁰ Yine bu dönemde Roma'nın Yukarı Tembris vadisindeki Altıntaş, Çakırsaz ve Obruktepe ocaklarını işletmeye açtığı sanılmaktadır. Tembris vadisinden getirilen bir blok ve sütun M.S.92-116 yılları arasına tarihlendirilmektedir. Son dönemlerdeki araştırmalara göre ocakların belirli aralıklarla işletildiği anlaşılmaktadır. Roma idaresinin ocakları kullanmaya başlaması bölgedeki yerel mermerden yapılmış ve özellikle adak ve stel yapımında kullanılan mermer

29) Bu dönemde yaklaşık 400 -500 bin m3 mermer çıkarılmıştır. Hadrian döneminde Roma'da inşa edilen Zeus, Hera ve Athena tapınakları için 100 sütunun ithal edildiği Pausanias tarafından bildirilmektedir. (Pausanias, I,18, 8-9), Yine Villa Gordiani için 50 sütun ısmarlandığı bilinmektedir. **Monna**, 1977, s.48
30) **Fant**, 1989, s.9

atölyelerinin faaliyete geçmesinden hemen öncedir.³¹ Dokimeion'daki Geç Domitian ve Traian dönemlerine tarihlendirilen yazıtlardan işletmelerin sistematik bir şekilde organize olduğu ve işletme konusunda deneyim kazanıldığı anlaşılmaktadır. M.S. II. y.y.' dan başlayarak, özellikle M.S.236 yılından sonra, pavonazetto mermerinin Roma'daki Leptis Magna gibi büyük binalarının yapımı için büyük miktarda ihraç edilmiş olduğu kesindir.

Diokletian yönetimini sırasında Roma'nın ithal etmiş olduğu yüksek kalitede mermer cinsleri liste halinde verilmiştir.³² Bu dönemde Synnada, Dokimeion ocaklarının yönetim merkezi olma özelliğini yavaş yavaş kaybetmeye başlamıştır. Ama yine de tüm organizasyonlar buradan yönetilmeye devam edilmiştir.³³ Ancak, Julius Cladiuslar döneminin erken safhalarında mermerlerle ilgili organizasyonların idare merkezi olarak artık sadece Dokimeion adı geçmektedir. Ocakların belli bir organizasyona ulaştığı bloklar üzerindeki yazıtlardan kolayca anlaşılmaktadır. Ocaktan çıkarılan bloklar üzerinde hangi ocaktan çıkarıldığını belirten seri numaraları (locus) ve mermeri ocaktan çıkaran görevli ile imparatorluk ocak işletmesince yetkili kişileri belirten işaretler bulunmaktadır. Bu işaretlere ek olarak mermer bloklarının karada veya denizde taşımaya yetkili kişiler ile son gönderim yerinde bu blokları teslim almaya yetkili, imparatorluk idaresince görevli karşılama görevlilerini tanımlamaya yarayan epigramlar bulunmaktadır.³⁴

31) **WAELEKENS, M.**, From a Phrygian Quarry: the Provenance of the Statue of the Dacian Prisoners in Trajan Forum at Rome, **AJA**, 89, 1985, s.642-644

32) **LAUFFER, S.**, *Diokletians Preisedikt*, Berlin, 1971cap 33; **ERIM, K.**, **REYNOLDS, J.**, The Copy of Diocletian's Edict on Maximum Prices from Aphrodisias in Caria, **JRS**, 60, 1970 s.302, **CRAWFORD, M.**, **REYNOLDS, J.**, The Aezany Copy of the Prices Edict, **ZPE**, 34, 1979,s.178

33) **Röder.**, 1971,s. 254

34) **Fant**, 1989, s.12

KAYNAKÇA

ASGARİ, N., Anadolu'da Antik Mermer Ocakları, **VIII.Türk Tarih Kongresi**, I.Cilt, Ankara, 1979, s.451-456

ASLAN, M., Anadolu Medeniyetleri Müzesinde bulunan Phrygia ve Galatia Tehir Sikkeleri, **AMMY** 1989-1990,s.148 (144-175),Levha III,No 22

BLAKE, M.E., *Ancient Roman Construction in Italy from the Prehistoric Period to Augustus*, Washington, 1947

FANT, J.C., *Cavum Antrum Phrygiae. The Organization and Operations of the Roman Imperial Marble Quarries in Phrygia*, **BAR**, n.482, Oxford, 1989

FANT, J.C., The Inscribed Economy: production and distribution in the Roman Empire in the light of instrumentum domesticum .ed. W. V. Harris, Ann Arbor, Michigan, 1993, **JRA**, Supplementary Series 6, s. 145-170

LAUFFER, S., *Diokletians Preisedikt*, Berlin, 1971

MONNA, D., **PENSABENE, P.**, *Marmi dell' Asia Minore*, Roma, 1977

RAMSAY, W.M., *The Historical Geography of Asia Minor*, London, 1890

ROBERT, C., *Stace les carrières et les monnaies de Dokimeion. A travers l'Asie Mineure, Poètes et Prosateurs monnaies grecque, voyageurs et géographie*, Paris, 1980

RÖDER, J., Marmor Phrygium. Die antiken Marmorbrüche von İsehisar in Westanatolien, **Jdl**, 86, 1971, s.253-312

STRABON, PEKMAN, A., (Çev) *Antik Anadolu Coğrafyası*, (Geographika XII - XIII - XIV), İstanbul, 1993

STRUBBE, J., A Group of İmperial Estates in Central Phrygia, **Ancsoc** 6, 1975, s.229-50

WAELEKENS, M., Dokimeion. Die Werkstatt der repräsentativen kleinasiatischen Sarkophage. Chronologie und Typologie ihrer Produktion. Berlin, 1982, **AF**, 11

WAELEKENS, M., From a Phrygian Quarry: the Provenance of the Statue of the Dacian Prisoners in Trajan Forum at Rome, **AJA**, 89, 1985, s.641-653

WARD-PERKINS, J.B., Tripolitania and the Marble Trade, **JRS**, 41, 1951, s.89-104

DEMİR DEVRİ'NDE SURIYE-FİLİSTİN
VE
KOMŞU BÖLGELERİN SİYASİ
HARİTASI'

Elizabeth Bloch-Smith ve Beth Albert Nakhai

Derleyen Dr. Eyyüp AY
eyyupa@yahoo.com

M.Ö.1.Bin'de Mezopotamya, Mısır, Suriye-Filistin, Ürdün ve Türkiye' nin Doğu ve Güneydoğusundaki siyasi harita, bir merkezi otoriteden (imparatorluktan) yoksun, renkli bir şehir devletleri görünümündedir.

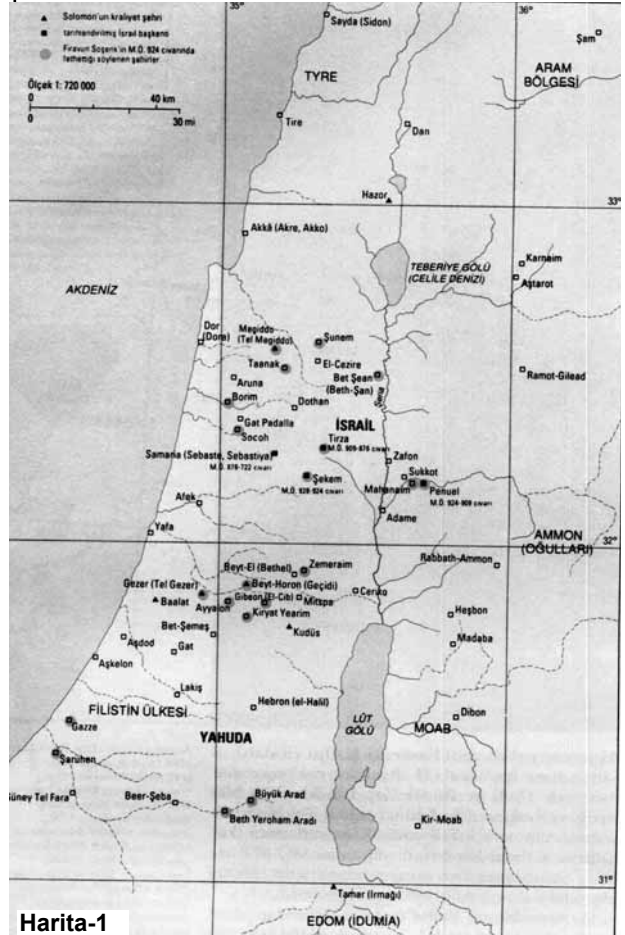
Ahdi Atik'in yansıttığı gibi kavim çokluğu neredeyse siyasal anarşi diye nitelendirilebilecek gibi görünmektedir. Tunç Çağı şehir devletlerini anımsatan böyle bir yapıyı arkeolojik kazılar da desteklemektedir. Ancak bu yapı M.Ö.1100-850 yılları arasında geçerli olmuştur. Bu tarihten sonra Assur merkezi bir otorite olarak ortaya çıkmış ve bu yapıyı değiştirmiştir. Bundan sonra da Babil, Pers ve Hellenistik devreler bunu izleyerek sürdürmüştür.

M.Ö.1200-1000 yılları arasında yerleştirilen Demir Çağı I'de güneyde başkenti bugünkü Amman yakınlarındaki Tel el-Umeri olan Ammon devleti, orta Filistin'de Kenan/Filistin şehir devletleri Moab, Edom; sahilde Fenike, Ekron, Byblos ve başkenti Sihem, Kudüs ve Gezer şeklinde değişen ve Hz. Davut ve Hz. Süleyman'ın kralı olduğu Birleşik İsrail Krallığı (sonraları güneyde Yahuda, kuzeyde İsrail olmak üzere ikiye bölünecek) kuzeyde de Şam, Ebla, Guzana, Samal vb. Arami/Hitit Suriye şehir devletleri mevcuttu.(Harita-1) Bu döneme ilişkin yaklaşık yüz yerleşim merkezi arkeolojik kazılarda saptanmış ve bilim dünyasına tanıtılmıştır.

Bu gevşek yapı özellikle Kenan bölgesinde daha belirgindir. Dolayısıyla burada geli-

şecek olan Birleşik İsrail Devleti açısından son derece elverişli bir ortam hazırlamıştır. Bu yapı aynı zamanda İsrail ve Yahuda devletlerinin de gelişiminin zeminini oluşturmaktadır. Böylesi elverişli bir ortamın hazırlayıcısı büyük olasılıkla 18. Hanedandan başlayarak (1550-1150) Mısır İmparatorluğunun Batı Asya'ya ilişkin askeri politikasıdır. Mısır, Hiksos istilasından/deneyiminden sonra kendi güvenliği açısından Kenan'da merkezi bir gücün ortaya çıkmasını engellemiş ve buraları tampon bölge olarak haraca/tributa bağlamıştır.

Ancak, M.Ö.1141-1134 yılları arasında rastlayan zaman diliminde Asyanın doğusundan, kuzeyden (Anadolu'dan) ve denizden gelip, Suriye/Filistin/Mısır istikametine doğru hareketlenen kalabalık halk grupları/Deniz Kavimleri (Fenikeliler), Mısır'ın Kenan'daki otoritesini ortadan kaldırmıştır. Bölgeye yer-

Harita-1

1 Bu makale Near Eastern Archaeology Dergisinin 1999 tarih ve 62/2 sayısından derlenmiştir. Makalenin orijinal adı A Landscape Comes to Life

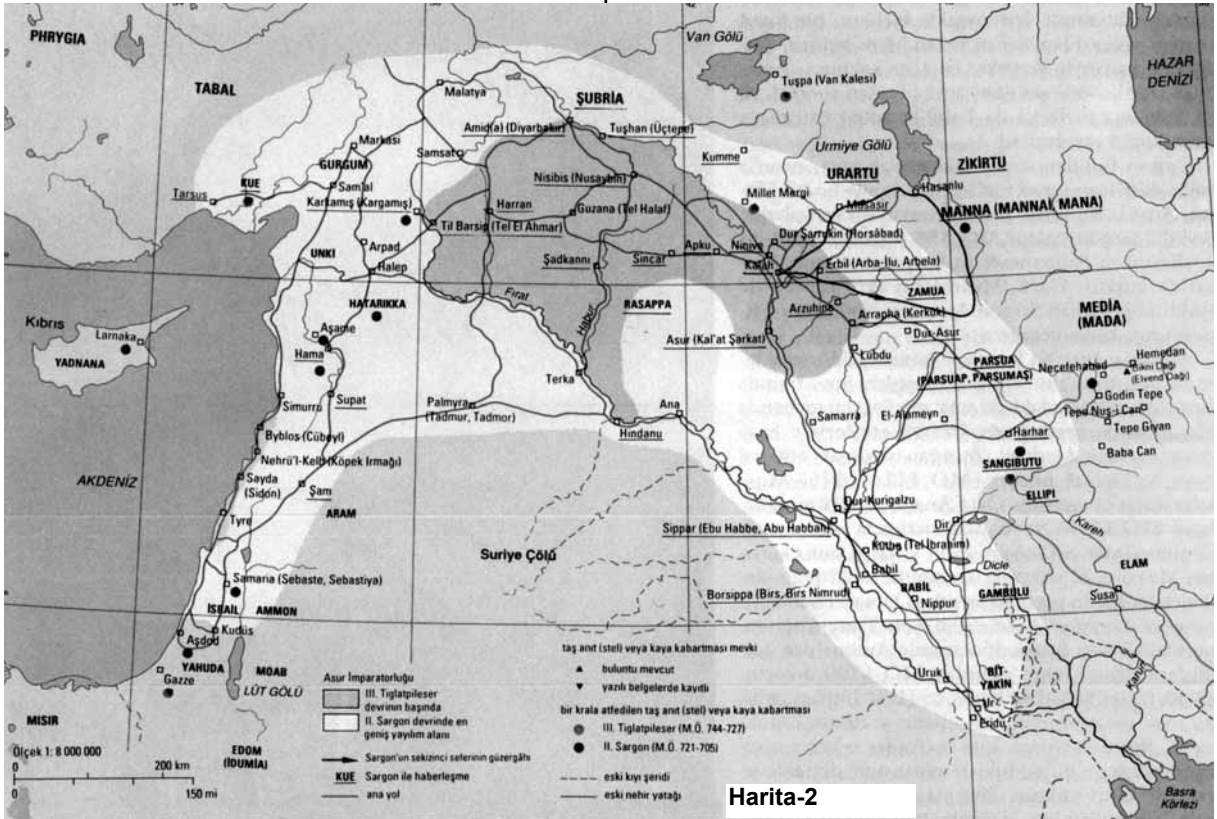
leşen; Hititli, Kıbrıslı, Giritli, Mikenli vb. topluluklar nüfusun homojen yapısını bozmuş ve durumu, nisbeten uzun zamandır bölgede bulunan ve uluslaşma sürecine giren İsrailoğulları lehine çevirmiştir.(Harita-2)

M.Ö. 14. y.y kadar geriye giden tarihlerde, El-Amarna'dan ele geçen kenani mektuplarda kendilerine vergi vermekle mükellef olan ve "apiru" diye adlandırdıkları bir halk grubundan bahsedilmektedir. Sözkonusu bu apirular kitabı mukaddeste bahsedilen Hebrew (Yahudiler) olmalıdır. MÖ. 13.y.y'ın ikinci yarısına tarihlendirilen I. Anastasya Papirusunda adı geçen "Sasular" Ürdün nehri boyunca Kenan diyarındaki Şekem dağında yaşamaktaydılar. Daha sonraları Merneptah stelinde adı geçen "İsrael" de yine Kenan diyarında yaşayan bir halk olarak tanımlanmaktadır.

İsrailoğulları kaynakları bu döneme ilişkin yaklaşık 16-17 memleketten bahsetmektedir. Anlaşıldığı kadarıyla bölgenin orjinal yerleşik halkları Kenanlılar ile Amoritler (Amurrular) idi. Genesis 10:15-20'de Bölgede Hz. Nuh'un

büyük oğlu ve aynı zamanda kalabalık bir halkın atası olan Kenan yerleşmişti. İsrailoğulları da çıkıştan sonra gelip bu bölgeye yerleştiler. Bölgenin egemenlik alanı Sidon'dan Gaza'ya oradan da Ölü Deniz'e kadar uzanmaktaydı.

Berşeba vadisinde, Galile'nin yüksek yaylasında ve Transjordan'da yapılan arkeolojik kazı ve yüzey araştırmalarda, bu döneme (Demir Çağı I'e) ait irili ufaklı yüzlerce yerleşim birimi saptanmıştır. Bu yerleşim birimlerinden hareketle yapılan analizlerde, Kenan ülkesinin orta alanlarında, Aşağı Galile ve Kuzey Negev'de yarı göçebelikten tam yerleşik hayata ve şehirleşmeye doğru bir geçişin olduğunu göstermektedir. Bu dönemde ortaya çıkan bu küçük şehirler ve buradaki yeni şehir yaşamı, Geç Tunç Çağı Kenan şehir geleneğini yansıtmaktadır. Bu yeni yerleşim düzeniyle birlikte Proto-İsrail yerleşim düzeninin de yavaş yavaş belirmeye başladığı söylenebilir. Bu dönemden itibaren ülkenin sosyal, politik, ekonomik ve dini bir çok alışkanlık da değişmeye başlamıştır.

MÖ 3000'DE ANADOLU'NUN POLİTİK COĞRAFYASI

Hakan KALE

Orta Doğu Teknik Üniversitesi
Tarihsel Çevre Değerleri
Araştırma Merkezi (TAÇDAM)

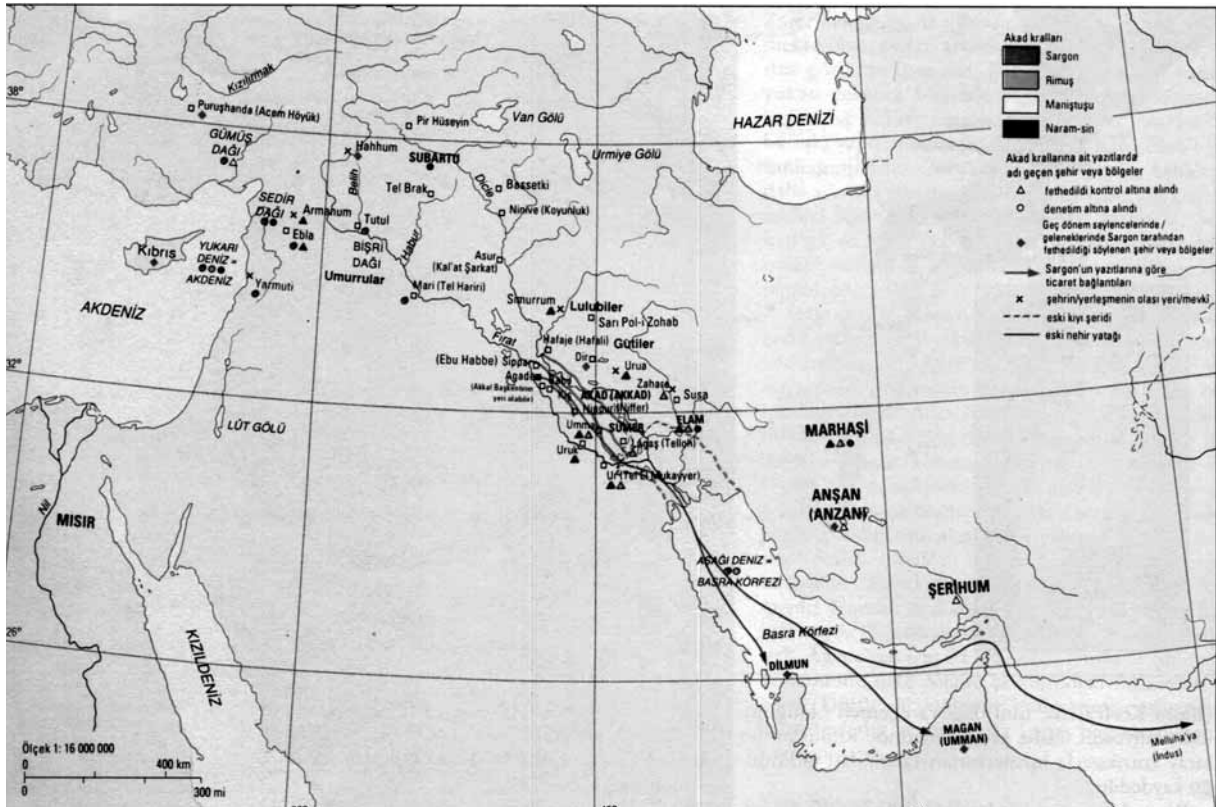
GİRİŞ

Klasik dönem öncesi Anadolu'nun keskin çizgilerle çizilmiş politik coğrafyasını belirlemeksizin tarih, sanat, dil, din gibi sosyal konularını incelemek havada kalacak bir çabadır. Bu amaçla mümkün olan en eski belgelerden yola çıkarak Anadolu'nun politik/tarihsel coğrafyasının çıkartılması gerekmektedir. Filolojiden arkeolojiye bir çok alanı kapsamaya gereken ve alacağı yolda çok hata yapmaya yatkın olan böyle bir çalışma bu anlamda kaçınılmazdır. Mevcut makaleden başlayarak Klasik döneme kadar devam etmesini planladığımız bu yazı serisinde, detaylara çok fazla girmeden en eski belgelerden itibaren Anadolu'nun geçirmiş olduğu tarihi süreçleri coğrafya üzerine oturarak vermeye çabalayacağız.

Gerek Anadolu Platosu üzerinde gerekse sıkı siyasal, ekonomik, sosyal ve kültürel ilişkiler içerisinde bulunduğu Mezopotamya, Suriye, Levant ve Mısır gibi diğer Ön Asya topraklarında devam eden ve gelecekte yapılacak kazılarla Anadolu'nun erken tarihi ile ilgili bilgilerimizin artacağı şüphesizdir. Bu çabalar aynı zamanda mevcut bilgilerimizi de değiştirebilir veya onaylayabilir. Fakat en azından eldeki bilgilerle donanarak bu tür gelişmelere ve bunların bizim için ne anlama geleceğine hazır olmamız gerekmektedir.

MÖ 3üncü Binde Anadolu Tarihi (?)

Güvenilirliği az olan Dorak Hazinesinde bulunmuş altın alınlık üzerindeki Mısır 5inci Sülale dönemi Firavunu Sahure'ye ait kartuş ve Sümer Erken Hanedanlar Dönemi kadar erken evreye bile ait çeşitli yazılı belgelerin ele geçebildiği ve coğrafi olarak Kuzey Mezopotamya olarak adlandırılabilir günümüz Güneydoğu Anadolu bölgesi hariç tutulacak olursa, tüm Anadolu kıtasında MÖ 3üncü bine tarihlenebilecek hiçbir yazılı belge ele geçmemiştir. Bu gerçek MÖ 3üncü

Binde Anadolu'nun tarihi hakkında herhangi bir şeyler söylemenin önünde bulunan en büyük engeldir.

Bununla beraber elimizde 3üncü Binin son çeyreğinde komşusu Mezopotamya'da hüküm sürmüş Akad hanedanı krallarıyla ilgili fakat geç dönemde yazılmış ve çoğunluğu Hattuşaş'da ele geçmiş ilginç çivi yazılı metin grupları bulunmaktadır. Bu durumda ister istemez Anadolu tarihi bu metinlerin incelemesiyle ve içlerinde tarihsel gerçekler bulmaya çabalamakla başlamaktadır.

Belgeler

(1) Bunların ilki " Savaş Kralı " (şar tamhari)¹ olarak bilinen bir metindir. Metne göre Akad Kralı **Sargon** (yaklaşık olarak MÖ 2334-2279), Orta Anadolu'da yer alan B/Puruşanda kralı **Nur-Dagal/n'**a karşı bu kentte yer alan tüccarların isteği üzerine sefer düzenlemektedir. Oldukça parçalanmış olan metnin içeriği, muhtemelen Mısır'a Hattuşaş'dan götürülmüş olan El Amarna'da bulunmuş Akkadça versiyonundan daha iyi bilinmektedir.² Bununla birlikte MÖ 1inci binde hem Nineve'de hem de Assur'da aynı hikayeye ait metinler bulunmuştur.³

Şar tamhari'nin metinlerinin ortaklaşa olarak çıkartılabilecek ana akışı aşağıdaki gibidir:⁴

(1) İhtar, Sargon'a bir davette bulunur veya meydana okur veya söz vermektedir.

(2) Sargon askeri sefere çıkmaya karar verir.

(3) Yol çok tehlikeli ve zor olduğundan ordu tarafından sefere çıkmaması yönünde uyarılır.

(4) Buruşanda'lı tüccarlar yolu ticaret için serbest kılmak için sefere çıkmasını ister. Seferi doğrudan veya dolaylı olarak finanse ettikleri izlenimi vardır.

(5) Sargon ikna olur ve istihbarata yol hakkında sorular sorar.

(6) Birisi - muhtemelen tüccarlardan biri - zorluklarına değinerek fakat ülkenin zenginliğine daha fazla vurgu yaparak gerekli olan bilgileri verir.

(7) Şimdi sahne değişmiştir. Konuşmalar Buruşanda'da geçmektedir: Nur-Dagan sık ormanların ve geçilmez nehrin aşılamaz engeller olduğuna işaret etmektedir.

(8) Birlikleri gerçekten de hiçbir kralın buraya (Buruşanda'ya) ulaşamadığını ve hiçbir kralın da ulaşamayacağını onaylarlar.

(9) Fakat konuşma devam ederken Sargon zaten gelmiştir. Şehri kuşatır, surlarını yarar ve şehre girer.

(10) Bu bölümde iki hasım arasında bir diyalog geçmektedir. Sargon Nur-Dagan'a gururlu sözlerini hatırlatarak meydan okur.

(11) Sahne olarak Sargon Nur-Dagan'ın karşısında belki de tanrı Zababa ile birlikte veya onun kılığında heybetli bir şekilde oturmaktadır.

(12) Af dileyerek ve daha önceki gururlu sözlerini geri alarak Nur-Dagan şehri teslim eder.

(13) Son bölümde zengin şehri zaptettikten sonra askerler geri dönmek istemektedir.. Sargon Buruşanda'da 3 yıl 5 ay kaldıktan sonra geri döner.

(2) İkinci metin grubu Sargon'un torunu **Naramsin**'in (yaklaşık 2254-2218) 17 kral ile nasıl savaştığını anlatmaktadır. Olay birbirine benzer fakat yine de farklı iki metinde geçmektedir. Bunlardan birincisi sadece Hititçe olarak yazılmış olup Hattuşaş korusu içinde yer almaktadır (Kbo 3.13=CTH 311)⁵. İkincisi ise hem Hititçe hem de Akkadça versiyonlara sahiptir. Birinci Hititçe versiyon Joan Westenholz tarafından "Gula-AN ve Naram-sin'e karşı on yedi kral" olarak

¹ Hititçe fragmanlar için bkz. CTH 310. Fragmanlar Güterbock tarafından etraflıca incelenmiştir (1934:86-91) ve (1969) başka bir fragman da Bo 68/28(CTH 310.5) olup daha sonra Kbo XXII6 olarak yayınlanmıştır.

² Westenholz 1997, text 22. Sf 105.

³ Westenholz, 1997

⁴ Vanstiphout 1998, sf. 574-575

adlandırılan ve muhtemelen Şippar'dan gelme bir metinden bilinen Hititçe-Akkadça versiyona oldukça benzemektedir.⁶ Her iki metinde de geçen ülke (kent) isimleri aşağıdaki gibi listelenebilir:

Kbo 3.13	Gula-AN ve onyeddi kral:
GU.SU.A ⁷	Gut(i)um
Pakki()	Kakmum
Lullu'i	Lullum
()	Hahhum
Hatti	Turukkum
Kaneş	Kaneş
()	Ammurru
Amurru	Der
Parasi	Arrarites
()	Kassites
Armanu	Meluhha
Sedir Dağları	Aratta
()	Mrahasi
Larak	Elam
Nikki	Apum(?)
Turki	Elli Ülkesi
Kurşaura	Armanu
	Hana

Her ne kadar beş ortak isim olsa da iki metnin kapsamı oldukça farklı gözükmektedir. Birinci metinde yani Kbo 3.13'de görülen isimler daha çok Kuzey Mezopotamya, Suriye ve Anadolu platosunda yer almaktadır (Tabi daha başka yerde geçmediklerinden nerede oldukları hakkında hiçbir fikir edinemeyeceğimiz olanlar haricindekiler). Eski Babil versiyonu daha geniş bir coğrafyaya yönelik olup genellikle Mezopotamya'nın yakın periferisinde kalan alanları kapsıyor gözükmektedir.

Naram-Sin'nin dünya hakimiyetini nasıl kurduğunu anlatma amacını taşıyor gözükün

⁵ Güterbock, ZA 44, sf 66-80

⁶ Westenholz, 1997, metin 17.

⁷ Güterbock bunun Cutha olarak indirgenebileceğini önermiştir (ZA 44, sf 69) fakat Van De Mieroop Gutium ile de eşleştirmenin mümkün olacağını söylemektedir (Van De Mieroop, 2000).

⁸ Metin için bkz. Güterbock tarafından incelenen (1938:67-76) CTH 311.

⁹ Westenholz, Legends, Metin 21A ve 21B.

¹⁰ Van De Mieroop, 2000, sf.140.

¹¹ Martino 1993, sf 121-134.

metinden bizim için iki önemli isim çıkmaktadır: Kaneş (Kayseri-Kültepe) kralı **Zipani** ve Hatti'li başka bir kralın adı **Pamba**.⁸

(3) Bir üçüncü metin grubu yine Naram-Sin'e dair "Cuthean Efsanesi" olarak bilinen hikayeyi anlatan metinlerdir. Hattuşaş'da tümü parçalanmış Akkadça ve Hititçe versiyonları bulunmuştur.⁹ Bunların tümü çok parçalı olduklarından içeriğini anlamak için yine daha sonraki Yeni-Assur versiyonuna başvurmak gerekmektedir.¹⁰ Metinler "Gula-AN ve on yedi krala" benzer bir şekilde Naram-sin'in tanrılar tarafından yaratılan düşmanlara karşı neredeyse kozmik bir savaşa tutuşmasını anlatmaktadır. Bu sefer Anadolu'yla ilişkisi oldukça belirgindir; bu efsanede ticaret kolonisi Purushanda Naram-Sin'in düşmanları tarafından yağmalanan ilk yer olarak anılmaktadır. Hattuşaş'da bulunmuş Naram-Sin metinlerinin neredeyse tümü, askeri başarıları ve karşılaştığı zorlukları vurgulamayı amaçlıyor gözükmektedir. Bu düşmanların arasında Hatti ve Kaneş'den olanlar da yer almaktadır.

(4) Bir diğer ilgili metin grubu oldukça farklı bir konu içermektedir; bu bir Hurri ritüelidir (KUB 27.38=CTH 775)¹¹. Hurrice olması metni anlaşılması için yeterince güç hale sokmaktadır fakat yünden bebekler yapmakla ilgili olduğu açıktır. Metinde listelenen bebekler tanrı, tanrılaşmış kralları ve ölümlü yöneticileri içermektedir. Yani bebeklere isim verilmekle ilgili tanrı veya krala benzetilmektedir. Burada dört eski Akkad kralının ismi geçmektedir. Naram-Sin tanrılaştırılmış kraların sonuncusudur. Onu tanrılaştırılmamış olan Sargon takip etmektedir.

(5)İçerisinde eski Akkad'a dair referans içeren Hurri kökenli son Hitit metni (CTH 362)¹² **Gurparanzah** mitidir. Bu oldukça kötü korunmuş öykü, hayali bir Ailunuwa kralının 60 kral ve 70 kahramanla Agade'ye yürümesini ve orada belki de kral olan Impakru adında birine okçuluk yarışmasında meydan okumasını anlatmaktadır. Uydurma isimlerden Agade'nin (Akkad devletinin başkenti) sadece fantastik bir mekan olarak seçildiği anlaşılmaktadır; bununla beraber 60 kral ve 70 kahraman uzak da olsa Naram-Sin'e karşı oluşturulan düşman koalisyonunu hatırlatmaktadır.

(6) Konuya değişik bir yön verecek ilginç bir metin Assur'lu tüccarların 2inci binin başında Anadolu'da kurdukları ticaret ağının merkezi konumunda olan Kaneş Karum'undan gelmektedir. 1958 yılında Kültepe'de bulunan tablet burada bulunmuş hemen hemen tek edebi tablet özelliğini taşımaktadır. Cahit Günbattı tarafından yayınlanan ve geniş bir şekilde yorumlanan tabletin¹³ kısa özeti aşağıdaki gibidir.¹⁴

Kral, Sargon, Geniş Kareli Akad'ın Kralı, tanrılarla konuşan güçlü kral. Adad bana güç verdi doğudan batıya ülkeyi ele geçirdim. Bir günde 70 şehirle savaştım; prenslerini esir aldım ve şehirlerini yerle bir ettim. Gücün tanrısı Adad ve savaş tanrıçası İştar'ın huzurunda yemin ederim. Bir gazel (ceylan) gördüm ve nehre bir tuğla attım. Koşarken yazı kayboluyordu fakat ben yazıyı kaldırdım. Koşum ve ceylanı yakaladım. (Sonra) sudan tuğlayı çıkardım. Adad ve İştar'ın huzurunda, (ona) yemin ederim. Günde 1000 sığır ve 6000 koyun kestim. Önümde göğüs eti yiyen kahramanlarımdan 7000 bini, günde but eti yiyen 3000 keşif askerim, günde kızarmış kısıma kadar alt bacağın üst kısmını yiyen 1000 kadehtaşıyıcılarım (sakilerim) X davet edildi. 7000

kahramanım göğüs eti yedi. Geri kalanlar için yeterli göğüs eti yoktu. Tahtınınsığırını kestim ve geri kalanlara göğüs eti verdim. Aşçım eti dağıttı. Ceza olarak 100 sığır ve 200 koyun kesti ve hizmetçilerimi besledi. Adad ve İştar'ın huzurunda (ona) yemin ederim. 7 yıl, 1 ay ve 15 gün alacaklılarımla yemekte kaldım. Ayrılırken akik ve lapiz lazuliden bir ipi bağladım ve ülke boyunca dağıttım. İki kere bozguna uğrattığım Amanum dağında ortasında temel çivisi gibi bir heykel diktim. Tukris prensini bir deriyle giydirdim. Hutura'da başlarına yerleştirdim. Başlarını bir Alasia (kumaş) ile bir kadıncı gibi kapladım. Amurru'nunkileri babaları gibi ülkenin'ni bitirdim. Kilaru'nunkileri bağlarını bohçayla bağladım. Yine, Kaneş halkını, onların salıverdim. Hatu'larinkini, başlarının ortasını yüzdüm. Luhme'ninkini, kancalı iğneyi keskinleştirdim, Gutili olanı. Lullum ve Hahhum onların zengin ettim. Elimle gökyüzünün üç direğine dokundum. Tablette olanı neden genişletiyim? Anum benim nasıl bir kral olduğumu bilmiyor, (ve) aşağı ve yukarı ülkeyi nasıl aldığımı. Adad, kral, sunularımı bol etsin.

Bu oldukça ilginç ve bir çok yönden sıradışı olan metin Akad krallarının Anadolu ile olan ilişkilerine bambaşka bir boyut katmaktadır. Metnin şiirselliği yüksek seviyelerdedir ve maalesef Ön Asya geleneklerinde pek rastlanmayan ve bu nedenle karşılaştırma yapma imkanı vermeyen bir çok motif içermektedir.

Bizim için önemli olan özelliklerinin başında içerisinde Anadolu kentlerine dair referans içeren en eski Sargon metni olmasıdır. Bu da diğer metinlerde gördüğümüz referanslarının çıkış noktasını daha yukarı çekmektedir. Farklı görünmesine rağmen Şar tamhari' ve Naram-Sin'e ait metinlerde görülen genişleme politikalarının aynısı burada da yansımaktadır. Üstelik bizim için önemli Anadolu kentleri

¹² Ünal 1994, sf. 852-853.

¹³ Günbattı 1997, sf. 131-155.

¹⁴ Mieroop, 2000, sf. 146-148. (Makalenin yazımı esnasında Günbattı'nın ilgili çalışması elde olmadığından yukarıdaki bölüm Mieroop'un edisyonundan serbest çeviri ile yapılmıştır).

Kaneş, Hatti (Hatu) Lullum, Hahhum, Hutura ve Kilarum gibi tanınmış kentlerin yanında Naram-Sin listesinde geçen Tukris ve Amurru gibi Suriye ve Levant kentlerini sayması yukarıda incelenen daha geç metinlere bu önemli metni yaklaştırmaktadır.

Yukarıdaki iki Hurri metninden dolayı Akad krallarıyla ilgili bu tür efsanevi referansların Hurriler yoluyla Hittitlere geçtiği konuyla ilgili çoğu çalışmada bu güne kadar önerilen bir husustur. Fakat eldeki bu metin Assur Ticaret Kolonileri yazımından da Hittitlere hatırı sayılır bir yazılı geleneğin geçtiğini düşündürmektedir.¹⁵

(7) Akkad'lı Sargon'un kendisinden 6 yüzyıl sonra bile Hititler arasında ne kadar büyük bir ünü olduğuna ve iyi bilindiğine dair çok önemli referans Eski Hitit tarihinin ana belgelerinden biri olan "Hattuşili I'in Yıllıkları" olarak bilinen metinlerde açık bir şekilde ortaya konmaktadır. Hem Hitit hem de Akkadça versiyonundan oldukça iyi bilinen bu uzun metin Hitit devletinin kurucusu Hattuşili I'in ülkesini Kuzey Suriye'ye doğru genişletme çabasındaki askeri seferlerini anlatmaktadır.¹⁶ Metinde bizi ilgilendiren kısım Güterbock'un çevirisiyle aşağıdaki gibidir:¹⁷

Hiç kimse Fırat'ı geçmemiştir, fakat ben Büyük Kral, Tabarna, onu yayan geçtim ve ordum da (ardımdan?) onu yayan geçti. Onu Sargon (da geçmişti); Hahhum'lu orduları yenmişti (fakat) (Hahhum)'a dokunmadı ve onu yakma(dı), ne de Gökyüzünün Fırtına Tanrısına dumanını göstermedi. Ben, Büyük Kral Tabarna, Hassuwa ve Hahhum'u yerle bir ettim ve Gökyüzünün Fırtına Tanrısına onların dumanını (gösterdim). Ve Hassuwa kralını ve Hahhum kralını bir öküz arabasına koştum.

Bu göndermeden açıkça anlaşılacağı gibi, Hitit kralının kendi ağzından da, Sargon'un

kendisinden 6 yüzyıl sonra bile bu uzak medeniyet tarafından gayet iyi bilindiği ve muhtemel Anadolu maceralarının anıldığı ortadadır.

Akad Kralları ve Anadolu'yla İlişkisi Olabilecek Faaliyetleri:

Metinlerin daha iyi anlaşılması ve tarihsel konteks içine oturtulması için Akad Hanedanı hakkında bilgilerimizi kısaca tazelemek yerinde olacaktır. Akad dönemi görece olarak kısa sürmesine (MÖ 2330-2190) rağmen özellikle kurucusu Sargon ve torunu Naram-Sin başta olmak üzere karizmatik krallarının kısa sürede gerçekleştirdiği askeri ve idari başarılar nedeniyle etkileri Mezopotamya uygarlığının kültürel olarak sona erdiği Hellenistik döneme kadar devam etmiştir. Gerçekten de Akad hanedanının kurucusu Sargon tüm Mezopotamya'yı tek bir yönetici altında toplayarak hem dünyanın ilk imparatorluğunu kurmuş hem de bu anlamda çağlar boyu siyasal güçlere örnek teşkil edecek politik bir devrim gerçekleştirmiştir. Bu nedenle ününün Mezopotamya'nın kültürel ömrünün sonuna kadar devam etmesine şaşırılmamak gerekmektedir. Fakat bu yadsınamaz vaka bu dönem hakkında çağlar boyunca uydurulan mitlerle gerçekleri birbirinden ayırmamızı güçleştirmektedir.

Sargon tahtı zorla ele geçirmiştir. Asıl ismi "Şarrum-kin"dir. Anlamının "gerçek ya da yasal kral" olması tahtı zorla ele geçirdiğinin bir diğer kanıtıdır. Nippur'daki Enlil tapınağında bulunmuş anıtın üstündeki yazıtın Eski Babil kopyasında Sargon'un ataları değinilmeden ondan Agade Kralı, Kiş Kralı ve Ülkenin Kralı diye bahsedilir. Tanrıların yardımıyla Uruk'u savaşta yenerek Uruk Kralı Lugalzagesi'yi yakalamıştır. Sargon'un ilk işinin güney Mezopotamya'yı tamamen ele geçirmek olduğu anlaşılmaktadır. Daha

¹⁵ Mieroop 2000.

¹⁶ Sommer & Falkenstein 1936.

¹⁷ Güterbock 1964, sf. 1-6. Ayrıca tarihsel içeriğiyle ilgili olarak; Güterbock 1983, sf 24.

sonra hiç durmaksızın dört bir yöne askeri seferler yapmış olmalıdır. Agade kurmuş olduğu devletin başkentidir. Yeri henüz tam olarak tespit edilememiştir. Fakat Babil yakınlarında olması gerektiği düşünülmektedir.

Sargon'un kuzeye yaptığı seferlerle ilgili olarak bir yıl ismi Sargon'un Hurri bölgesine geçiş olarak görülen ve Diyala bölgesine lokalize edilen Simurrum'u zaptettiğini göstermektedir.¹⁸ Bu yukarıdaki (4) ve (5) inci metinlerdeki Hurri hatırası olarak yorumlanmaktadır.¹⁹

Sargon'dan sonra yerine oğlu Rimuş (yak. MÖ 2278-2270) geçmiştir. Yine Eski Babil metin kopyalarına göre babasının askeri seferlerini devam ettirdiği anlaşılmaktadır. Fakat ilk işi Sümer ve Akad'daki ayaklanmaları bastırmak olmuştur. Saltanat döneminde Akad siyasal etki alanının Basra Körfezinden Suriye ve Levant bölgesine kadar yayıldığı genel olarak kabul edilmektedir. Kendisine dair Anadolu ile ilgili geç dönemden de olsa herhangi bir metin ele geçmemiştir. Geç tarihli bir metinde Rimuş'un bir saray entrikasında hizmetkarları tarafından öldürüldüğü kaydedilmiştir.

Rimuş'dan sonra tahta kardeşi Maniştusu (MÖ 2269-2255) geçmiştir. Bu kralın dönemi de askeri seferlere devam etmek ve ülkeyi en azından genel çerçevesi içinde tutmaya çalışmak olarak özetlenebilir. Bu kral dönemine ait Anadolu'ya ilişkin önemli bir buluntu, Nusaybin'de bulunmuş üzerinde ismi ve ünvanı yazılı bakır bir tabaktır.²⁰ Ayrıca yukarıdaki (4) üncü Hurri metninde Akad kralları arasında Maniştusu'nun da adı geçmektedir. Yıl isimlerinden de kuzey bölgesinde aktif olduğunu bildiğimiz Maniştusu'nun bu Hurri metninde isminin geçip aktif olmadığını bildiğimiz Rimuş'un geçmemesi gözden kaçırılmaması gereken önemli bir ayrıntı olarak gözükmektedir.

Maniştusu'dan sonra yerini tarihin en renkli kişiliklerinden biri olan, Mezopotamya'nın ilk Tanrı-kralı Naram-Sin almıştır. 37 yıl sürdüğü düşünülen yönetimi Akad hanedanının her anlamda doruk noktasına çıkışını simgelemektedir. Naram-Sin'in imparatorluğu oldukça geniştir. Yazıtlarında Ebla kentini yok ettiğini söyler. Susa'da bulunan yazıtlı tuğlalar burayı yönettiğinin kanıtıdır. Tel Brak'da 90x85 metre boyutlarında dış duvarlarının kalınlığı 10 metreden fazla olan büyük bir yapı onun adını taşıyan tuğlalarla inşa edilmiştir. Diyarbakır'ın kuzeyinde Pir Hüseyin'de Naram-Sin'e ait bir kabartma ele geçirilmiştir.²¹

Nineve'nin 50 kilometre kuzeyinde Basseti bölgesinde bulunan bakır bir heykel altlığı yine Naram-Sin'e ait yazıt barındırmaktadır. Yazıtta kralın bir yılda 9 zafer kazandığı öne sürülmekte ve Agade kentindeki inşaat işlerinden bahsedilmektedir. Kuşak takmış bir

Resim:1

¹⁸ Hallo 1978, sf 71-83.

¹⁹ Westenholz, 1998, sf. 9.

²⁰ Nagel 1970, sf. 195-

²¹ İstanbul Yakın Doğu Müzesi 1027. Unger 1934 sf 39

erkek görünümündeki heykel Sümer temellerinde bulunanlara benzer bir temel çivisi tutmaktadır. Akad dönemine ait oldukça ilginç ve neredeyse bu dönemin simgesi haline gelmiş dökme bakır bir kafa Nineve'de Geç Assur yıkım tabakaları arasında bulunmuştur.²² Akad dönemine tarihlendiği hemen kesinleşen başın ilk olarak Sargon'u resmettiği düşünülse de daha detaylı yapılan incelemeler Naram-Sin'e ait olmasının daha ihtimal dahilinde olduğunu göstermiştir (Bkz. Resim 1). Bununla beraber kesinlikle Naram-Sin'e atfedilen ve onun en ünlü anıtı olarak tanımlayabileceğimiz Susa'da bulunan Zafer Steli'dir. Elamlılar MÖ 12inci yüzyılda Babil'i ele geçirdiklerinde Sargon Steli, Hammurabi'nin Yasaları gibi bu steli de ganimet olarak Susa'ya götürmüşlerdir. Stelde Naram-Sin Batı İran'ın orta kesimlerinde yaşayan Lubi kabilesinin kralı Satuni'ye karşı kazandığı zaferi büyük bir anıtsallık içinde resmetmektedir (Bkz. Resim 2).

Resim:1

²² Frankfort, 1996, sf 84-85

²³ Westenholz 1998, sf.10-11.

Resim: 2

Sahnenin hakimi sadece tanrıların taktığı boynuzlu bir başlık taşıyan Naram-Sin'dir.

Naram-Sin de büyükbabası Sargon gibi daha geç dönemlerde bir çok efsanevi öyküye konu olmuştur. Kendine güveni ve yaşarken kendini tanrı ilan etmesi en baskın kişilik özellikleri arasında sonsuza kadar yaşayacak gözükmektedir.

Naram.Sin'in kariyerinde kuzey ve batıyla ilgili olabilecek çok sayıda orijinal yazılı kaynak bulunmaktadır. Bunların başında yedi yıl ismi kesinlikle kuzey ve batıya yaptığı seferlerle ilgilidir.²³ Bunlar sırasıyla :

(a) Naram-Sin'in kuzeye sefere gittiği yıl

(b) Naram-Sin'in Mardaman'ı yerle bir ettiği yıl

(c) Naram-Sin'in Simurrum'a sefer yaptığı yıl

(d) Naram-Sin'in Kiraseniwe'de Simurrum'a karşı savaşta zafer kazandığı ve Simurrum'un kılıcı ve Arame'nin kılıcı Baba'yı zaptettiği yıl

(e) Naram-Sin'in Azuhinum'da Subartu ile savaşta zafer kazandığı ve Dahis-atalı zaptettiği yıl

(f) Naram-Sin'in Dicle ve Fırat'ın kaynaklarına ulaştığı ve Senaminda ile yaptığı savaşta zafer kazandığı yıl

(g) Naram-Sin'in GN ve Abullat'ı zaptettiği ve Lübnan Dağında Sedir kestiği yıl.

(a) genel olarak kuzey seferini, (b,c,d,e) belli Hurri kentlerine yönelik yapılan seferleri belirtmektedir. (f) doğrudan Anadolu'ya girilmesi bakımından önemlidir. (g) ise daha batıya Lübnan'a girilmesini anlatmaktadır. Taşındığı unvan bakımından Naram-Sin'e atfedilebilecek bir grup Sargonik Krali yazıtlarda sadece Hurri kentleri değil bir Anadolu kenti olduğunu bildiğimiz Hahhum'un da isminin geçmesi hayli ilginçtir.²⁴ Bilindiği gibi Hahhum, Assur Ticaret Kolonileri döneminde Kaneş'e giden yol güzergahı üzerinde Fırat'ı geçişte ana noktalardan biri olan önemli bir Karum/Wabartum olarak gözükmektedir. Buna ek olarak yukarıdaki (7)inci metinde Hattuşili I'nin Sargon'un Fırat'ı geçişini ve Hahhum'a saldırmasını nasıl hatırlattığını anımsayabiliriz.

Naram-Sin'in oğlu ve ardılı Şar-kali-şarri'nin yıl adlarından batıda Amurru kabileleriyle, doğu dağlarında da Guzana/Gutiler

tarafından tehdit edildiği anlaşılmaktadır. Buna rağmen Krali yazıtlarında Dicle'nin kaynağında Hahhallaaş'a ve Fırat'ın kaynağında Niux'a ulaştığını belirtmektedir. Ayrıca Zabalam'daki Inanna tapınağı için Amanos dağlarında sedir kestiğinden de bahsetmektedir.²⁵ Ayrıca yukarıdaki (4)üncü Hurri metninde ismi geçen Akad kralları arasında da yer almaktadır.

Sümer kral listelerinde Şar-kali-şarri'den sonraki krallar hakkında tam bir anarşi hakimdir. Agade'nin son iki kralı Dudu ve Şudurul döneminde ülke Agade çevresindeki bölge ve Diyala düzlüklerine indirgenmiş gözükmektedir. Güneydeki eski Sümer kentleri ve Lagaş bağımsızlığını kazanmıştır.

Anadolu'daki Akad krallarının muhtemel mevcudiyetine dair son yazılı delil Urfa'da bulunmuş üzerinde Şu-durul'un resmi görevlilerinden birinin adı kazanmış olan bir ağırlıktır.²⁶ Bu tip standart ağırlığa sahip ağırlıklar Eski Akad Kralları tarafından ülkeyi sosyo-ekonomik düzene alma çabalarının bir ürünü olup Akad hakimiyeti görülen yerlerde sıklıkla bulunmaktadır. Urfa'nın kuzeye geçişlerde önemli bir geçiş yeri olması küçük de olsa bu buluntuyu önemli kılmaktadır.

Arkeolojik Veriler

MÖ 3üncü Binin son çeyreğinde Anadolu merkezleşmiş politik güçler üretecek kadar güçlü bir yapı göstermektedir. Batı'dan doğuya bu dönem kültür katlarına inen, Troya, Liman Tepe, Beycesultan, Kusura, Konya-Karahöyük, Alaca Höyük, Acem Höyük, Kültepe (Kaniş/Neşa), Tarsus Gözlükule v.s kazılarında elde edilen bulgular sınırlı kazı alanlarına rağmen en azından 3üncü binin ortalarından itibaren Anadolu'da merkezleşmiş ve belli bir bölge üzerinde hakim konuma gelmiş ve hatta katmanlaşmış toplum yapısı-

²⁴ Michalowski 1986, sf 4-11

²⁵ Frayne 1984, sf. 23-27.

²⁶ Westenholz 1998, sf. 18

na sahip politik güçlerin varlığına dair önemli ip uçları sunmuştur. Fakat makalenin başında belirtildiği gibi yazı henüz kendini göstermemektedir. Gerçi Hitit döneminde görülen Hiyeroglif yazının proto-tipi sayılabilecek işaretler bu dönemin sonunda kendini yavaş yavaş göstermeye başlamıştır.²⁷

Bu nedenle yine yönümüzü yukarıdaki belgeleri destekleyebilecek, MÖ 3üncü binin son çeyreğinde Mezopotamya-Anadolu arasındaki ilişkilerin somut hale getirebilecek karşılıklı maddi kalıntılara dönmek durumunda kalıyoruz.

Bu konu hakkındaki literatür de yukarıda özetlediğimiz yazılı belge korpusuna dair literatür kadar geniştir. Maalesef tümü de verilecek politik ilişkileri desteklemekten uzaktır. Tümünü birden pek ala muhtemel dolaylı veya direk ticaret ilişkileriyle açıklanabilir. Bunların arasında dikkati en çok çeken buluntular arasında Güney Irak'daki Nasiriya'da bulunmuş olan alabaster (su mermeri) bir stelin iki parçası yer almaktadır.²⁸ Prof. M. Mellink eseri etraflıca incelemiş ve stelde resmedilen betimlemeler üzerinde Kilikya bölgesine atfedilebilecek özellikleri sıralamıştır.²⁹ Savaş esirlerinin üzerindeki teçhizatlar ve zaferi kazananların taşıdığı ganimetlerin özellikleri, kama ve iki kulplu kadeh (tankart) Kilikya bölgesinde ele geçen maddi kültür kalıntılarıyla birebir eşleştirilebilecek görünümündedir. Kamanın en yakın benzeri Troya II'de bulunmuştur. Tankart batı Anadolu'dan başlayarak tüm Anadolu platosuna yayılmış depasın bir türevidir.

Bunun yanında Anadolu'da yapılan kazılarda, Acemhöyük, Konya Karahöyük, Kültepe, Alacak Höyük, Alişar gibi önemli

merkezlerin 3üncü bin tabakalarında Mezopotamya ile ilişkilendirilebilecek maddi buluntular bulunmaktadır; fakat bunlardan tarihsel çıkarımlar yapmak spekülasyon ötesine geçemeyecek bir çaba gibi gözükmektedir.

SONUÇ

Yukarıdaki metinlerde ismi geçen Puruşanda, Hatti (Hattuşuş), Kaneş (Kültepe), Hahhum gibi kentler gerek Assur Ticaret Kolonileri dönemi metinlerinden gerekse Boğazköy'de ele geçen Hitit arşivlerinden iyi bilinen kentlerdir. Hatta "Assur Ticaret Kolonileri Döneminde Anadolu'nun Politik Coğrafyası" bölümünde göreceğimiz gibi geçici olarak "Akkad Korpusu" olarak adlandırabileceğimiz yukarıdaki metin grubunda ön planda görülen Puruşhattum'un siyasal olarak özel bir yeri bulunmaktadır. Zira bir tür krallık ve memleket sıfatı olarak görülen matum (çoğulu matu) sıfatını taşıyan Puruşhatta'nın kralının sıfatı diğer memleket krallarının üzerinde ruba'um rabi'um (Büyük Kral)'dır. Diğer tespit edilen tüm memleket kralları Ruba'um yani Kral ünvanını taşımaktadır. Hatta Assur Kralının bile sıfatı sadece ruba'um'dur.

Assur Ticaret Kolonileri Dönemi sonunda, Anadolu'daki mevcut politik güçleri bir bir ele geçiren daha sonra Hitit imparatorluğunu doğmasına giden yolu açan Anitta, askeri başarılarının doruğunda güneye yaptığı seferde şöyle konuşmaktadır:

Savaşa gittiğimde Puruşanda'lı adam bana hediyeler getirdi; bana demirden bir taht ve demirden bir asa getirdi. Fakat ben Neşa'ya geri döndüğümde Puruşanda'lı Adamı (Kralını) yanımda getirdim. Odaya girdiğinde O benim sağ tarafımda oturacaktır.³⁰

²⁷ Alp 1994. Sedat Alp bu eserinde Karahöyük'de bulunduğu işaretlerden yola çıkarak konunun detaylı bir çalışmasını yapmaktadır.

²⁸ Klähn 1982, resim 22,23 ve 24. Aynı eserde geçmiş çalışmalara dair geniş referans bulunmaktadır.

²⁹ Mellink 1963.

³⁰ Bryce1998, sf. 41.

Burada açıkça Anadolu'nun "Büyük Kralığının" Anitta'ya geçmesi ima edilmektedir. Diğer tüccar metinlerinden de Puruşhanda'nın Anadolu'nun diğer politik güçleri arasında özel bir yeri olduğunu biliyoruz. Acaba Puruşhanda'nın bu konumu Akkad Kralı Sargon döneminden beri devam eden bir konum mudur? Anadolu'da MÖ 3üncü binin ortalarından itibaren bölgelerine hakim merkezi politik güçler ve bunların statü olarak üzerinde yer alan bir büyük krallık var mıdır? Puruşhanda kralı **Dur-Dagan**, Kaneş (Kayseri-Kültepe) kralı **Zipani** ve Hatti kralı **Pamba** ismini bildiğimiz ilk Anadolu'lular mıdır?

Bu ve benzeri sorulabilecek onlarca sorunun yanıtı ilk olarak Anadolu topraklarında, 3üncü bin kültür katlarına yapılacak sistemli ve geniş kapsamlı kazıların sonuçlarında yatıyor gözükmektedir. Halihazırda yukarıda incelediğimiz metin grubu bize sadece keşfedilmeyi bekleyen büyük bir ülkenin varlığını anlatan masallar görümündedir. Bu masallara inanıp bu önemli dünyayı keşfetmek veya inanmayıp yanlışlığını ortaya koymak istemek sanırım bizi aynı yere götürecektir: MÖ 3üncü binde Anadolu'nun keşfi. Bu henüz yapılmamıştır.

KISALTMALAR

Bo : Boğazköy: İstanbul ve Berlin Envanteri

CTH : E. Laroche, *Catalogues des textes* (Paris, 1971)

JCS : *Journal of Cuneiform Studies*

Kbo : *Keilschrifttexte aus Boghazköi* Leipzig and Berlin

RHA : *Revue hittite et asianique*

ZA : *Zeitschrift für Assyriologie und Vorderasiatische Archäologie*

KAYNAKÇA

Bryce 1998: Trevor Bryce, *"The Kingdom of the Hittites"* Clarendon Press-Oxford New York (1998)

Frayne 1984: D.R. Frayne "Notes on a New Inscription of Şar-kali-şarri" *Annual Review of the Royal Inscriptions of Mesopotamia Project 2* (1984) 23-27.

Günbattı 1997: Cahit Günbattı; "Kültepe'den Akadlı Sargon'a Ait Bir Tablet", *Archivum Anatolicum* (Emin Bilgiç Anı Kitabı) 3 (1997) 131-155.

Güterbock 1964: H.G. Güterbock, *JCS* 18 (1964)

Güterbock 1983: H.G. Güterbock *"Hittite Historiography: A Survey; History, Historiography and Interpretation: Studies in Biblical and Cuneiform Literatures"* H.Tadmor and M. Weinfeld, edit. (Jerusalem: Magnes Press, Hebrew University, 1983)

Hallo 1978: W.W. Hallo, "Simurram and the Hurrian Frontier" *RHA* 36 (1978)

Klähn 1982: J. Börker- Klähn, "Alt Vorderasiatische Bildstelen und Vergleichbare Felsreliefs" Mainz, (1982).

Martino 1993: S. de Martino, "KUB XXVII 38: Ein Beispiel kultureller und linguistischer Überlagerung in einem Text aus dem Archiv von Boğazköy" *SMEA* 31 (1993)

Mellink 1963: M. Mellink "An Akkadian Illustration of a Campaign in Cilicia?" *Anatolia VII*, (1963) 101-115.

Michalowski 1986: P. Michalowski "The Earliest Hurrian Toponymy: A New Sargonic Inscription" *ZA* 76 (1986)4-11.

Nagel 1970: W. Nagel, "Eine Kupferschale mit Inschrift des Königs Manistusu" *Acta Praehistorica et Archaeologica* (1970) 195-.

Sommer & Falkenstein 1936: F. Sommer- A.Falkenstein, *"Die hethitisch-akkadische Bilingue des Hattusili I (Labarna II)"* Abhandlungen der Bayerischen Akademie der Wissenschaften, Philologisch-Historische Abteilung, Neue Folge 16, (1936).

Unger 1935: Naab-Unger, "Die Entdeckung der Stele des Naramsin in Pir Hüseyin" *IAMN Vol.XII*, Istanbul (1934) sf 39

Ünal 1994: Ahmet Ünal, "Hethitische Mythen und Epen", *Texte aus der Umwelt des Alten Testaments*. Band III. Lieferung 4, Gütersloh (1994) 852-853.

Vanstiphout 1998: H.L.J. VANSTIPHOUT "Comparative Notes On Şar tamhari," XXXIV. Uluslararası Assirioloji Kongresi, Ankara (1998)

Westenholz 1997: J. Westenholz *"Legends of the Kings of Akkade"* Winona Lake (1997)

MYTHOS, ÖLÜMLÜ TANRI YA DA GILGAMESH DESTANI

Dr. Eyyüp AY
eyyupa@yahoo.com

Mythos'un sözlükteki karşılığı masal, öykü, efsane anlamında söylenen ya da duyulan sözdür. Mythologe in fiili de masal anlatmak demektir. Sözlü gelenekle dilden dile aktarılan efsanelerin ozanlarca sürdürülmesini de belirtir. Mythologia kavramı da aynı anlama işaret eder (Erhat 1984: 5-6).

Mythos diye adlandırılan antik edebi tür; genellikle çok tanrılı bir dinin tanrıları üstüne anlatılan efsaneleri konu edinir. Ancak Ksenophanes'tan (M.Ö. 565-470) bu yana, Yunanlıların mythosu yavaş yavaş, metafizikten ve dinsel her türlü değerden arındırdıkları bilinmektedir. Homeros ve Hesiodos'un (M.Ö. 1000'ler de) tanrılar ile ilgili olarak kullandıkları mythos anlatımları ilk eleştiren ve reddeden Ksenophanes'tir. Logos'a karşı olduğu kadar, historia'ya da ters düşen mythos, zamanla "gerçek olarak varolmayan" her şeyi ifade etmeye başlar.

Edith Hamilton, "gerçek bir mythosun dinle doğrudan doğruya ilgisi olamaz, asıl ilgisi doğayla kurulmuştur" der. İnsanların, hayvanların, ağaçların, çiçeklerin, güneşin, ayın, yıldızların, fırtınaların, depremlerin nasıl olduğunu anlatır. Örneğin: dağın içine kapatılmış bir canavar kurtulmak için çırpınır, deprem olur. "Mythoslar, antik çağların ilk bilim belirtileridir de". (Hamilton 1994: 8-9).

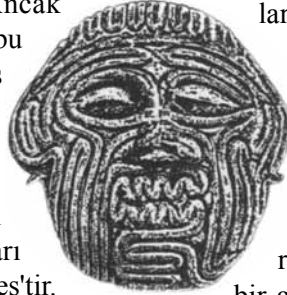
Günümüz bilimadamları ise mythosları, önceki bilginlerden farklı, hatta çelişen bir bakış açısı içine yerleştirmişlerdir. Kendilerinden öncekilerin yaptığı gibi, terimin uygun anlamıyla mythosu "fabl", "uydurma", "kurmaca" olarak ele almak yerine, onu eski toplumlarda anlaşıldığı biçimiyle benimsemiş gibidir. Gerçekten de bu gibi toplumlarda mythos tersine, gerçek bir öyküyü belirtir, üstelik de kutsal sayıldığı, örnek oluşturduğu ve anlamlı olduğu için son derece

değerlidir. Günümüzde mythos sözcüğü etnologlar, sosyologlar ve din tarihçileri arasında yaygın olan biçimiyle "kutsal gelenek, en eski vahiy, örnek gösterilecek model" anlamında kullanılmaktadır (Elhade 1993: 9).

Bunun yanı sıra mythosların anlamlarına ilişkin birbirinden farklı görüşler de yok değildir: bazı bilimadamları, onların ilkel insanın naif peri masalları veya bilgisiz insanların fantastik hüra-feleri olduklarını söyleyerek üzerlerinde durmazlar. Diğerleri ise, bu mythoslarda evren ve yaşam hakkında modern mantığın kısıtlanmalarıyla engellenmeksizin doğrudan sezilenmiş derin görüşler bulurlar. Bir çok ilahiyatçı ve tarihçi, mythosları, içinde büyük hakikatler gizlenmiş semboller veya allegorik hikayeler olarak değerlendirirler. Buna göre mythoslar, sıradan insanlara kainatın orijinini, tanrının ve tanrısal varlıkların faaliyetlerini, insanoğlunun ontolojik sorunlarını izah eden, özellikle kurgulanan ve hayal gücüne dayanan hikayelerdir. Ayrıca mythoslar aynı zamanda insan topluluğunun geleneklerine, inançlarına ve ibadetlerine otorite ve ilahi onaylama sağlayan bir güç, toplumsal çürümeyi ve adaletsizliği açığa vuran bir ayna görevi görür. Sonuç olarak insanoğlunun ve dünyanın yaratılışını anlatmak, yaşamın ötedünyada devam ettiğini garantiye almak, sosyal yaşamda ve doğada düzeni sağlamak ve kült ile ilgili ayinlerin doğa-üstü güçler tarafından da onaylandığını göstermek, kısacası, kaos'tan nomos'a varmak için mythos'un gerekli bir araç olduğudur.

Mythosların henüz yaşamakta olduğu toplumlarda yerliler, mythosları -yani "gerçek öyküleri"- "yalan(cı) öyküler" olarak adlandırdıkları fabıllardan ya da masallardan titizlikle ayırt ederler. "Gerçek öyküler" in başında kutsal mitler yer alır. Bu öykülerdeki kişiler tanrısal, doğa-üstü, göklerle ya da yıldızlarla ilgili varlıklardır. "Yalan(cı) öyküler" de ise, tersine dindışı/seküler bir içerik söz konusudur.

"Yalan(cı) öyküler" in ne zaman ve nerede olursa olsun anlatılabilmelerine karşılık "Gerçek öyküler", ancak kutsal bir zaman süresi boyunca ve genellikle ritüel bir formda ezberden okunurlar (Elhade 1993: 15-16).

Mythos ve ritüellerin bu şekildeki izahını modern kültürlere de uygulamak mümkündür. Günümüzde müslümanların çoğu -farz olan ritüellerin yanı sıra- kandil, mevlit, zikir vb. ayinlerle yani aynı psşik nedenlerle/araçlarla dini inançlarına bağlanırlar. Ritüel seremonilerin ve müştereken inanılan dogmaların binyıllar boyunca nesilden nesile aktarılması ve dünyanın dört bir yanında aynı şekilde idrak edilmesi mümine, onların etkili ve devamlı olduğunun hissini ve dolayısıyla mutluluğunu bahşeder.

Bütün mythosların bir dereceye kadar sembolik ve ritüel ile ilgili oldukları söylenebilir. Onlar tarih-üstü bir görüş noktasından hayatın bir yorumu, belirli bir kültürün kutsal geleneğidirler aynı zamanda. Ancak bu varsayım bir olayın tarihte yaşanmış olmasını ve o olaya ilişkin bir mythos'un yaratılamayacağını ya da onun bir inancın sembolü olarak yorumlanamayacağını ön görmez. Tersine felsefi teoriler "Mitoloji Çağı" ürünlerini değişik şekillerde ele almaktadır. Bu ürünleri temelleri tarihi olaylara dayalı romantik masallar, doğal fenomenleri açıklayan etiolojik destanlar, ahlaki amaçlar güden didaktik efsaneler, sembolik ve allegorik olarak kozmik hadiseleri açıklayan hayal ürünü hikayeler ve teolojik inançları pekiştirmek için kullanılan efsaneler gibi mantık öncesi zihniyetin, başka türlü izah edemediği ürünler olarak tanımlamaktadır (Bratton 1995: 24).

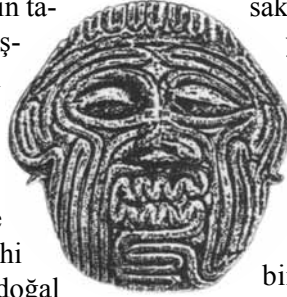
Levi-Strauss "Toplum; çevre ve tekno-ekonomik şartlar tarafından yoksun bırakıldığı şeyin düşünüyü kurmaktadır" der. Eliade da; "mythos, ancak gerçekten olup-bitmiş, tam anlamıyla ortaya çıkmış şeyden söz eder" diye bir yargıda bulunmaktadır. Bu okumaların da işaret ettiği gibi mitlerin oluşumu belirsiz bir zaman sürecine yayılabilmekte ve ancak olup-bitmiş ve olasılıkla romantik bir ilgiyi hak eden şeyleri konu edinir. Bu bağlamda mythoslar Tarih Bilimi yöntemi açısından da titizlikle değerlendirilmesi gereken önemli birer kaynaktırlar. Bu noktadan hareketle bizim bu makalede ele alacağımız mythos ve onun yarı tanrısal kahramanları gerçek, yani tarihi bir olaydan ilham/temel alınarak inşa edildiğini düşünmekteyiz. Gilgameş Destanı adıyla bilinen bu efsane; kanımızca Sumer ve Akad halkla-

rının bin yılı aşkın ortak tarihinin oluşum sürecini sembolik ifadeler ve doğa-üstü kahramanlar etrafında öreerek anlatmaktadır.

Hooke ve Kramer'inde belirttiği ve çok sayıda bilimadamının paylaştığı yaygın görüşe göre, Gilgameş destanı ölümün mutlaklığını ve buna karşı insanoğlunun çaresizliğini dile getirmektedir. Sonsuz arzularına karşın sınırlı bir yaşama mahkum edilen ve böylece yaşamı bir trajediye dönüşen insanoğlu, Gilgameş şahsında sonsuz yaşamı arzulamakta ve bunun çarelerini aramaktadır. Ancak basit ve irrasyonel olaylar zinciri sonucunda tanrısal irade baskın gelerek, Gilgameş binbir zahmetle elde ettiği ölümsüzlük otunu yitirecek ve böylece tanrıların kendilerine sakladıkları ölümsüzlüğü onunla paylaşmayacakları gerçeğiyle karşı karşıya kalacaktır (Hooke 1993: 47-48; Kramer 1991:159,161).

S. N. Kirk ise bu yaygın kanaatten farklılaşarak, Levi-Strauss'un yukarıda değindiğimiz perspektifinin paralelinde bir görüşle konuya yaklaşmakta ve Gilgameş destanını insan-doğa ilişkisi/mücadelesi olarak betimlemektedir. Destanın kahramanlarından Gilgameş insanı, Enkidu ise doğayı sembolize etmektedir. Onların serüvenleri de insan-doğa ilişkisinden ya da insanın uygarlaşma sürecinin naif anlatımından başka bir şey değildir (aktaran Sandars 1972: 31).

Biz ise konuya Levi-Staruss ile S.N. Kirk'in de görüşlerini geniş anlamıyla içine alan ve bunun ötesinde yeni bir yaklaşım getiren bir açıdan bakıyoruz. Bizim görüş açımızdan bakıldığında Gilgameş destanı "uygar" Sumer ile "barbar" Akad halklarının tarihsel ilişkisini konu edinen ve bunu mitolojik bir dille betimleyen bir tarih kitabı olarak görünmektedir. Bunun daha ötesinde yerleşik "uygar" insan ile göçebe "barbar" insan arasındaki mücadelenin ve sonrasında kaçınılmaz olarak kendini dayatan kader birliğinin bir hikayesi görünümündedir. Kadim kültürlerin ve yaşayan sözlü kültürlerin tarih anlatımlarına bakıldığında benzer anlatımların izlerini bulmak mümkündür. Yukarıda mythos'un neliğine ilişkin yaptığımız alıntılarda, bu tür tarihsel olayları konu edinen-sözlü ya da yazılı-edebi anlatılarda

kullanılan dilin ve olay örgüsünün nasıl da tanrısal bir dille örüldüğünü, kahramanların da aynı şekilde semavi yarı-tanrısal bir öz taşıdıkları ortaya konmuştu. Dolayısıyla biz hemen konuya girmek ve Gılgamış destanını özetledikten sonra bakış açımıza göre destanı yeniden yorumlamak istiyoruz.

Efsaneye göre tufandan sonra (MÖ. 3. Bin'de) beşinci kral olarak Sumerlerin Uruk kentinde, üçte ikisi tanrı üçte biri insan olan, yine Sumer krallarından Lugalbanda ve Tanrıça Ninsun'un oğlu olarak dünyaya gelen Gılgamış adlı bir kral hüküm sürmektedir. Gılgamış sekse düşkün, halkını angarya işlerle ezen zalim bir hükümdardır. Canından bezdirilmiş halkın ona karşı koyacak gücü yoktur. Onun için de tanrılara başvurup Gılgamış'ın cezalandırılmasını istemekten başka çareleri kalmamıştır. Sumerli kulların şikayetlerini gündeme alan tanrılar; Gılgamış'ın insanlar arasında kendisine arkadaşlık edebilecek bir dengi olmadığından halkına zulmettiği kanısına varırlar. Bunun üzerine Ulu Tanrıça Aruru'dan bu dayanılmaz duruma son vermesini isterler. Aruru da Gılgamış'a rakip olacak olan çok güçlü Enkidu'yu çamurdan şekillendirir.

Enkidu, çıplak, her tarafı kıllarla kaplı ve insanlarla hiç bir teması olmayan gece-gündüz kırların yabani hayvanlarıyla düşüp kalkan yabani bir varlıktır. Gılgamış'ın gururunu kıracak, halka olan zulmünü bir nebze hafifletecek ve bir paradoks gibi gözükse de onu yalnızlıktan kurtararak, moralini düzelterek olan Enkidu; insandan ziyade hayvan gibidir. Enkidu'nun öncelikle "insanlaştırılma"sı gerekiyor ki, bu iş de kadına düşmektedir. Uruk'tan seçilen bir kadın (tapınak fahişesi) yanına gönderilerek onun seks arzusunu uyandırır ve seks içgüdüsünü tatmin eder. Bunun sonucunda Enkidu kıllı/hayvani fiziki görünüşünü ve gücünü yitirir; buna karşılık akli ve ruhi açıdan insanlaşır. Bu seks deneyimi Enkidu'yu akıllandırdığı gibi yabani arkadaşlarından da uzaklaştırır. Enkidu eski çevresine yabancılaşmış, yalnızlığını yeni arkadaşlık kurduğu bu kadınla paylaşmış olmuştur. Kadın büyük bir sabırla onu uygarlaştırmaya, yani yemeye, içmeye ve giyinmeye alıştıır.

Zamanla insanlaşan Enkidu; gururunu kıracağı, zulmüne son vereceği zorba kral Gılgamış ile karşılaşmaya hazırdır artık. Gılgamış da rüyasında Enkidu'nun Uruk'a geleceğini ve kaçınılmaz karşılaşmanın gerçekleşeceğini görmüştür. Gılgamış, kendisine karşı kimsenin gelemeyeceğini göstermek ve bu kaçınılmaz sonu kendi lehine çevirmek için bir eğlence düzenleyerek Enkidu'yu Uruk'a davet eder. Enkidu, davetli olduğu eğlence gecesinde tatsız bir olayın meydana gelmesini önlemek ve Gılgamış'ı seks düşkünlüğünden ve zalimlikten vazgeçirmek ister. Bunun üzerine şehir adamı Gılgamış ile kır adamı Enkidu arasında bir kavga başlar. Ancak anlaşılmayan bir nedenden dolayı Gılgamış'ın öfkesi yatışır ve Enkidu ile kucaklaşıp öpüşür. İki kahraman bu kavgadan dost olarak ayrılır.

Aralarında içten ve uzun süreli bir arkadaşlık oluşur. İki birliktelikte bir hayli kahramanlık yapar. Öyle ki bu arkadaşlık atasözlerine bile konu olur.

Fakat Enkidu, Uruk'ta mutlu olmaz. Neşeli, eğlenceli şehir yaşamı onu sıkır.

Bunun üzerine Gılgamış arkadaşına, uzaklardaki sedir ormanlarına giderek ormanların korkunç bekçisi Humbaba'yı öldürmek, sedir ağaçlarını devirmek ve bütün "fenalıkları memleketten yok etmek" üzere kurduğu serüvenli planını açıklar. Yabani olduğu zamanlarda sedir ormanlarında başıboş dolaşan Enkidu, ölümlü Gılgamış'a bu yolculuğun ne kadar tehlikeli olduğunu anlatır. Ancak Gılgamış onu korkaklıkla suçlayarak, kahramanlığın olmadığı uzun bir yaşam sürmektense, adının yüceltildiği kısa ama ünlü bir yaşamı tercih ettiğini söyler. Ve konuyu görüşmek üzere Uruk'un yaşlılar meclisini toplantıya çağırır. Güneş tanrısı ile yaşlılar meclisinin onayını alan Gılgamış, Uruk'un zanaatkarlarına kendisi ve arkadaşı Enkidu için dev silahlar sipariş eder. Böylece iki arkadaş (bir anlatıya göre elli Uruk'lu da onlara eşlik eder) uzun ve yorucu bir yolculuktan sonra sedir ormanlarına varıp, bekçisi Humbaba'yı öldürür ve bolca sedir ağacı kesip Uruk'a getirirler.

Serüvenler birbirini izleyedursun, günün birinde yorgun-argın Uruk'a dönen iki arkadaş, Aşk tanrıçası İstar'ın bir sürprizi ile karşılaşır. Tanrıça İstar/İnanna Gılgamış'a aşık olmuş,

onunla evlenmek istemektedir. Fakat Gılgameş eskisi gibi değildir artık. O İştâr'ın kendinden önceki aşıklarına neler yaptığını çok iyi bilmekte, bu yüzden de böyle bir teklife yanaşmamaktadır. İştâr, Gılgameş'in bu tutumuna fena halde içerler ve ondan intikam almak, şehrini yerle bir etmek için Gök Tanrısı Anu'dan gök boğasını Uruk'a göndermesini talep eder. Anu önce bu talebi reddeder. Ancak İştâr isteğinin yerine getirilmemesi durumunda, yeraltı dünyasının ölümlerini yukarı dünyaya çıkartacağı tehdidini savurunca Anu, İştâr'ın bu şantajına boyun eğerek ve gök boğasını yeryüzüne indirir. Gök boğası Uruk şehrini tahrip etmeye başlar ve ilk hamlede yüz savaşçıyı öldürür. Bu felakete karşı Gılgameş ve Enkidu bir olur ve büyük bir çaba sonucunda gök boğasını öldürmeyi başarırlar.

Bu başarılarla iki arkadaş şöhretin doruğuna ulaşır. Uruk'ta zafer şenlikleri sürerken, tanrı Enlil'in isteği üzere, tanrılar yeni bir kararın arifesinde mecliste toplanır. Acı, acı olduğu kadar da kesin olan tanrılarının kararı açıklanır: Enkidu erken ölüme mahkûm edilmiştir. Oniki günlük bir hastalıktan sonra, çaresiz ve acı içinde Enkidu son nefesini verir. Gılgameş derin bir üzüntüye gark olmuştur. Çok sevdiği arkadışını kaybetmesinin yanı sıra aynı kader, er veya geç onu da bulacaktır. Güzel günler, şan, şeref onun için artık mazide kalmış, anlamını yitirmiş anılar ve değerlerdir. Acılara gark olmuş kalbi, ölümsüzlüğü arzulamakta, onu ölümsüzlük iksirini arayıp bulmaya sevk etmektedir.

Geçmiş zamanlardan yalnızca bir kişinin ölümsüzlüğe kavuşmayı başardığını bilen Gılgameş, ne pahasına olursa olsun o kişiyi arayıp bulmaya karar verir. O kişi, tufandan önce Sumerlilerin beş kentinden biri olan Şuruppak'ın

Boğa insan/Gökboğası

kralı, tufanın kahramanı Ziusudra'dan başkası değildir. Ölümsüz kahraman Ziusudra, lütfeder de ölümsüzlüğün sırrını ona da açıklar diye ummaktadır.

Zorlu doğa koşullarının yanı sıra yırtıcı mitolojik yaratıkların koruduğu dağları, eski denizi, yani "ölüm suyunu" tek tek aşan, Uruk'un mağrur kralı Gılgameş, uzamış, pislikten havaya dikilmiş saçlarıyla, hayvan derisi gibi kalınlaşmış, her tarafı kabuk bağlamış vücuduyla bitkin bir vaziyette Ziusudra'nın huzuruna varır ve ebedi hayatın sırrını öğrenmek için merakla beklemeye koyulur.

Ancak Ziusudra'nın sözleri hiç de cesaret verici değildir. Şuruppak'ın kralı, tanrılarının insanları helak etmek için nasıl yıkıcı bir tufan gönderdiklerini uzun uzun anlatır, eğer tanrının verdiği bilgilere göre gemi yapmasaymış kendisi de diğer insanlar gibi helâk olup gidecekti, ölümsüzlüğü de dindarlığına ve Tanrı'nın vahyine harfiyyen uyup, bir gemi inşa ederek, insan soyunu tufanda tamamen helak olmaktan kurtarmasına borçluymuş. Tanrılar da kendisine ve eşine ölümsüzlüğü bahşederek, bu soylu davranışı ödüllendirmiş.

Boğa adam Gılgameş Silindir Mühür

Hayal kırıklığına uğrayan Gılgamış, tam Uruk'a dönmek üzere yola koyulurken; karısının ısrarlarına dayanamayan Ziusudra konuşur ve ebedi hayat otunu denizin dibinde bulabileceğini Gılgamesh'a söyleyiverir. Denize dalıp, o sihirli bitkiyi çıkaran Gılgamesh -her nedense- bir pınarda yıkanmaya karar verir. Tabii o yıkanırken de bitkiyi -nereden çıktığı belli olmayan- bir yılan yutuverir. Yılan anında deri değiştirerek ebedi yaşama kavuşurken, Gılgamesh'a da acılarla dolu bir kaderle başbaşa, Uruk'a dönmek kalır.

Şimdi de başa dönelim ve önerdiğimiz bakış açısıyla destanı anlamlandırmaya çalışalım. Başlangıç olarak destanın kahramanlarından Gılgamesh'ın yerine Sumer, Enkidu'nun yerine de Akad öznelerini koyalım ve destanı yeniden okumaya başlayalım. Destanda tanrıların sevgili kulları olan Sumerlerin zaman içinde (tıpkı tufandan önce olduğu gibi) tanrılardan uzaklaşmış ve burunlarının dikine gitmeye başlamışlardır. Tanrılar Sumerleri cezalandırmak için yeni bir tufan göndermeyeceklerine göre (ki daha önceki pişman olmuşlardı) ülkelerine yeni bir halk göndererek onları cezalandırmak istemişlerdir. Bunu da hayvan sürüleriyle göçebe yaşayan (gayri medeni bir yaşam süren) iri yarı Akadları (Akadlar, daima Sumerlerden cüsseli olarak tasvir edilir) göndermek suretiyle yaparlar. Sumer kentlerinin taşrasında/kırlarında yaşamaya başlayan Akadlar, zamanla kenti ve kentlileri tehdit eder hale gelirler. Tam da bu noktada yerleşik-göçebe ilişkisinin tipik örneklerinden biri olan "evlilik" yoluyla hısımlık devreye girer. Bu ve (ücretli işçi) benzeri ilişkiler ağıyla Akadlar, bir sorun oluşturmadan barış içinde kente entegre edilir.

Bu birliktelik büyük ve anlamlı başarılarla süslenerek uzun süre devam eder. Ancak geç-

mişteki göçebelik yaşamına özlem duyan Akadlar, Sumerlerin sakin tabiatlarına, ovalık coğrafyalarına ve dini tasavvurlarına uygun düşün (ve tamamen bu şekilde inşa edilen) kent-devleti (modeli) yaşam tarzıyla yetinmezler. Daha önce gördükleri ve oradan geçerken bir süre yaşadıkları Humbaba'nın ormanlık memleketi burunlarında tütmektedir. Akadların tatlı anılarını saklayan Suriye stepleri ve onlara duyulan özlem, Sumerlerin de merakını uyandırmış ve (her ne kadar Sumerli yazar Sumerlerin önerisi olarak dile getirmiş ise de ki onlarda bölgeyi tanımaktadırlar) Sargon ve torunu Naram-Sin'in sedir ormanlarında gerçekleştirdikleri fetihlere katılmalarını sağlamış olmalıdır. Şar tamhari metinlerine konu olan Bu ve benzeri (Elam-Anadolu) fetihlerin sağladığı refah ve zenginlik, tanrıların (adına dinadamı sınıfının) dikkatini çekmiş, kendilerine pay istemiş olmalıdır. Onların bu talepleri bir ekonomik istikrarsızlığı belirtmesinin yanı sıra pek dindar sayılmayan ve gittikçe azgınlaşan Akadlar'ın (özellikle de Naram-Sin'in) Nippur üzerine yürümesiyle ortaya çıkan sosyal ve siyasal buhranı da haber vermektedir.

Gılgamış'ın gölgesini üzerinde taşıyan III. Ur Kralı GUDEA

Agade'nin Laneti metninde dile getirilen ve bardağı taşıran son damla niteliğinde olan bu olayın arkasından İnanna, Agade'deyi Ekur'un efendisi Enlil'in öfkesine terkeder (olasılıkla Sumerler, Akadlardan desteklerini çekerek zayıf düşürür) ve tanrılar meclisinden ölüm fermanının çıkmasını kolaylaştırır. Böylece tanrıların öfkesinin bir timsali olarak gönderilen Gök Boğası (kılığındaki) Gutiler, Akad ve Sumer kentlerini tahrip etmeye başlar. (Daha önce, Sargon döneminde Akadlar Gök Boğası kılığında Sumer kentlerini tahrip etmişti) Özellikle de Agade on, onbeş gün için (belkide Enkidu'nun hastalık süresi olan oniki gün) de yerle bir edilir. Ancak bu "barbar" halk Akadları ortadan kaldırdığı gibi, Sumerleri de ciddi biçimde hırpalamış ve onları,

ülkenin kaderine yeniden sahip çıkma yolunda harekete zorlamıştır. Tam da bu noktada yani (Sumerler ve Akadlar) Gutileri ülkeden kovduktan (Gök Boğasını yendikten) sonra Sumerler, atalarını (Ziusudra'yı) hatırlayarak, onların tecrübeleri ışığında ülkeyi yeniden kent-devlet modelinde istikrara/ölümsüzlüğe kavuşturmak için uğraş vermeye başlar.

Ancak her iki halk da yorgun düşmüştür. Agede/Enkidu'nun sonunu belirleyen kader, Gilgames/Sumerler için de kapıda beklemektedir. Son bir çaba ile (III. Ur Hanedanı) bu kaçınılmaz sonu (kesin yıkılışı) önlemeye çalışır. Ancak bütün bu çabalar malum akıbeti önleyememiş sadece yüz, yüz elli yıl geciktirmiştir.

Yeni imar hamleleriyle Sumer kültürü yeniden canlandırılmış, herşey yolunda gidiyor gibi görünüyorken (Sumerler uzun uğraşlar sonucunda yeniden elde ettikleri müreffeh/istikrarlı hayatın tadını çıkarmaya henüz başlamışken/Gilgames yıkınyorken) nereden çıktığı belli olmayan bir yılan İbbi-Sin'in Kazallu varisi Pazar Puzur-Namuşca'ya yazdığı mektupta dikkat çektiği gibi. Mezopotamya'ya giren Amurrular İşbi-Erra ebedi yaşam otunu yiyerek (ülkenin zenginliklerini ele geçirerek Sumerler için de) ölümün kaçınılmaz olduğunu ortaya koymuştur.

Yukarıda geliştirdiğimiz yaklaşımın ışığında diyebiliriz ki, Gılgamış destanı, konusu olup-bitikten ve tarihe mal olduktan sonra yazıya geçirilmiştir. Buda en erken Eski Babil döneminde kaleme alınmış olmasını zorunlu kılmaktadır. Ancak destanın bir anlatımından Gilgames'in hayatta olduğu anlaşıldığından destanın yazımını III. Ur Hanedanlığına kadar geri götürme şansını vermektedir. Destanın tarihlendirilmesi sorununa ilişkin geniş bilgi için Kramer'in Tarih Sumer'de Başlar ile N. K. Sandars'ın The Epic of Gilgamesh adlı yapıtlara bakılabilir (Kramer 1990: 163-172; Sandars 1972).

Gılgamış destanı Mezopotamya'dan Anadolu'ya; Suriye'den Mısır'a hatta Yunanistan'a kadar geniş bir coğrafyaya yayılmış ve bir çok dile çevrilmiştir. Bu durum bir yapıt için büyük bir başarıdır. Destanın yazıldığı tarihten günümüze kadar beğeniyle okunmasını sağlayan ve onu tüm zamanların best-seller'i kılan şey; konu-

Enkidu'nun Gölgesini üzerinde taşıyan Akad Kralı Sargon ya da torunu Naram-Sin

sunun çekiciliğinin yanı sıra yazar(lar)ının da güçlü anlatımı olmalıdır. Bu anlamda modern benzerleri olan tarih-romanlarından C. Jacq'ın Ramses'i ile karşılaştırılabilir.

KAYNAKÇA

Bratton, F.G., 1995	Yakındoğu Mitolojisi, İstanbul.
Elieade, M., 1993	Mitlerin Özellikleri, İstanbul.
Erhat, A., 1984	Mitoloji Sözlüğü, İstanbul.
Hamilton, E., 1994	Mitologya, İstanbul.
Hook, S.H., 1993	Ortadoğu Mitolojisi, Ankara
Jacq, C., 1998-99	Ramses 1-5 cilt, İstanbul.
Kramer, S.N., 1990	Tarih Sumer'de Başlar, Ankara.
Sandars, N.K., 1972	The Epic of Gilgamesh, London.

ESKİÇAĞ İNSANININ DÜŞ ANLAYIŞI

Haydar DÖNMEZ

Toplum suçluyu sık sık başışlar; ama düş göreni asla başışlamaz.
Oscar Wilde

Uyanikken gördüklerimiz ölümdür, uyurken gördüklerimiz hayat.
Efesli Herakleitos

İnsanı diğer canlılardan ayıran en önemli özelliklerinden biri de düş görme yeteneğidir. Tarih boyunca insanlar az ya da çok düşlerden etkilenmişlerdir. Kimi zaman bunların tuhaf ve saçma olduğuna inanmışlar, kimi zaman da bunlarda bir anlam bulmuş ve bundan günlük yaşamda yararlanmaya çalışmışlardır.

Gördüğümüz tüm düşlerin gerçekten bir anlamı var mıdır? Bu soru insanları yüzyıllar boyu uğraştırmıştır. Günümüzde psikanalistler düşlerle ilgili çok değişik bilimsel araştırmalar yürütmektedirler. Düşlerle ilgili en önemli kuramı geçen yüzyıl başında Sigmund Freud geliştirmiştir. O, düşsel olayları bilinçdışı isteklerin örtülü dışavurumu olarak görmüştür. Freud'a göre, insan uyku sırasında çoğu cinsel olan birçok güdü ve isteklerin etkisi altındadır. O, düşe bir isteğin tatmini gözüyle bakmıştır.

Düşte sansür olgusunun varlığından ilk söz eden de Freud olmuştur. Onun kuramına göre, tüm düşler usdışı ve toplum dışı insan doğasının bir ürünüdür. Düşlerle ilgili çağdaş kuramlardan bir diğerini de Jung geliştirmiştir. Buna göre, düşler, bilinçdışımızın yüce bilgeliğinin bir ürünüdür.

Erich Fromm ise düşlerin herhangi bir isteği açığa vurmaktan çok kişinin kendi durumu

ya da başkaları hakkındaki düşünce ve yargılarını ortaya koyduğu kanısındadır.

İki kuramın karışımı sayılabilecek bir başka görüş daha geliştirilmiştir. Buna göre ise düşler, hem usdışı yönümüzün hem de içimizdeki iyi ve kötü herşeyin-aklımızın ve ahlâk anlayışımızın-dışavurumudur.

Peki, Eskiçağ insanının düş anlayışı neydi? Onlar düşlerin özellikleri konusunda ne biliyor-du ve düşlere karşı günlük yaşamda nasıl bir tutum takınıyordu? Bu yazımızda bu sorulara yanıt bulmaya çalışacağız.

Uyuyan Satyr.Napoli
Ulusal Müzesi

Eskiçağda düşlerin bir anlamı olduğuna inanılırdı. Suriye, Babil ve Mısır'da düşler kehanet sisteminin bir parçasını oluşturuyordu. Eski Mısır'dan günümüze kalan kimi yazılı belgelerden düşlere ne denli önem verildiğini görmekteyiz. Düş yorumcuları saray görevlileri arasında yer alıyordu ve bunlar "Gizli Şeylerin Ustaları" diye çağrılırdı. Bunların bir başka sanı da "Büyük Kitaplığının Bilgili Adamları" idi. Yazıya geçirilmiş düşlerde aracı yoktu. Kimi zaman tanrılar doğrudan düşte görünüp insanlardan kendileri için dindarca bir davranış bekliyorlar ya da bir uyarıda bulunuyorlardı. Kimi zaman ise kendilerine sorulan bir soruya karşılık veriyorlardı.

Eski Hindistan'dan günümüze kalmış **Atharvaveda** belgesi de (M.Ö. 5.y.y.) düş kehanetleriyle ilgili bir bölüm içermektedir. Ninova kentinin kalıntıları arasında hükümdar Asurbanipal'in kitaplığına ait Babil düş tabletleri bulunmuştur. Asurlular için düşler bir kehanetten öte bir anlam taşıymıyordu. Onlar düşlerin ancak bir uzmanca doğru yorumlanması durumunda bir anlam taşıdığına inanıyorlardı. Düş yorumcuları, mesleklerinde başarılı olabilmek için düş kehanetleri koleksiyonundan yararlanıyordu. Bu koleksiyon onbir tablettten oluşuyordu. Bunların birincisiyle sonucusu, bü-

Eros/Hypnos, British Museum

yürelere ve yıkım ya da hastalıkları önceden bildiren kötü düşlerin etkilerini yok etmeye yönelik gerekli törenlere ayrılmıştır. Bu koleksiyonda uyuyan kişileri uğursuz düşlere karşı koruyacak törenlere de yer verilmiştir.

Eskiçağda Yunanlılar önemli ve önemsiz olmak üzere iki türlü düşünceye inanıyordu. Ozan Homeros gerçek düşlerin boynuzlu, aldatıcı düşlerinse fildişi kapılardan geldiğini söylemektedir (Od. 19, 562-567). Bu temel iki düşünce ise alt türleri vardı: anlamı kestirilebilir düşler ve anlamı kestirilemez düşler.

Anlamı kestirilebilir düşler de şu alt bölümlere ayrılıyordu: **enhypnia** (uykuda görülenler) ve **phantasmata** (uykulu durum ile uyanık durum arasında beliren çarpık imgeler). Anlamı kestirilemez düşler ise şunlardı: **oneiroi** (simgesel yorum gerektiren düşler), **horamata** (kâhin düşleri) ile **khrematismata** (tanrı uyarısı).

Düşlerin Yunanlıların yaşamının her alanında etkili olduğunu söyleyebiliriz.

Homeros'ta düşler bir uyarı ya da buyruğun bildirilmesine aracılık ediyordu. Tanrılar düşlerde, düş görenin yakınlarının ya da arkadaşlarının kılığına bürünüyorlardı.

Homeros'ta düşsel görüntülerin kimi zaman insanlarla uyanıkken bile konuştuklarına tanık olmaktadır (Od. 1, 104-323 ve Od. 2, 267-298).

Homeros'ta uykuda görülen düşlere ilişkin örnekler de rastlamaktayız. Kocasını Odysseus'un yokluğunda taliplerce sürekli tedirgin edilen Penelope uyuduğunda, Athena'nın gönderdiği bir düşsel varlıkla konuşmaktadır (Od. 4, 795-841). Benzer biçimde, Akhilleus, ölen arkadaşı Patroklos için verilen yemekten sonra, kıyıda uykuya daldığında, öldürülen arkadaşı Patroklos'un ruhuyla konuşmaktadır (İl. 23, 65-100).

Homeros'un şiirlerinde düş iletilerini yorumlayacak kişilerden de söz edilmektedir (İl. 1, 63 ve 5, 149-150). Bu şiirlerde simgesel düşünce türüne girebilecek tek bir örnek karşılamaktayız (Od. 19, 535). Simgesel düşünce ancak M.Ö. 5 yüzyılın sonlarına doğru Yunan günlük yaşamının ayrılmaz bir parçası olmuştur (bkz. Plutarkhos, V. Ar. 27.3; Aristophanes, Vesp. 43).

Tanrı Zeus'un kendi amacını gerçekleştirmek için, yalancı düşünce gönderdiği de görülmektedir. Zeus'un Thetis'i hoşnut etmek için Agamemnon'a gönderdiği düşünce bu türdendir. Nestor kılığına bürünmüş Zeus'un düşü, Agamemnon'a uyunurken yaklaşmakta ve ona çabuk eyleme geçmesi durumunda Troya'yı alacağını bildirmektedir (İl.2, 5-35).

Endymion, British Museum

Asklepios heykeli, Anadolu Medeniyetleri Müzesi

Yunan yazınının diğer yapıtlarında da düşlerden sıkça söz edilmektedir. Özellikle Stesikhos, Aiskhylos ve Sophokles'te karşımıza çıkan Klytaimnestra düşü, gerçeklikle gizemin iç içe geçmişliğini göstermesi açısından ilginçtir. Romalı yazarlar da yazın yapıtlarında düşlere önemli bir yer ayırmışlardır. Vergilius **Aeneis** adlı destanında Dido'nun düşlerinden söz etmiştir (**Aen.** 4, 465). Tibullus da düşlerin kötü etkileri olduğu kanısındadır. Bir şiirinde kötü düşlerin gerçekleşmesini önlemeye yönelik çabalara değinmiştir (I,5, 13-14).

Eskiçağda düşlerden, hastaları sağlığa kavuşturmak amacıyla da yararlanılmıştır. Eski Yunanistan'da düşlere bir sağaltım yöntemi olarak çok büyük önem veriliyordu. Yunan dünyasında diğer alanlarda olduğu gibi tıbbın da bir tanrısı vardı. Bu tanrı Asklepios'tu. Yunanlıların büyük çoğunluğu onun iyileştirici gücüne yürekten inanıyordu. Antik dönemde Yunan sağlık tanrısı adına kurulmuş 600 tapınak vardı. Bunların en görkemlisi ve en ünlüsü Epidauros'taki Asklepios tapınağıydı. İkinci önemli tapınak ise Bergama'daydı.

Bu tapınaklarda hastalara uygulanan sağaltım doğaüstü özellikler de içeriyordu. Hastanın düş uykusuna yatırılması, sağaltımın en önemli özelliğiydi. Düşle sağaltım, ancak inancı çok güçlü bir toplumda geçerli olabilirdi. Çünkü burada kutsal güçlerle ya da onun yardımcılarıyla açık bir iletişim söz konusuydu.

Hasta Asklepios'un yardımını istemeden önce, kutsal yerlere gidip tanrılara kurban sunmak zorundaydı. Ayrıca bitkisel ilâçlarla temizlenip arınır, sıkı bir perhize girer ya da oruç tutar, tanrılara yakarırdı. Bütün bunlar uyunacak kutsal odaya girmek için bir ön hazırlıktı.

Hasta uyku odasına girdiğinde, orada, ya bir çalı çırpıdan oluşturulmuş bir örtü üzerinde (**stibas**) ya da kurban postu üzerinde uyurdu. Yatakta uyumak yasaktı. Hasta dökümlü beyaz bir giysiye bürünür, zeytin dalından bir çelenk

Bergama Asklepieion'u, kutsal geçit

takardı. Yüzük, kuşak, kemer gibi nesnelere uzak dururdu.

Tanrı ya da onun yardımcıları hastaya geceleyin görünür, öğüt verip ona ilgi gösterirdi. Uyandığında hasta ya iyileşmiş olur ya da iyileşmediğine inanıyorsa, düşünüyü rahiplere anlatırdı. Rahipler de nasıl bir sağaltım uygulanacağına karar verirlerdi. Düşlerin çok açık olması durumunda, bunları yorumlamak rahiplere kalırdı. Rahipler bu aşamada uygulanacak sağaltım yöntemi konusunda laik hekimlerin görüşlerine de sıkça başvururlardı.

Hasta iyileştikten sonra kutsal alandan ayrılırken, tapınak hazinesine bir ücret ödemek zorundaydı. Uygulanan sağaltımdan memnun kalanlar, kimi zaman bir şükran yazıtı diktiriyordu.

Tapınaklardaki adak yazıtlarından hastaların oraya çok değişik amaçlarla geldiği anlaşılabilir. Bu hastaları şöyle sınıflandırabiliriz:

- Sindirim sorunu olanlar.
- Kabızlık sorunu olanlar.
- Beş yıldır gebe olup da doğuramayanlar.
- Çocuk sahibi olmak isteyenler.
- Başarılı dövüş tekniği öğrenmek isteyenler.
- Alındaki dövmeden kurtulmak isteyenler.

Tapınağa gelen hastaların tümünün bir gecede ya da birkaç günde iyileştiği söylenemezdi. Kimilerinin uzun süreli ziyaretlerde bulunması gerekiyordu. Olağan süre bir yıldır. Ama, beş yıldır gebe olup da doğuramayanlar için bu süre biraz daha uzun olsa gerektir.

Eskiçağın yaygın düş anlayışına eleştiri yöneltenler de olmuştur. Çağdaş düş kuramlarına benzer görüşlerden birini Yunan düşünürü Aristoteles ortaya atmıştır. O, düşlerin doğasını önce **Peri enupnion** (Düşler Üzerine) adlı yapıtında incelemiştir. Daha sonra buradaki görüşlerinden yola çıkarak yaygın olarak benimsenmiş olan düşlerin tanrıdan geldiği görüşüne eleştiriler yönelmiştir. Ona göre, düşlerin geleceği önceden bildirip bildirmediği salt fiziksel verilerden anlaşılabilir.

Aristoteles düşlerin çoğunun rastlantı sonucu oluştuğuna ve herhangi bir anlam içermediğine inanıyordu.

Düşlerin geleceği bildirdiği inancına karşı çıkan düşünürlerden biri de Epikuros'tur. O, tanrıların fiziksel dünyaya hiçbir biçimde karışmadığı ve bu dünyada olup biten her şeyin doğal bir nedeni olduğu görüşündeydi.

Komedyacı Aristophanes'in de Atina'daki düş yorumcularının keyfi görüşlerine keskin eleştiriler yönelttiğini görüyoruz (**Vesp.** 43).

Romalı yazarların düşlere ilişkin görüşleri Yunanlılarınkine benzemektedir. Ancak Platon ve Aristoteles'te gördüğümüz açık ve derin anlatım bunlarda yoktur. M.Tullius Cicero, **De Divinatione** (Kehanet Üzerine) adlı yapıtında düş yorumculuğuna eleştiriler yönelmiştir (**Div.** 58, 132). Romalı ozan Lucretius'un **De Rerum Natura** (**Şeylerin Doğası Üzerine**) adlı yapıtında Freud'un görüşlerini önceleyen düşüncelerle karşılaşmaktayız. Lucretius da günlük yaşamda kafamızı en çok kurcalayan şeylerin ve isteklerin çoğu zaman düşlerimize ege-men olduğunu düşünmektedir (**De Rerum Natura**, IV, 962-1030).

KAYNAKÇA

Bean, George E. **Aegean Turkey**, New York: 1966 pp. 82-86.

Del Corno, Dario, "Dreams and Their Interpretation in Ancient Greece" **BICS** 2 (1982), pp. 55-62.

"Dreams and Dreaming", **The New Encyclopaedia Britannica**, 1992 XXVII, pp. 305-306.

Fromm, E. **Rüyalar, Masallar, Mitoslar**, Çev. A. Arıtan-K. H. Ökten, İstanbul: Arıtan Yayınları, 1990

Oppenheim, A. Leo, **Ancient Mesopotamia**, Chicago: The University of Chicago Press, 1964, p.222.

Ratcliff, A. J. J. **A. History of Dreams**, London: 1923.

The Oxford Classical Dictionary, New York: 1996. pp. 496-497 ve 754.

TÜRKİYE ARKEOLOJİSİ VE İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ

İstanbul Üniversitesi Yayınları, 2000
Baskısı, 447 s.

Editörlüğünü Oktay BELLİ'nin yaptığı kitapta, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi öğretim üyelerinin 1932-1999 yılları arasında Trakya ve Anadolu'da yaptıkları Arkeolojik Kazı ve Araştırmalara kronolojik olarak yer verilmiştir.

Kitabın sunuşunda üniversitenin kuruluş yıllarına değinilerek 67 yıldır başarıyla sürdürülen çalışmalar sergilenerek üniversitenin Türk Arkeolojisindeki yeri ve önemi vurgulanmıştır. Ülkemizin doğusunda, batısında, kuzeyinde ve güneyinde yapılan kazılar ile yüzey araştırmaları renkli harita fotoğraf ve çizimlerle desteklenerek başarılı monografik bir çalışma olarak sunulmuş.

Okuyucular posta ücreti karşılığında, bu yayını İstanbul Üniversitesi Rektörlüğü Araştırma Fonu Sekreterliğinden edinebilirler. Yaklaşık 70 yıllık arkeolojik çalışmaları

TÜRKİYE ARKEOLOJİSİ VE İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ

içeren kitabın her arkeoloğun kitaplığında bulunması gerektiğine inanıyoruz.

Perge. Agora.

ZEUGMA YALNIZ DEĞİL!**TÜRKİYE'DE BARAJLAR VE
KÜLTÜREL MİRAS**

Kitap Aralık 2000'de Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı tarafından yayınlandı. 193 sayfa, ederi 4.000.000.TL.

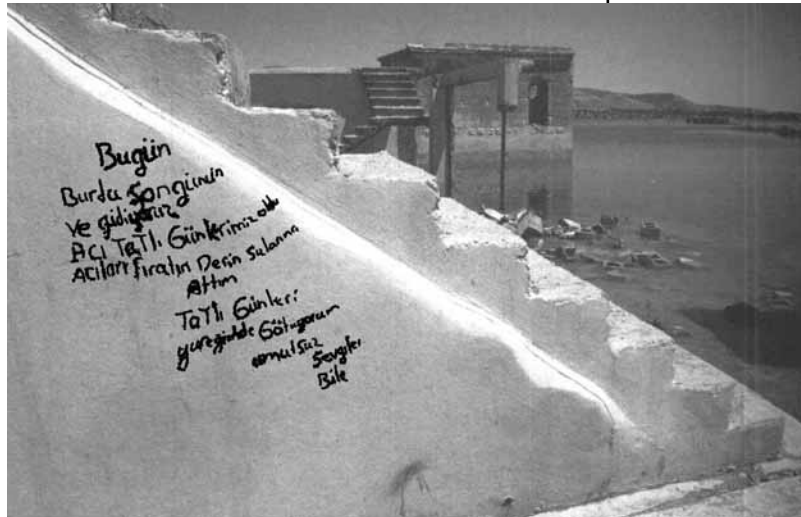
ÖNSÖZ'DEN;

"Son aylarda barajların kültürel miras üzerine etkileri Alliano, Hasankeyf ve özellikle Zeugma örnekleri ile kamuoyunun dikkatini çekti. Bu örneklerin gelecekte nasıl tehlikelere işaret ettiklerini ise ancak çok dar çevrelerin bilgisi içinde kaldı. Arkeoloji ve tarihe yakın çevrelerde bile, barajların olumsuz etkilerini en aza indirecek bir yaklaşımın ana unsurlarının neler olabileceği tartışılmadı. Elinizdeki kitap, bu konuda yapılmış çalışmaların bir bölümünün daha geniş çevrelere ulaşması amacı ile düzenlendi.

Kitabın birinci bölümünde, Tarih Vakfı'nın Yerel Tarih Projesi kapsamında, 24 Eylül 2000 tarihinde Gaziantep'te düzenlediği "Barajlar ve Tarihi Miras Buluşması" toplantısının tutanaklarını bulacaksınız. İkinci bölümde ise, tüm yurt coğrafyasındaki her bölgeye ve her kültüre ait tarihi mirası, bu değerleri gözardı eden duyarsız kalkınma projelerine karşı yıllardır korumaya çalışan "sivil çevrelerin" oluşturduğu

"Barajlar ve Kültürel Miras İzleme Kurulu" nun ilk etkinliği olarak 07 Ekim 2000 tarihinde İstanbul'da düzenlenen "Zeugma Yalnız Değil" toplantısının sunuşları yer alıyor. Bu bölümde, ülkenin yedi bölgesinden gelen uzmanların sunuşlarını okuduğunuzda Zeugma'nın yalnız olmadığını göreceksiniz.

Kitabın üçüncü bölümünde ise, yıllardır bu konu ile ilgili çalışmalar yapan uzmanların değerlendirmelerine ve Türkiye'nin de imzaladığı "Arkeolojik Mirasın Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi" gibi tüm ülke genelinde yapılması planlanan barajların listesi gibi kaynak olma özelliği taşıyan bilgilere yer veriliyor."

MÜZELERİMİZ VE MÜZECİLİĞİMİZ

Prof. Dr. Ahmet TIRPAN

100 Yılı aşan bir zaman dilimi içinde Türk kültür, eğitim ve bilimine hizmet veren Müzeciliğimizin "Müzeler Haftası", bu konuda uğraş veren, kafa yoran, ter akıtan kültür emekçilerine kutlu olsun.

Senenin 365 günü açık tutulan müzelerimizin ve bu mekanda çalışan müzecilerimizin bu vesile ile düzenlenen çeşitli etkinliklerle kamuoyu önünde hatırlanmaları bizleri mutlu kılmaktadır. Müzecilerimizin, çeşitli mesleki sorunlarını gündeme getirme ve tartışma olanağı bulmaları açısından da "Müzeler Haftası" her sene daha bir önem kazanmaktadır.

Üzerinden bir asır geçen müzeciliğimizin dünlerden bu günlere aktarılan, bu günlerden de yarınlara aktarılacağı şüphesiz görülen bir çok sorunu vardır. Muhafazakâr düşünce tarzını hiç yakıştırmadığımız, daima önder ve aktif olması gereken kültür kuruluşlarımızın, alışılmışlığın rahatlığını ve lüksünü kullanmaya hakları yoktur.

Üyelerimizin büyük çoğunluğu kültür kuruluşlarında çalışan Arkeologlar Derneği olarak, zaman zaman sorunları ülke gündemine taşıyarak yetkilileri rahatsız etme hakkımızı kullandık. Mesleki kaygıların dillendirilmesi, kişisel ve karşıt politik platformlara çekilerek maskelenmiştir. Şimdiye kadar hiç bir yarar sağlamamış ve sağlamayacak olan bu davranış sadece asalakların işlerini kolaylaştırmıştır.

Mesleki açıdan hatırlanmasında fayda gördüğümüz bazı konulara ana başlıklar halinde kısaca değinirsek;

Mali ve hukuki tasarı oluşturmadan, buna bağlı bir teşkilat yasası çıkartılmadan ciddi hiçbir iş yapılamaz. Sadece birkaç müzede düzenlenen animasyonlar ile göz boyarız.

Bugün çağdaş müzeciliğin temel direkleri olan (öncelik sırasına göre), araştırma, koruma, kurtarma, restorasyon, eğitim, depolama, envanter, yayın, sergileme konuları çeşitli olanaksızlıklar nedeni ile birkaç müzede, o da bitkisel hayatta yaşatılmaya çalışılmaktadır. Artık başarıda ölçüt müze derneği ve büfe satışları, bahçe-çiçek düzenlemeleri ve zaten yok denecek kadar yetersiz olan müze salonlarındaki Vakko vari sergileme olmaktadır. Bu nedenle müzeciliği İkinci iş gibi gören müzeciler türemiştir. Bu tehlikeli bir aşamadır.

Müzecilik ihtisas gerektiren bir kurumdur.

Atamalarda ihtisaslaşma olması göz önünde bulundurulmalıdır. Uzun seneler müze sınavlarının açılmaması bu köklü geleneği kurutmaktadır. Açığı yatay geçişlerle kapatmak daha şimdiden müzeleri emekliliği bekleme kurumları haline getirmiştir.

İhtisas eksikliği nedeniyle çevresindeki antik kentleri kontrol edemeyen veya kasıtlı gibi görünen ihmallerle bir çok değerli eserimiz tahrip edilmekte, yurt dışına kaçırılmakta ve milyarlar sarfedilerek geri alınmaya çalışılmaktadır.

Bugün ören yerlerini gezenlerin sayısının müzelerimizi gezenlerden daha fazla olduğu görülmektedir. Müzelere eser kazandırmanın tek yolu olan bilimsel kazılar ile müzelerimize kazandırılmış olan eser sayısı, satın alma yolu ile gelen veya eski eser kaçakçılarından yakalanan eserlerin sayısının çok altındadır. Bu çok önemli bir ölçüttür.

Soyulmamış müze kalmamıştır. Küçük müzeler kapatılmalı, müzecilik işlerini tam anlamıyla yerine getirecek mekansal olanaklara sahip Bölge Müzeleri kurulmalı, seksiyonlaşmaya gidilmeli ve müze müdürlerini galeri müdürleri hüviyetinden kurtarıp, gerçek müzeciliğin içine itme yolları aranmalıdır.

Türkiye'nin en büyük müzesinin (İstanbul Arkeoloji Müzesi) neden Osmanlı döneminde kurulmuş olduğu sorgulanmalıdır. Türkiye Cumhuriyeti çağdaş büyük bir müze niçin kuramamıştır?

Eğitime gelince, müzeler eğitim birimleri ile halkla bütünleşir, esas amaçta budur. Yayınlar önem verilmeli, Milli Eğitim'de okutulan sanat tarihi kitapları sevimsiz, bol resimli ve daha sevimli yapılmalı müzelerle bütünleşmelidir. Orta öğretime kültür ve turizm dersleri konulmuştu, niçin kaldırıldı?

Dün olduğu gibi bugün de müzeciliğe dolayısı ile kültür alanlarına yapılan yatırımlar ölü yatırım olarak görülmektedir. Müzelerimizi mali yönden devlete yük olmadığı tam aksine devletin müzelerimize yük olduğunu rakamlar açık bir şekilde göstermektedir. Müze ve ören yerleri gelirleri trilyonlara ulaşmakta lakin bunun çok kısıtlı bir kısmı müzelere yansıtılmaktadır. Bu haksızlık giderilmelidir. Gelirler, kaynağı için sarfedilmelidir. Ancak bu şekilde hem gelirler yükselir, hem de müzeciliğimiz gelişir.

Atatürk ile birlikte her cephede çağdaş bir çizgiyi yakalama savaşı veren ülkemizde, bir meslek kuruluşu olarak, devletin karşısında değil devletin yanında olarak bilgi birikimimizden hiç bir ödün vermeden mücadelemize devam edeceğiz. Tüm müzecilerin Müzeler Haftasını kutlar, saygılarımı sunarım

'Kazi ve Araştırmalar' sempozyumu

ANKARA (Cumhuriyet Bürosu) - Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü'nce, Başbakanlık Tanıtma Fonu Kurulu'nun katkılarıyla düzenlenen "Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazi ve Araştırmaları Sempozyumu" yarın başlıyor.

Sempozyum Düzenleme Komitesi'nce yapılan yazılı açıklamada, Ortaçağ Dönemi'nin, Anadolu'da var olan anıtları ve günümüze taşınan kültü-

rel değerleriyle geçmişini araştıran ve değerlendirecek gelecek kuşaklara aktarmayı amaçlayan Sanat Tarihi'nin çalışma alanlarından olduğu kaydedildi. Açıklamada Türkiye'de Ortaçağ ve Türk Dönemi arkeolojisine yönelik çalışmaların yeterince ele alınmadığına işaret edildi. Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Bedrettin Cömert Salonu'nda gerçekleştirilecek sempozyum saat 09.30'da başlayacak.

Kazi araştırmaları toplantısı

■ **Kültür Servisi** - İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi 16-18 Nisan tarihleri arasında "2000 Yılı Arkeolojik Kazi ve Yüzye Araştırmaları Toplantısı" başlığı altında bir etkinlik düzenliyor. Vezneciler'deki Kuyucu Murat Paşa Medresesi'nde gerçekleştirilecek toplantılar üç gün boyunca 10.00-15.30 saatleri arasında yapılacak. Oturumlarda Mehmet Özdoğan, Oktay Belli, Engin Akyürek, Haluk Abbasoğlu, Sümer Atasoy gibi birçok arkeolog ve sanat tarihçisi yaptıkları araştırmalar üzerine bilgi verecekler.

Zeugma freskleri koruma altında

GAZİANTEP (AA) - Zeugma antik kentinde geçen yıl acil kurtarma kazıları sırasında çıkarılan 92 fresk (duvar resimleri), Ankara Üniversitesi Başkent Meslek Yüksekokulu'nda gelen ekip tarafından restore edilerek korunmaya alındı. Proje Yönetmen Yardımcısı Dr. Bekir Eskici, yaklaşık 7 aydır 12 elemanla yürütülen projenin 23 Mayıs'ta tamamlanacağını söyledi. Zeugma antik kentinden 92 fresk getirildiğini anımsatan Dr. Eskici, "Bu çalışma sırasında, yerinden alınırken geçici panolar üzerine aktarılan freskler, uygun yöntemlerle yeni taşıya üzerine naklediliyor" dedi.

7 bin yıl önce narkoz kullanıldı

■ ANKARA (AA) - Bilim adamları, günümüzden 7 bin yıl önce insanların narkoz altında beyin ameliyatları yaptıklarını tespit ettiler. Alman 'Bild der Wissenschaft' dergisinin haberine göre Birleşik Arap Emirlikleri'nde kazılar yapan Alman ve yerli arkeologlar, Dubai yakınlarında, narkoz altında beyin ameliyatı yapılmış bir insanın kafatasını buldular. Kafatasının son derece keskin aletlerle, düzgün biçimde açılmış olduğunu söyleyen Alman antropolog Dr. Henrike Kiesewettes, hastanın ameliyattan sonra 2 yıl daha yaşadığını belirtti.

Efes'e büyük ödül

● Avusturya Cumhurbaşkanı Dr. Thomas Klestil, Efes Arkeoloji Kazı Heyeti Başkanı Prof. Dr. Friedrich Krzinger'i Yamaç Evler projesi nedeniyle Birinci Derece Bilim ve Sanat Onur Nişanı ile ödüllendirdi.

● Efes kazılarında bulunan Roma dönemi villalarda çeşitli mozaik ve duvar resimleri gün ışığına çıkarılmış ve Yamaç Evler olarak tanımlanan bu bölge, çağdaş teknoloji ile bir çatı altında koruma altına alınmıştı. ■ 10. Sayfada

Danıştay 6. Dairesi, Kültür Bakanlığı aleyhine karar verdi

Belgesiz esere izin yok

ANKARA (Cumhuriyet Bürosu) - Danıştay 6. Dairesi, Arkeoloji ve Arkeologlar Derneği'nin açtığı davada, Kültür Bakanlığı aleyhine karar vererek "koleksiyonların belgesiz eser bulundurmaları" yolunu açan düzenlemeyi iptal etti.

Danıştay, belgesiz eseri olan koleksiyonlere uygulanacak yaptırımın kaldırılmasının yasala-

► Arkeoloji ve Arkeologlar Derneği'nin açtığı dava sonucu Danıştay, belgesiz eseri olan koleksiyonlere uygulanacak yaptırımın kaldırılmasının yasalara aykırı olduğunu bildirdi.

ra aykırı olduğunu bildirdi.

İptal davası

Arkeoloji ve Arkeologlar Derneği, koleksiyonculuğa ilişkin yönetmelikte 1999 yılında yapılan değişiklik ile

taşınır kültür ve tabiat varlıklarına devletten önce özel müze ve koleksiyoncuların sahip olmasına izin verildiği gerekçesiyle Danıştay'a iptal davası açmıştı.

Danıştay, yalnızca eski yönetmeliğin ek 1.

maddesinin a bendindeki "Koleksiyonda belgesiz kültür ve tabiat varlığı bulunduğu tespit edilmesinde koleksiyonculuk izin belgesinin iptal edileceği" hükmünün yeni düzenleme ile kaldırılmasını yasaya aykırı olduğunu bildirdi.

Danıştay, yönetmeliğin bu hükmünün kaldırılmasına ilişkin kısmını iptal etti.

IDOL'un yeni sayısı çıktı

■ ANKARA (Cumhuriyet Bürosu) - Arkeoloji ve Arkeologlar Derneği'nce yayımlanan "IDOL" dergisinin yeni sayısı çıktı. Dergide, Soloi/Pompeiiopolis ve Müslümanatepe kazıları ile yukarı Kızılırmak havzasında yapılan bölgesel yüzey araştırmaları işleniyor. Bizans İmparatoru 3. Romanus Argyrus'un yeni bulunan eşsiz altın sikkesi hakkında bilgi verilirken, Prof. Dr. Levent Zoroğlu'nun Belkis'da yaşanan trajediyi konu alan makalesi dikkat çekiyor. Zoroğlu, tarihi kalıntıları ve doğa güzelliklerinin yıllardır hoyratça yok edildiğini belirtirken, "Doğal olarak her yapılanın bir bedeli vardır. Ancak iyi projeler ve planlamalar yapılarak, ödenecek bedeli toplum yaşamına ve sahip olduğumuz birikime en az zarar verecek düzeye indirerek, işin içinden çıkmak en doğru olanıdır. Zeugma trajedisi toprak altındaki kültür varlıklarının yok olması açısından son yıllarda yaşanan en acı olaylardan biridir; bu ilk olmadığı gibi, bu gidikle de son olmayacaktır" görüşünü dile getiriyor. "IDOL'de, eser kaçakçılığı, yayın tanıtımı ve derneğin etkinliklerine de yer veriliyor. Dergi için derneğin, 310 08 76 nolu telefonuna başvurulabilir.

vaziyet

Elektronik posta: denizsom@cumhuriyet.com.tr

DENİZ

Tel: 0.212.512 05 05 Faks

Sakıp Ağam!

sinli, Ankara Valisi Yahya Gür, Kültür Bakanı İstemihan Talay ve bir de sen konuşacakmışın ağam... Amma ve lakin... Davetiyede ne yazıyor biliyor musun ağam... Ben okuduğumda içim yandı ağam: "Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü tarafından, Philip-Morris / Sabancı ve Hacı Ömer Sabancı Vakfı'nın katkılarıyla restorasyonu gerçekleştirilen..." Sakıp Ağam, büyük ağam... Ben, seni bilirim, seni tanım ağam... Philip kim? Morris ne? Marlboro neci? Camel kimin nesi? Yapma ağam, etme ağam; başımızdakiler bize kıymış bari sen kıyma ağam... Biz Amerikalı sigara ağalarının yanında küçük düşürme ağam... O bina kutsaldır ağam... O bina İttihat ve Terak-

ki'nin halkın parasıyla "daire-i mahsusa" yani kendilerine "kulüp" olarak yaptırıldığı ama kiremitlerini döşemeden yanm bıraktığı ve Büyük Millet Meclisi olmadan üç ay evveline kadar üstünde Fransız bayrağı ile yanındakı garda İngiliz bayrağı dalgalandıran bir binadır ağam...

Ceylan derisi koltuklar yerine okullardan alınan tah-ta sıralar ve kristal avizeler yerine kahvehanelerden getirilen gaz lambalarıyla döşenmiştir ağam. Ağam, bizi yönetenler ve onların adamları bir kusur etmiş, sen etme ağam... Philip-Morris'in bayrağını kutsal binamıza sokma ağam... Onam için Philip ile Morris'ten bir de Marlboro'dan ve Camel'den kaç para aldysan geri ver ağam... Eğer ağam, "Son krizde ben de fakirleştim" diyorsan, çekimne söyle ağam... Halkın da eli tutulmaz ağam... Philip'lerle Morris'lerden kaç para alındıysa aramızda toplar veriz ağam...

Biz bunu 23 Nisan 1920'de de yapmıştık ağam.

Ağaların ağası, Türkiye'nin gelmiş geçmiş en büyük ağası, Sakıp Ağa... Ağanın eli tutulmaz lakin maruzatım sanadır ağam... Biz ettik sen etme ağam... Biz, dediğim hükümet olup da memleketi yönetenler ve onların bürokratlarıdır ağam...

Ağam, büyük ağam... 23 Nisan 1920'den 15 Ekim 1925'e dek Anadolu'da Bağımsızlık Savaşı'nı verenlerin, Türkiye Cumhuriyeti'ni kuranların, ilk devrimleri gerçekleştirenlerin kutsal mekânı iken taçlandırılıp "Kurtuluş Savaşı Müzesi" yapılan, ilk Büyük Millet Meclisi binasının onarımına para bulmak için senin kapına gelmişler ağam...

Sen de onlara "he" demişsin... Binayı bir güzel onartmışsın; kesene bereket, Allah senden razı olsun, Allah ne muradın varsa versin...

Bugün, saat 12.00'de müzenin açılış töreni varmış... Bana da davetiyeye göndermişler, okudum; törende Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürü Alpay Pa-

Anadolu'ya yeniden bakış

10/3/2001

GÜRSEL KÖKSAL

FRANKFURT - Troya (Truva) ile ilgili son bulgular, Çanakkale yakınlarındaki bu antik kentin, sadece Doğu ve Batı arasındaki stratejik bir askeri nokta olarak değil, Avrupa ile Asya arasında bir kültürel ve ticari alışveriş metropolü, çeşitli dinlerin sürekli bir arada olduğu bir yerleşim birimi ve bir hoşgörü merkezi olduğuna işaret ediyor. Bu durum, esas olarak burada Alman arkeolog Prof. Dr. Manfred Korfmann'ın yönetiminde 1988'den bu yana sürdürülen kazılarda gün ışığına çıkarılan yeni bulguların değerlendirilmesinin bir sonucu.

İşte Troya efsanesinin izleri ve bu bölgede sürdürülen kazıların sonuçları ilk kez bir arada kitlelerin bilgisine sunuluyor.

'Troya, Düş ve Gerçek'

Almanya'nın Stuttgart kentinde 17 Mart'ta açılacak

"Troya, Düş ve Gerçek" adlı sergide, bir yandan tarih boyunca Troya'nın Batı sanat ve edebiyatındaki yeri, diğer taraftan bu Anadolu uygarlığının insanlık tarihindeki önemini gösteren kazı sonuçları sergileyecek. Sergi 17 Haziran'a kadar devam edecek. Prof. Dr. Korfmann'ın

yönettiği, Türkiye ve Almanya cumhurbaşkanlarının himayesinde açılacak sergi, daha sonra da Kuzey (Braunschweig: 14 Temmuz - 14 Ekim) ve Orta Almanya'da da (Bonn: 16 Kasım - 17 Şubat 2001) gerçekleştirilecek. Sergiye her iki ülkeden çeşitli kurumların, müzelerin kat-

kıda bulunduğu açıklandı. Sergi, Anadolu'daki antik uygarlıkların Batı kültüründeki yeri ve günümüz için önemi açısından yeni bir aşama olarak değerlendiriliyor. Serginin gösterileceği şehirlerde, bu sergiye paralel olarak düzenlenen Troya konulu kitap tanıtımları, şiir oku-

maları, tiyatro oyunları ve konserler de gündemi zenginleştirecek. Bu sergi çerçevesinde düzenlenecek kültürel etkinliklerin geniş kitleleri meşgul etmesi, Türkiye - Almanya ilişkilerine de olumlu katkılarla bulunması bekleniyor.

Serginin maliyeti 4.2 milyon mark

Toplam olarak 4.2 milyon marka mal olan ve açılışı heyecanlı beklenen sergi, bu konuda düzenlenen en kapsamlı etkinlik. Dev projenin masrafları Almanya'nın Baden Württemberg ve Aşağı Saksonya eyaletleriyle eski başkent Bonn'daki Federal Almanya Cumhuriyeti Kül-

Homeros'un yazdığı İlyada ve Odysseia'ya ilham olmuştur

Troya konusu hâlâ güncel

Tarihi boyunca çok sayıda saldırıya, kuşatmaya uğrayan, istila edilen, defalarca vakıfın yıkılan ama sonunda yeni-

canlandırılacaktır. Günümüzde bile Troya konusunun reklam ve karikatürlerde hâlâ kullanılıyor olması, tarihte, sanat ta-

yazılmasını gerektiren bilgiler de serginin "gerçek" kısmını oluşturuyor. Bu gerçekler, 1988'den bu yana bölge-

Mağara üstüne stat

CENGİZ YILDIRIM

Türkiye'nin 2008 olimpiyatlarına ev sahipliği yapmak için yoğun hazırlıklarını sürdürdüğü **Atatürk Stadyumu** inşaatının altından mağaralar çıktı. 8-10 yerde çıkan ve çoğu betonla doldurulan mağaraların, aynı bölgedeki ünlü **Yarımburgaz Mağarası** gibi ilk insan yerleşimlerine ait olabileceği belirtiliyor.

İstanbul 2 Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından 1996'da SİT alanı kabul edilmesine karşın SİT ilanı yapılmayarak imara izin verilen bölgedeki Atatürk Olimpiyat Stadi inşaatı altında tarih yatıyor. Arkeolojik kazı yapılmadan inşaatı hızla sürdürülen stadyumun altındaki mağaraların betonla doldurulduğu belirlendi.

Mimarlar Odası İstanbul Büyükşehir Şubesi, mağaralarda arkeolojik araştırmalar yapılmadan inşaatın bu kesimine izin verilmemesi için koruma kuruluna ivedi başvuruda bulunurken İstanbul Üniversitesi Arkeoloji Bölümü Öğretim Üyesi Prof. Dr. Mehmet Özdoğan, Türkiye'de insan yerleşimiyle ilgili en eski buluntuların bu bölgedeki mağaralarda tabakalandığını anımsatarak İstanbul'un uygarlıklar kenti olması nedeniyle değerine dikkat çekti ve böylesine bir metropolün çevresinde arkeolojik değer ihtimaline bakılmadan inşaat yapılmasının bir cinayet olduğunu söyledi.

Prof. Özdoğan, "Zeugma'da yaşanan olay da budur" dedi.

Tartışma yarattı

İstanbul'un Küçükçekmece ilçesi sınırları içindeki Altınşehir Mahallesi'ne komşu 580 hektarlık alanda inşaatı sürmekte olan 80 bin kişilik Atatürk Olimpiyat Stadi, insanlık tarihi açısından dünyadaki en önemli buluntuların yer aldığı Yarımburgaz Mağaraları'yla aynı arkeolojik zona giren yeni mağara buluntularını nedeniyle tartışma yaratıyor.

► İstanbul Üniversitesi Arkeoloji Bölümü Öğretim Üyesi Prof. Dr. Mehmet Özdoğan, Türkiye'de insan yerleşimiyle ilgili en eski buluntuların bu bölgedeki mağaralarda tabakalanmış olduğunu belirterek "İstanbul'un, her döneminin tarihi açıdan önemli olduğu böylesine bir metropolün çevresinde arkeolojik değer ihtimaline bakılmadan inşaat yapılması cinayettir. Zeugma'da yaşanan olay da budur" dedi.

Özdoğan sözlerini şöyle sürdürdü: "İstanbul'un her dönemde önemli olan coğrafi konumu açısından da değerlendirildiğinde böylesine bir metropolün çevresine bakılmadan inşaat yapılması bir cinayettir. Çünkü burası Asya ile Avrupa'yı birbirine bağlayan bir huninin darboğazı gibidir." Prof. Özdoğan, Olimpiyat Stadi altında çıkan mağaraların bir an önce incelenmeye alınması ge-

rektliğini, buluntulara raslanıldığı takdirde derhal kurtarma kazılarının başlatılarak Zeugma'da yaşanan dramın bir daha tekrarlanmamasını dilediklerini belirtti.

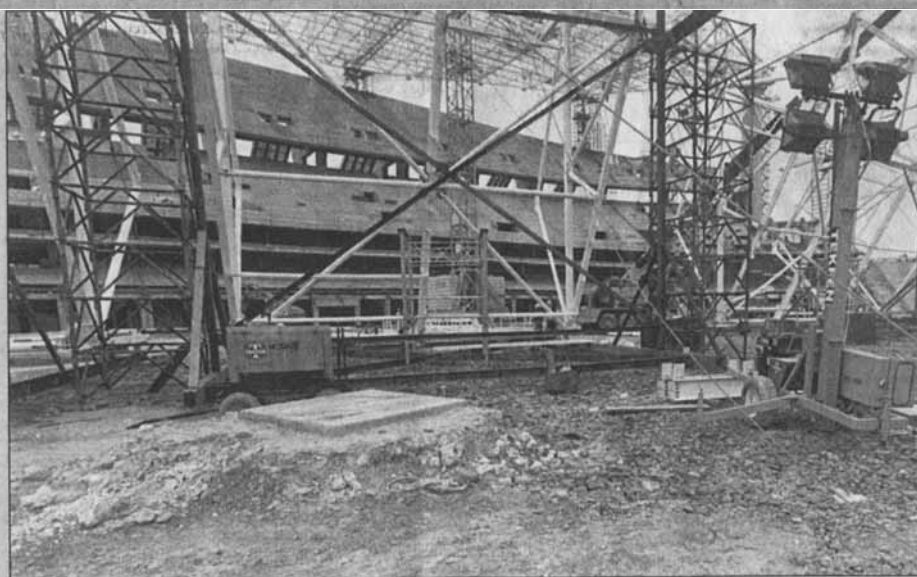
Özdoğan, mağaraların bulunduğu bölgeye dikkat çekerek özetle şunları söyledi: "Bu bölgenin hemen yanında Yarımburgaz Mağaraları var. Yarımburgaz Mağaraları günümüzden 300-400 bin yıl öncesine aittir.

Afrika'dan çıkan ilk insanın Avrupa'ya yayılımını belgeleyen bir merkezdir. Aynı zamanda Türkiye'nin bilinen en eski arkeolojik yeridir. Böyle bir yerin yanında ortaya çıkacak yeni mağaraların insanlık tarihi açısından çok önemli buluntu verme olasılığı vardır.

Bunun göz ardı edilmesi bile insanlığa karşı bir suçtur. Bunun belgelene- mesine, inşaatı durdurmaz, gerekmez,

ancak bilginin kurtarılması gerekir." Atatürk Olimpiyat Stadyumu altında çıkan mağaralarda inceleme yapabilmek için koruma kurulunca ivedi karar alınması ve Kültür Bakanlığı'na da ivedi kazı izni çıkarılarak uzman bir ekibin görevlendirilmesi gerekiyor.

Stadyum tesislerinin projelerinin Fransızlar tarafından yapıldığına dikkat çeken Mimarlar Odası yetkilileri, bu projeler için kendilerinden görüş alınmadığını, ancak hiç değilse şimdi Fransız firmalarının da "tehdit ettikleri tarihin aynı zamanda Avrupa tarihi olduğunu" anımsayarak bu kurtarma kazılarında destek vermeleri gerektiğini belirtti.

Bugünkü Avrupa kıtası halklarının da insan soyağacındaki "ataları" kabul edilen Afrika ve Asya kökenli "Homo Erectus" türü ilk göçmenler, yüzbinlerce yıl önce Anadolu'dan Balkanlar'a doğru geçerken İstanbul'un Küçükçekmece ilçesindeki bu mağaralarda barındılar.

Yarımburgaz Mağarası ve 'olimpiyat etiği'

İSTANBUL ŞUBESİNDEN;

"Endüstri Bölgeleri Hakkında Kanun Tasarısı" na İstanbul Şubemizden tepki geldi;

Endüstri Bölgeleri Hakkında Kanun Tasarısı, Bakanlar Kurulu'nda imzaya açılmıştır. Kanun tasarısı birer yazıyla, görüşleri alınmak üzere değişik kurum ve kuruluşlara iletilmiştir. Söz konusu kanun tasarısı:

1. Amaç ve Kapsam
 2. Endüstri Bölgeleri
 3. Yatırım İzni
 4. Yerli Yatırımlar
 5. Diğer Hükümler ve Çeşitli Hükümler
- Geçici Madde 1

Başlıkları altında toplanmıştır.

İletilen yazılı metinde, Endüstri Bölgeleri Madde 2'nin ikinci paragrafında, endüstri bölgelerinde yapılacak yatırımlarda hükümleri uygulanamayacak kanunlar ve bentleri sıralanmıştır: 3194 sayılı İmar Kanunu; 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu; 2872 sayılı Çevre Kanunu; 3202 sayılı Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun; 3213 sayılı Maden Kanunu ve 1580 sayılı Belediye Kanunu'nun 15. maddesinin 2. Fıkrasının 12 numaralı bendi.

Aynı maddenin 3. Paragrafında ise endüstri bölgesi olarak seçilen alanlarda özel mülkiyet söz konusu olduğunda Yabancı Sermaye Genel Müdürlüğü'nce 4.11.1983 tarihli ve 2942 sayılı kanunun 27.nci maddesi hükümlerine göre acele kamulaştırma yapılabileceği hükmü getirilmektedir.

Arkeoloji ve Arkeologlar Derneği İstanbul Şubesi olarak, görüşe sunulan kanun tasarısının, özellikle derneğimizi doğrudan ilgilendiren 3194 sayılı İmar, 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma; 2872 sayılı Çevre Kanunlarının geçersiz kılınması ve Yabancı Sermaye Genel Müdürlüğü'nün acele kamulaştırma yapma olanağını getiren 4.11.1983 tarihli ve 2942 sayılı kanunun 27. maddesi hükümlerinin Anayasamız'a ve altına imzamızı koyduğumuz, Resmi Gazete'nin 13 Ekim 1999 tarihli ve 23845 sayılı nüshasında yayınlanarak kesinle-

şen "Arkeolojik Mirasın Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi"ne aykırı olduğunu savunuyoruz.

Buna benzer bir uygulama, 2634 sayılı Turizm Teşvik Kanunu kapsamında yaşanmıştır. Bu uygulama, kıyılarımız ve kent içi/çevresi boş alanların kısa sürede kontrolsüz yapılaşarak talanına neden olmuştur. Bundan da en fazla etkilenen, Anayasamızca koruma altına alınması gerekli kültür ve tabiat varlıklarıdır.

Kültür ve tabiat varlıklarının talanına ve tahribine neden olan diğer somut örneklerden bazıları ise, halen yapımı süren kıyı otobanları (Karadeniz, Çanakkale, İzmir gibi). Ayrıca benzer durumlar baraj alanlarında da yaşanmaktadır.

Uyarılara rağmen, gerekli mevzuat hükümleri göz ardı edilerek gerçekleştirilen İzmir Metro'su'da bu çerçevede ele alınmalıdır. Endüstri bölgelerinin, aceleyle ve kolay kazanç elde etme kaygısı gözetilerek ilanındaysa en acı deneyim, 17 Ağustos 1999 depreminde yaşanmıştır. Her ilan edilen endüstri bölgesi, nüfus yoğunluğunu artırıcı önemli bir etkidir. Aynı yanlış uygulama, gelişen kent ve çevrelerinin kısa sürede kaçak yapılaşmasına ve Trakya gibi 1.nci dereceden tarım alanlarının kaybına götürmüştür. Yaşam kaynağımızı oluşturan su rezerv alanlarımız da aynı tehdit altındadır. Neredeyse her organize sanayi bölgesi de akarsu ya da göllerin etkilenme alanı içindedir. Arazi temini için kurutulan deltalar, göl ve sulak alanlar da, yitirdiğimiz doğal zenginliklerimizdir.

Burada etik açıdan sorgulanması gerekli en önemli husussa, benzer yaptırımların Malta Sözleşmesi'ne taraf ülkelerde de uygulanıp uygulanmadığıdır. Acaba bir Türk firması, yabancı sermayedar olarak, İsviçre'nin her hangi bir kantonunda, adı Türk Hotel olan bir yapıyı, eski bir sarayın bahçesine oturtabilir miydi?

İstanbul Şubemizin III. Olağan Genel Kurul'u yapıldı. Genel Kurul sonucu seçilen üyeler arasında yapılan seçimlerde Şeniz ATİK başkanlığa, Sevil GÜLÇUR 2.nci Başkanlığa, Aksel TİBET Genel Sekreterliğe, Aslı ERİM ÖZDOĞAN üyeliğe ve Nilüfer ATAKAN saymanlığa yeniden atandılar.

Üyemiz Doç. Dr. Mustafa ŞAHİN Periyodik Yayınlarla ilgili YÖK'e ilettiği yazının bir örneğini de bize göndererek, bu alanda yaşanan sorunları dile getirmiş:

Arkeoloji Bölümü
Klasik Arkeoloji Anabilim Dalı Öğretim
Üyesi ve
Sualtı Arkeolojisi Anabilim Dalı Başkanı

Yüksek Öğretim Kurulu Başkanlığı'na;

Son yıllarda başlatılan ve her geçen gün yaygınlaştırılmaya çalışılan bir uygulama ile akademik ünvanlar arasında atama ve yükseltilmede bir diğer kriter olarak; adayların bilimsel yönlerini ölçmek amacı ile, çalışmalarının yayınlandığı süreli yayınları gruplara ayırıp, buna göre öngörülen puanın hesaplanması esas alınmaya başlanmıştır.

Bu konudaki incelemelerim ve araştırmalarım çerçevesinde bilimsel süreli yayınların dört ayrı kategoriye ayrıldığını, akademik atama yönetmeliğinin de bu kategoriler asıl olmak üzere getirilen puan sistemine göre olacağı, ayrıca bilim adamlarımızın kariyerlerinde, doçentlik jürilerinde görevlendirilmeler gibi (yeni Doçentlik sınav yönetmeliğinin 6. Maddesi), çok önemli bir rol oynadığını öğrendim.

Hiç bir şey olamayanın üniversitelerde çalışmaya başladığı, bunlardan dolayı da üniversitelerimizde bilimsel üretimin durma noktasına geldiği gerçeğinden hareketle; başlatılan bu yeni uygulamayı Türk biliminin geleceği açısından alkışlayarak benimsediğimi belirtmek istiyorum.

Ancak, Klasik Arkeoloji Anabilim Dalı açısından belirlenen yayın kategorilerinde yantaralılık olduğu kanısındayım. Kaldı ki, bu uygulama iyileştirilmeden devam ettirilirse, Klasik Arkeoloji açısından, emekli olmuş ve-ya günümüzde çalışmalarına devam eden, uluslararası arenada kendilerini kanıtlamış bu-lunan bilim adamlarımızın tamamına yakınının yok sayılması gibi bir sonuçla karşılaşılması kaçınılmaz olacaktır.

Bilindiği gibi, Arkeoloji, insanın ortaya çıktığı ilk andan itibaren yaşam kavgası ve sanat adına oluşturduğu tüm değerleri arayıp bulan, onların malzemesine, yapısal biçimlerine, teknolojisine ve de eskilik sırasına (stratigrafisi veya tabakalarına) göre tarif ve tasnife tabi tutan bir bilim dalıdır. Kapsama alanı çok geniş olduğu için, tüm dünyada olduğu gibi, yurdumuzda da bu bilim dalı kendi içinde, özellikle tarihi süreç göz önünde bulundurularak, çeşitli anabilim dallarına ayrılmıştır. Söz konusu anabilim dalları Prehistorya, Protohistorya ve Ön Asya Arkeolojisi, Klasik Arkeoloji'dir. YÖK'ün almış olduğu yeni bir karar (14.02.2000 tarih ve 2879 sayılı), yurdumuzun koşulları da düşünülerek, mevcut anabilim dalları arasına Sualtı Arkeolojisi ve Ortaçağ Arkeolojisi Anabilim Dalları da eklenmiştir.

Bu ön bilgi ışığında, bir Klasik Arkeoloji Anabilim Dalı öğretim üyesi olarak, kategoriler açısından kendi anabilim dalımı irdelemek istiyorum. Kategori kriterlerinin ne olduğunu tam olarak bilemiyorum, ancak Social Sciences Citation Index, Arts & Humanities Index, Social Behavior Index, ISI Basic Social Index, Academic Search Elite'de yapmış olduğum taramalara göre indekslerde yer alan ve klasik arkeoloji ile doğrudan ya da dolaylı olarak ilişkili olan yayınların tümü Amerika Birleşik Devletleri kökenlidir. Diğer bir ifade ile Klasik Arkeoloji açısından, Avrupa ülkelerinde oldukça ciddi kriterlerle çıkan ve hakemli olan peryodiklerden hiçbirisi bu listelerde yer almamaktadır.

Klasik Arkeoloji alanında Almanlar ve Alman ekolü tüm dünyada olduğu gibi, yurdumuzda da kabul edilmiş en önemli ekollerden birisidir. Daha da önemlisi Klasik Arkeoloji Anabilim Dalı'nda çalışmalarını sürdüren bilim adamlarımızın % 80'i Almanya'da, Alman ekolü ile yetişmişlerdir. Bu konuda çok büyük kaynaklar ayıran Almanlar tarafından yayınlanan süreli yayınlardan hiç birisinin söz

konusu listelerde olmaması, belki bu listelerin Amerikalılar tarafından hazırlanmış olması düşüncesinden hareketle doğaldır. Ancak yurdumuz ve dünya gerçeğini görmeden, doğrudan bu listelerden hareket edilerek, bilim dalımızı ve dolayısı ile bu bilime ömürlerini vermiş ve vermekte olan bilim adamlarımızı merccek altına almak, bizlere ve bilim dalımıza yapılmış çok büyük bir haksızlık olacaktır. Kaldı ki, bu listelerde Almanların dışında, yine Klasik Arkeolojide söz sahibi olan İngilizler, Fransızlar, İtalyanlar, Avusturyalılar'a ait peryodikaların hiç birisi bulunmamaktadır.

Bilimsel süreli yayın olarak, Art & Humanities Index listesinde American Journal of Archaeology ile birlikte 63 numarada yer alan ARCHAEOLOGY (ISSN:0003-8113) isimli peryodikanın ne kadar bilimsel olduğu bir örnek olarak burada merccek altına alınabilir. Bilimsel görüntü altında arkeolojik magazin değeri taşıyan söz konusu derginin elbette listelerden çıkartılması gibi bir istekte bulunmak talep edilmemektedir. Ancak, Arkeoloji bilimi açısından, özellikle de Anadolu Arkeolojisi açısından, çok önemli bir yere sahip olan İngilizler'in Anatolian Studie, Almanlar'ın Istanbuler Mitteilungen, Epigraphica Anatolica vs. gibi bilimsel listelerde en üst sıralarda yer alması gereken süreli yayınların, bilimsel içerikli listelerde yer almaması veya D grubu gibi sıradan bir süreli yayın kategorisine konulması düşünülemez. Çünkü, Klasik Arkeoloji bilimi açısından bunlar olmasa olmaz nitelikteki süreli yayınlardır. Kaldı ki, söz konusu edilen peryodikaların bilimselliği, bilimsel listelerde A grubunda yer alan American Journal of Archaeology adlı sürekli derginin kısaltmalar listesi (Abbreviations) incelendiğinde iyice gözler önüne serilecektir. A grubu yayın olarak kabul edilen American Journal of Archaeology'nin kısaltmalar listesinde de yer alan ve özellikle Klasik Arkeoloji açısından çok önemli olan peryodikaların, neden yurdumuzda birinci sınıf süreli yayınlar olarak ka-

bul edilmediğini ise anlamak mümkün değildir. Bu konuda polemiğe girmeden, hiç olmaz ise American Journal of Archaeology'nin kısaltmalar listesinde yer alan dergilerin değerlendirme kapsamına alınarak, A grubu peryodikalar kategorisine alınması, yurdumuz Klasik Arkeoloji biliminin geleceği açısından çok önemlidir. Bu konuya dikkat edilmez ise, söz konusu bilimsel süreli yayınlar gibi, uluslararası düzeyde kendisini kanıtlamış bilim adamlarımız ve bu doğrultuda büyük özveriler ile çalışmalarını sürdüren bizlere büyük haksızlık edilecektir. Durumun ciddiyetini şu basit örnekle pekiştirmek isterim; alınan ve halen uygulanan karar doğrultusunda örneğin Ord. Prof. Ekrem Akurgal, Prof. Dr. Jale İnan gibi emekli olan duayenlerimiz veya Prof. Dr. Ramazan Özgan, Prof. Dr. Fahri Işık, Prof. Dr. Güven Bakır gibi çalışmalarını sürdüren uluslararası düzeyde kendilerini kanıtlamış olan hocalarımız, söz konusu süreli yayınlarda makaleleri olmadığı için, TÜBA açısından yok kabul edilmektedirler.

Yukarıda belirtmeye çalıştığım gerçekler göz önüne alındığında, artık içeriğinin %70'ini arkeoloji konusunda yayınlanan kitapların tanıtımına ayıran American Journal of Archaeology (örnek olarak ek 6) veya archaeology isimli dergilerin, eğer bilimsellik kriteri ise, Klasik Arkeoloji bilimi açısından D grubu kategoriye girebilecekleri, İngilizler'n Anatolian Studies veya Almanlar'ın Istanbuler Mitteilungen, Epigraphica Anatolica, Antike Plastik gibi süreli yayınların A grubu kategorisinde, hem de başlarda yer alması gerekmektedir.

Bu açıklamalar ışığında Klasik Arkeoloji Bilimi açısından kategorilerin tekrar gözden geçirilmesi Arkeoloji Bilim Dalı Profesörlerinden bir Danışma Kurulu oluşturularak, öneriler doğrultusunda kategori listelerine Klasik Arkeoloji Bilimi'nin önemli peryodikalarının da dahil edilmesi konularında gereğini ve ilgilerinizi saygılarımla arz ederim.

Ankara'da bulunan Kurtuluş Savaşı Müzesi restorasyonu tamamlanarak 20 Nisan 2001 tarihinde yeniden ziyaretçilerin hizmetine açıldı.

T.C. KÜLTÜR BAKANLIĞI
ANITLAR VE MÜZELER GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
**12. MÜZE ÇALIŞMALARİ VE
KURTARMA KAZILARI
SEMPOZYUMU**
25-27 NİSAN 2001
KUŞADASI

12. Müze Çalışmaları ve Kurtarma Kazıları Sempozyumu 25-27 Nisan 2001 tarihleri arasında Kuşadası'nda gerçekleştirildi. Bu Sempozyumun bir özelliği ilk kez Röleve ve Anıtlar Müdürlüklerinin yaptıkları restorasyonlara özel ve diğer kamu müzelerinin çalışmalarına yer verilmesiydi.

Aksanat Galerisi, Beyoğlu-İstanbul

Su için[de]: Alliano

**Arkeoloji
Fotoğrafları Sergisi**

9 Mayıs-9 Haziran 2001 tarihleri arasında Akbank Sanat Merkezi tarafından Beyoğlu'nda "Su İçin[de]:Allionai Arkeoloji Fotoğrafları Sergisi" düzenlendi. Sergide yer alan fotoğraflar Ahmet Yarış, Firdevs Sayılan, Mehmet Güngör'e aittir. Sergi, pazar ve pazartesi günleri hariç 11.00-19.00 saatleri arasında gezilebilir.

**XX.
MÜZELER
HAFTASI**

18 - 24 MAYIS 2001

**KUTLAMA
PROGRAMI**

*Dünya kültür
mirasında
tümüyle müzedir
Anadolular...*

Bu yıl XX.si düzenlenen Müzeler Haftası 18 -24 Mayıs 2001 tarihleri arasında kutlandı. Kültür Bakanlığınca Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü bu yıl Müzeler Haftası kutlama programını İstanbul'da düzenledi. Ankara Valiliği İl Kültür Müdürlüğü tara-

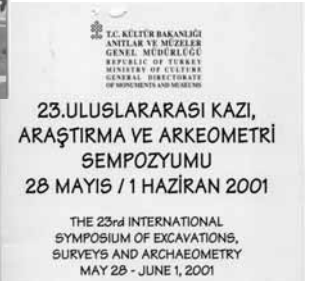

T.C. KÜLTÜR BAKANLIĞI
Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü
Müzeler Haftası
İSTANBUL KUTLAMA PROGRAMI
18 - 24 Mayıs 2001

findan Ankara'da düzenlenen Müzeler Haftası Kutlama Programında bu yıl açılışta sivil toplum örgütleri temsilcilerine söz hakkı verildi Valilik ile sivil toplum örgütleri eşgüdümünde çeşitli etkinlikler düzenlendi. Bu etkinliklere Derneğimizin yanısıra Müzeciler Derneği, Anadolu Sanat Tarihçileri Derneği ve Eğitimciler Derneği de katkıda bulundu.

23. Uluslararası Kazı, Araştırma ve Arkeometri Sempozyumu 28 Mayıs/1 Haziran 2001 tarihleri arasında Ankara Milli Kütüphane Salonlarında gerçekleştirilecek. Dergimizin 9. sayısının baskı aşamasına girdiği şu günlerde Sempozyuma ilişkin izlenimlerimizi bir dahaki sayımıza aktarmaya çalışacağız. Sempozyumun Arkeoloji Bilimine yeni ışıklar tutmasını temenni ederiz.

T.C. KÜLTÜR BAKANLIĞI
ANITLAR VE MÜZELER
GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
REPUBLIC OF TURKEY
MINISTRY OF CULTURE
GENERAL DIRECTORATE
OF MONUMENTS AND MUSEUMS
**23. ULUSLARARASI KAZI,
ARAŞTIRMA VE ARKEOMETRİ
SEMPOZYUMU**
28 MAYIS / 1 HAZİRAN 2001

THE 23rd INTERNATIONAL
SYMPOSIUM OF EXCAVATIONS,
SURVEYS AND ARCHAEOLOGY
MAY 28 - JUNE 1, 2001

S. GİRGİNER: “ÇUKUROVA’NIN 40.000 YIL ÖNCEKİ İLK SAKİNLERİNİN OTURDUĞU MAĞARA FOSEPTİK OLARAK KULLANILYOR”

TAŞUCU-SIRTLANINI MAĞARASI CAN ÇEKİYOR!

Konuyla ilgili Çukurova Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji ve Sanat Tarihi Bölüm Başkanı Yrd.Doç.K.Serdar GİRGİNER tespit ve gözlemleri ile ilgili olarak şu bilgileri verdi:

“Anadolu İnsanlık tarihinin tüm safhalarını kesintisiz olarak yaşamış çok önemli bir bölgedir. Araştırmaların eksikliğinden kaynaklanan boşluklar olmakla birlikte, Çukurova’nın da bu tarihsel olgulara katıldığı anlaşılmaktadır. Üzülerek söylemem gerekir ki, Güneydoğu Anadolu, Antakya ve Çevresi ile Antalya yöresi Paleolitik ve Epipaleolitik yerleşmeler açısından daha iyi bilinmektedir. Arada sadece Adana, Tarsus ve Mersin illeri bu dönem yerleşmelerini kapsamaları açısından boş görünmektedir. Aslında, Göksu Vadisi olsun, Toros Dağlarının güney yamaçları olsun, bu bölgelerdeki araştırmalar arttıkça haritadaki bu boşluk mutlaka dolacaktır. Bu konuda **İ. Kılıç KÖKTEN**’in 1957 yılında, “Yerleşme içeren verimli mağaraların daha çok Güney Anadolu’nun Akdeniz sahil şeridi ve Orta Anadolu ile bağlantı yapan dağ sıraları arasındaki kalkerli karstik arazide toplanmış olduklarını gördüm”, şeklinde beyanları vardır. İşte bu yüzden, Mersin-Silifke-Taşucu Sırtlanini Mağarası bu

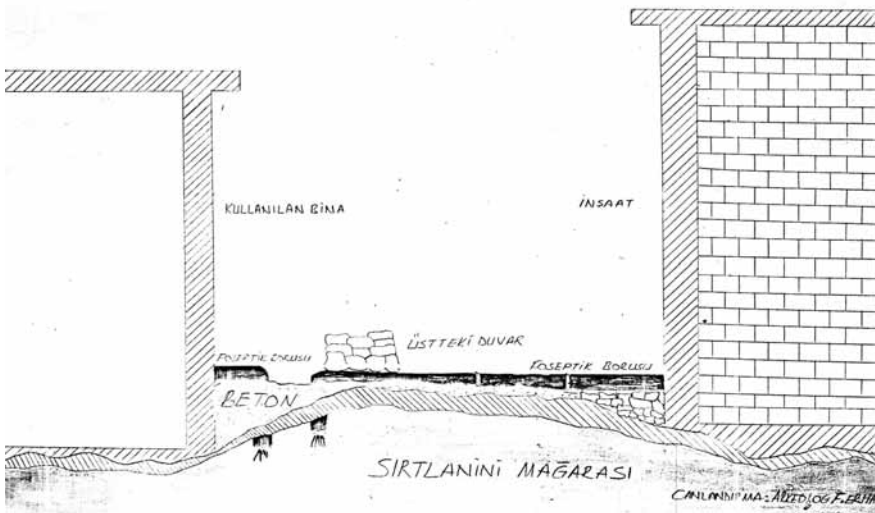
bölgenin bilinen tek Paleolitik mağarasıdır ve bölge iskan tarihi açısından çok önemlidir. Bunun dışında Münih Üniversitesi’nden **Prof. Dr. Ahmet ÜNAL**’ın da belirttiği gibi, Göksu Vadisi’nde gene **İ. Kılıç KÖKTEN**’in tespit ettiği Bebek Deresi boyunca Aptalin, Küllüklü- in, Kocasığınak, Kızılın ve Akin’de araştırma yapılması, bu mağaralarda yerleşmelerin tespiti açısından çok önemlidir.

Sırtlanini Mağarası, Taşucu İskelesi yakınında doğal bir mağaradır. Mağaranın ağız Taşucu Körfezi’ne bakmakta imiş. Günümüz Akdeniz su seviyesinden 20-30 m. yüksekte yer almaktadır. İlk kez **İ. Kılıç KÖKTEN** tarafından 1956 yılında keşfedilmiş, 1957 yılında ise, küçük çapta bir kontrol kazısı yapılmıştır. Mağara içindeki sekide Üst Paleolitik tarihlenebilecek silex bir uçla, basit yontma taş aletler ele geçmiştir. Biz, **Prof. Dr. Ahmet ÜNAL**’ın bizi uyarısından sonra iki kez Taşucu’na gittik. Nisan 2001’de, Taşucu Eğitim ve Doğal Hayatı Koruma Vakfı 2. Başkanı **İbrahim SERBEST**’in rehberliğinde mağarayı tespit edebildik.

Mağara ağzının bir kısmı kısmen görülebilmekle birlikte, iki yanındaki yapının foseptik borularının mağaranın tavanı delinerek ve ağzının betonla kapatılarak nasıl foseptik çukuruna verildiğini üzüldük. Batısındaki binanın pis sularının mağaraya verilmesi bizleri nasıl üzdüyse, doğusundaki binanın henüz inşaatının bitmemiş olması da bizi o derece sevindirdi!

Rahberimiz **İbrahim SERBEST**, 71 yaşında ve 1940 lı yıllarda mağaraya hemen hemen her gün girdiklerini, çok sayıda (biz alet şekillerini gösterdikten sonra animsadi) Üst Paleolitik Çağ aletlerinden bolca topladıklarını hala hatırlıyor.

Bu konuda yetkili ve ilgililerin bir şeyler yapması gerekiyor.”

Prof. Dr. Tahsin Özgüç'e Berlin Frei Universitat tarafından "Şeref Doktoru" ünvanı verildi.

14 Mayıs 2001 tarihinde Berlin'deki Frei Universitat'da düzenlenen bir törenle hocamız Prof. Dr. Tahsin Özgüç'e "Şeref Doktoru" ünvanı verildi.

1916 yılında doğan hocamız Prof. Dr. Tahsin Özgüç 1940 yılında Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi'nden mezun olmuş ve aynı yıl "İlmi Yardımcı" olarak göreve başlamıştır. Hocamız, 1946 yılında Doçent, 1954 yılında da Profesör olmuştur.

Prof. Dr. Tahsin Özgüç, 1968-1969 yılları arasında Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dekanlığı, 1969-1980 yılları arasında Ankara Üniversitesi Rektörlüğü ve emekli olduktan sonra da 1982-1988 yılları arasında Yüksek Öğretim Kurulu Başkan Vekili olarak görev yapmıştır.

Binlerce öğrenci yetiştirmesinin yanı sıra, ülkemiz arkeolojisine yaptığı çok önemli katkılardan biri de, çeşitli merkezlerde yaptığı bilimsel kazılardır. Ankara, Anıtkabir Tümülüsleri, Karahöyük (Elbistan), Horoztepe (Tokat), Maltepe (Sivas) ve Sivas Kalesi, Altın-tepe (Erzincan), Maşathöyük (Tokat), Kazankaya (Amasya), Fraktin ve Kululu (Kayseri) ve halen sürdürmekte olduğu Kültepe (Kayseri) kazıları Önasya Arkeolojisi'nin temel taşlarını oluşturmaktadır.

Misafir ve araştırmacı Profesör olarak, dünyanın çeşitli Üniversite ve Enstitülerinde ders ve konferans veren hocamız, Türk Tarih Kurumu (Şeref Üyesi), Alman Arkeoloji Enstitüsü (Berlin), Britsih Academy (Muhabir), Amerika Arkeoloji Enstitüsü (Şeref Üyesi), The Society of Antiquaries of London (Şeref Üyesi), Die Bayerische Akademie der Wissenschaften (Münih) ve Türkiye Bilimler Akademisi (Şeref Üyesi) üyesidir.

1978 yılında Federal Almanya Cumhuriyeti Büyük Liyakat Haç Nişanı, 1990 yılında Japonya Doğan Güneş Altın-Gümüş Nişanı, 1991 yılında Belçika Tacı Ulusal Nişanı, 1992 yılında College de France Madalyası, 1996 yılında İş Bankası Ödülü ve Türk Tanıtma Vakfı Ödülü sahibi olan Prof. Dr. Tahsin Özgüç'e daha önce de, *Arkeoloji* bilimine yaptığı katkılardan dolayı 1980 yılında Ludwig-Maxmilians-Universitat München ve 1989 yılında Rijiksuniversiteit-Gent (Belçika) tarafından "*Doctoris Philosophia Gradum Honoris Causa*" - "Şeref Doktoro" ünvanı verilmişti.

Son olarak da, Berlin Frei Universitat tarafından hocamız Prof. Dr. Tahsin Özgüç'e, Berlin'de düzenlenen bir törenle "Şeref Doktoru" ünvanı verildi.

Birikimlerini 19 kitap (2'si baskıda) ve 96 makale ile bizimle paylaşan hocamıza bundan sonraki yaşamında da sağlık ve başarılar diliyoruz.

**HİTİT
İMPARATORLUK
DÖNEMİ KAYA ANIT-
LARINDAN BİRİ DAHA
TEHLİKE ALTINDA!...**

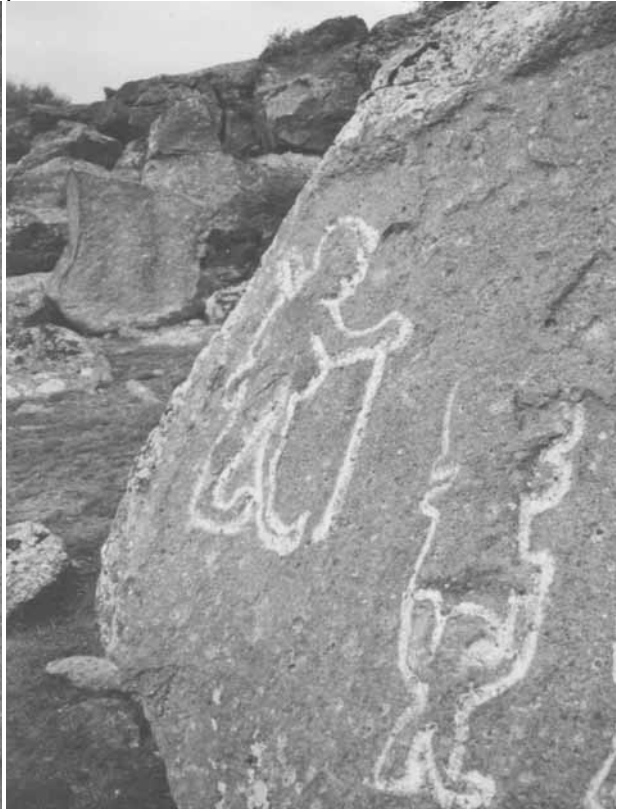
Kayseri yakınlarında yer alan İMAMKULU ANITI doğa ve insan erezyonu sonucu tehlike altında.. M.Ö.-13.yy'a ait bu anıtta Fırtına Tanrısı ile Arinna Güneş Tanrısı betimlenmiştir. Doğanın aşındırması sonucu betimlenen kabartmalar yok olmaya yüz tutmuştur. Aşınma sonucu silikleşen konturların bir çoban tarafından boyandığını üzülecek öğrendik. Gelen ziyaretçilere mantığı doğrultusunda hizmet etmeyi amaçlayan bu çobanın yaptığı tahribatların önlenmesi gerektiği ve bilimsel koruma altına alınmasını yetkililere duyururuz.

Fotoğraflar üyemiz Serdar GİRGİNER tarafından çekilmiştir.

8. Sayımızda Yrd. Doç. Remzi YAGCI'nın yazdığı 10.cu sayfada yer alan; Hellenistik Dönem kap parçalarının 4. grubu olarak ele alınan "Batı Yamacı"(West Slope) örnekleri yanlışlıkla Res. 1 olarak belirtilmiştir. Oysa Res. 1'deki parçalar, yine aynı sayfada sözü edilen Geometrik Dönem "Kıbrıs Tipi (iki renkli) Kilikia Boyalıları" na ait örnekler olacaktı.

Düzeltilir özür dileriz.

KAYBETTİKLERİMİZ

Barış Ulu SARP

1952 Ankara doğumludur. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi mezundur. 1979 Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesinde 15

gün müzeler ve müzecilik eğitime katılmıştır. Daha önce 1978-79 Devlet İstatistik Enstitüsü, 1979-80 Kars Müze Müdürlüğü, 1980-82 Gordion Müzesi asistanı, 1982-89 Yozgat Müze Müdürlüğünde çalışmıştır. Yozgat/Mercimektepe-Yoğunhisar kurtarma kazılarına katılmıştır. (1987-1988)

1988-1991 yılları arasında Milet Müze Müdürlüğünde, 1992 yılında İstanbul Arkeoloji Müzeleri Müdürlüğünde, daha sonraları Aydın ve İzmir Müze Müdürlüklerinde çalışmıştır. Geçtiğimiz aylar içinde yakalandığı amansız hastalıktan kurtulamayarak aramızdan ayrıldı.

Nalan AKYÜREK VARDAR

1961 Erzincan doğumludur. A.Ü.D.-T.C.F. Protohistorya ve Önasya Arkeolojisi Anabilim Dalı'ndan 1985'te mezun olmuştur. 1982 Girnevaz, 1984 Niğde-Tyana, Adıyaman-Samsat kazılarında öğrenci, 1987 Pergamon, 1989 Bayraklı, 1990 Elmalı kazılarına Bakanlık temsilcisi olarak katılmıştır. 1985'te Genç Bilim Adamları seminerinde "Kybele: An Anatolian Goddess" başlıklı bildiri sundu. 1987 yılından bu yana devletin çeşitli birimlerinde "Eski Eser Tanımı ve Kaçakçılığı ile ilgili Tahribatının Önlenmesi" konusunda konferanslar verdi. Bu konudaki seminer notlarının yanında çeşitli makaleleri

yayınlanmıştır.

1989' da bildiri vermek üzere Fransa'ya, 1990' da açılan sergiye Bakanlık Temsilcisi olarak katılmak üzere Tokyo'ya gitmiştir. 1991 yılında meslektaşımız Levent VARDAR ile evlendi. 18-02-1994 yı-

linda çok sevdiği Genel Müdürlüğünden ayrılarak ODTÜ Müzesine geçti. Aynı şevk ve heyecanla orada da çalışmalarını sürdürdü. İçindeki meslek aşkı bitmiyordu. Mesleği ile her alanda uğraş vermeye ve başarılı olmaya çalışıyordu. 1995 yılında Arkeoloji ve Arkeologlar Derneği'nin İletişim ve Kültürel Etkinlikler Sekreterliği görevini üstlendi. Ayrıca Sosyal Etkinlikler Düzenleme Çalışma Grubunda yer alarak başarılı çalışmalarda bulundu. "İDOL" ün temellerini oluşturan "İLETİŞİM BÜLTENİ" ni yayına hazırladı. Sonraları 1995-1997 yılları arasında dernek yönetim kurulu üyeliği ve Kültürel Etkinlikler Sekreterliği görevlerini başarıyla sürdürdü. Bu yıllarda ODTÜ Müzesindeki görevinden ayrılarak Prof. Dr. Raci BADEMLİ başkanlığında yürütülen "Gelibolu Projesi" nde yer aldı.

Amansız hastalığa yakalandığında yine pırlıl pırlıl ışıldayan gözleri soyadı gibi tertemiz bir yüreği, mesleğiyle bütünleşmiş kimliği, yaşama u-mutla bakan, dirençli yapısıyla neşesini ve sıcaklığını hiç yitirmeden direndi ölümün soğukluğuna.

Sevgili Nalan bizleri bırakıpta gitmenin zamanı mıydı? Daha yapacak çok şeylerimiz vardı!

22 Mayıs 2001 tarihinde Sevgili Nalan'ı Ankara Karşıyaka Mezarlığında "Bebek Vardar" ın üzerine defnettik.

Tüm meslektaşlarımızın ve yakınlarının başı sağolsun.

**ARKEOLOJİ
VE
ARKEOLOGLAR DERNEĞİ
V. OLAĞAN
GENEL KURULU**

**21. YÜZYILIN
İLK YÖNETİM KURULUNU
SEÇİYORUZ**

**TARİH: 3 HAZİRAN 2001
SAAT : 10.00
YER :MİLLİ KÜTÜPHANE
YUNUS EMRE SALONU**